ژنان گۆڤاری یەکیەتی دیموکراتی ژنانی کوردستانە
ژمارە ٢٤
ڕەشەمەی ١٣٨٨
Democratic Women Union of Kurdistan

ژنان

24

ئازادی بۆ ژن   بەختیاری بۆ کۆمەڵ

- له پێناو فراوانکردنه‌وه‌ی ئاسۆکانی خه‌باتی یه‌کسانیخوازانه‌ماندا
- منداڵی ئه‌مڕۆ فێر ده‌بێ تا بناغه‌ی جیهانی سبه‌ی دانێ
- هێزی کاری ژنان و ئاسته‌نگه‌کانی
- توندو تیژی دژی منداڵان

"ده‌ست له‌نێوده‌ست بۆ یه‌ک مه‌به‌ست"

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.zabara.org

پیرۆزبایی

دەستەی نووسەران و ئامادەکارانی گۆڤاری ژنان بە بۆنەی هاتنی سەری سالّی زایینی و جێژنی کریسمس، پیرۆزبایی لە هەموو مەسیحی یەکانی جیهان بەگشتی و کوردستان بەتایبەتی دەکەین. هیوادارین سالّی تازە پڕ لە خێرو خۆشی بێ| . هیوادارین سالّی بەرەوپێشچوونی دیموکراسی سەرکەوتنی هەولّی ئازادیخوازانی ڕێگەی ئازادی لەسەر تاسەری جیهان بێ.

دەستەی نووسەران و ئامادەکارانی

گۆڤاری ژنان

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

ژنان

وەرزانەیەکی
سیاسی
کۆمەڵایەتی
فەرهەنگی و ئەدەبی

سەرنووسەر:
نەسرین حەسەنزادە
دەستەی نووسەران:
کوێستان فتووحی، عیسمەت نستانی،
ڕەسووڵ سوڵتانی
حەلیمە ڕەسوولی ، عەلی بداغی

١٠ی بەفرانباری ١٣٨٨، ٣١ی دێسامبری ٢٠٠٩
ژمار ٢٤

"ژنان" لەسەر ئینتێرنێت:
www.Kurdistanukurd.com

ژمارە تەلەفۆن بۆ پێوەندی گرتن بە
یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان
00964 - 7702103121

دیزاینی بەرگ: ئاگری باڵەکی
مونتاژ: مینا سوڵتانزادە
تایپ: نەشمیل عەباسی

پێرست

دەست لەنێودەست بۆ یەک مەبەست ٢
منداڵی ئەمرۆ فێر دەبێ تا بناغەی جیهانی سبەی دانێ ٣
لە پێناو بەرین کردنەوەی ئاسۆکانی خەباتی یەکسانیخوازانەماندا ٥
هێزی کاری ژنان و ئاستەنگەکانی ٨
ئامانج لە دانانی یاسای تایبەت بە مێرمنداڵان ١٠
توندو تیژی دژی منداڵانو ٧ پرسیاری گرینگی کێو چییەکان!.. ١٢
بە هاوسەرەکەت بڵێ "خۆشم دەوێی" هەوڵ مەدە بیکەیتە کۆپیی خۆت ١٤
خوێندکارانی پێڕەوی خەتی ئیمام و وەرچەرخانێکی نوێ بۆ ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ کۆماری ئیسلام ١٦
ڕێکخراوەکانی ژنانی ڕۆژهەلاتی کوردستان لەبەردەم چەند ئەرکێکی کۆمەلایەتی ونەتەوایەتی و نیشتمانی ١٧
وتووێژ لەگەڵ دڵنیا حەوێز، توێژەری کۆمەڵایەتی وتووێژ لەگەڵ خاتوونی قەڵەمی.. ١٨
ئێران "شهرنووش پارسی پوور" ٢١
ژن، لە دایک سالارییەوە تا فێمێنیزم ٢٤
١ی دیسامبر ڕۆژی خەبات بە دژی ئێیدز ٢٦
خوێناوی بوونی میز ٢٧
ئێیدز نەخۆشی سەدەی بیستەم ٢٨
بە پێی ژیانی ڕاستەقینەی نەرمین ناوێک ٣٠
ژنان و دێموکراسی ٣٢
نزا ٣٥
ژنانی نێو کۆڕی خەبات ٣٦
ژن ئەستێرە ٣٨
شێعرو پەخشان ٤٠
کالسیۆم ٤٥
وەرزش ٤٦
هەواڵی کارو چالاکییەکانی ژنان ٤٨
هەڵدانەوەی لاپەڕێک لە ژیانی ژنێک ٥٤

سەروتار:

"دەست لەنێو دەست بۆ یەك مەبەست" *

✍ سەرنووسەر

لە دوای هەڵبژاردنی دەیەمین دەورەی سەرۆك كۆماری كە لە ٢٢ی جۆزەردانی ئەمساڵ لە ئێران دا بەرێوە چوو، خەڵك بە هەموو چینو توێژەكان بە تایبەتی لاوانو خوێندكاران هاتنە سەر شەقامەكانو بە نارەزایەتی لە كودیتایەك كە لە دەنگەكانیان كرابوو، درووشمیان دا. لە نێو ئەو خۆپێشاندانانە بەرینو بەربلاوەدا ژنان رۆڵێكی بەرچاویان هەبوو كە جێگای سەرنجو ستایشە. ژنان شانبەشانی پیاوان بۆ دەنگە دزراوەكانو بۆ دیفاع لە مافە زەوتكراوەكانو بۆ هاودڵیو هاوخەباتی لەگەڵ پیاوان هاتنە مەیدان.

ژنان وەك پیاوان سەركوت كرانو خرانە زیندانولە سەر شەقامەكانولە نێو زیندانە تاریكەكان دا لێیان دراو بە خراپترین شێوە ئەشكەنجە دران و تەنانەت دەستدرێژیی سێكسیان كرایە سەر. لەم خۆپێشاندانانە بوو كە ژنان خوێنیان لە سەر شەقامەكان رژاو شەهیدیان دا كە نموونەی هەرە بەرچاوو ئاشكرا كوژرانی نەدا ئاقا سولتان بوو كە بلاوبوونەوەی وێنەی كاتی شەهیدبوونی دنیای راچڵەكاند.

لە رێژیمی كۆنە پەرستی كۆماری ئیسلامی دا بە پێچەوانەی سوننەتو نەریتی كۆمەڵگە جۆراوجۆرەكان كە هێرشی فیزیكی ناكرێتە سەر ژنان، چونكە ژنان زیاتر لە چوارچێوەی بنەماڵە دا توندوتیژیی لە دژی دەكرێ، مەئموورە سەركوتكەرەكان هێرشی فیزیكییان كردە سەر ژنانو بە باتومو شەق بەربوونە گیانی ژنان. تەنانەت جاری وایە حوزووری ژن دەبێتە هۆی پێشگیریی شەڕ لە نێوان پیاواندا، بۆ نموونە لە كۆمەڵگەی كوردەواری هەر لە كۆنەوە وا باو بووە كە ئەگەر شەڕ لە نێوان دوو پیاو یان دوو تایفەوعەشیرەت رووی دابا هەر بە نێوبژیوانی ژنەكەو فرێدانی لێچكەی سەر، پیاوان بە حورمەتی ژن دەستیان لە شەڕ هەڵ دەگرت، بەڵام دەبینین لەو رێژیمەو ئەویش لە سەدەی بیستویەكەم دا لە جیاتی هەمووی ئەمانە ژنانیش وەك پیاوان تەنیا لە لێدان دا بەشیان دەدرێ كە ئەم دیمەنانە زیاتر لە هەموو كاتێك لە میدیاكانو تەلەفزیۆنەكان دا سەرنجی بینەریان بۆ لای خۆیان راكێشاوە.

لەو خۆپێشاندانانە دا دیتمان كە چۆن ژنانو كچان بە قامچیی بە كرێگیراوانی رێژیم وەك پیاوانو كوران لێیان دەدراو دەكەوتنە سەر زەویو چۆن شانبەشانی پیاوان بەرەنگاری هێزە سەركوتكەرەكان دەبوونەوە. تەنانەت جاری وابوو دەدیترا كە ژنانو كچان كورانیان لە گەمارۆی ئەوان دەرباز دەكرد. ئەمە نیشانەی گەشەكردنو پێگەیشتنی بزووتنەی ئازادیخوازانەی ژنانە.

ئاكامی ئەو هەموو لێدانو ئازاردانە شتێك نیە جگە لەوەی كە وا لە ژنان دەكا كە چالاكتروسوورتر لە پێشوو بە رقێكی شۆرشگێرانەوە لە سەر داواكانی خۆیان شێلگیرتر بنو تا وەدیهێنانی ئامانجە رەواكیانیان نەسرەون.

*ئەم عینوانە لە وتارێكی بەرێز قادر وریا وەرگیراوە

كتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

منداڵی ئەمرۆ فێر دەبێ تا بناغەی جیهانی سبەی دانێ

✍ کوێستان فتووحی

ماوەیەک لەمەوبەر وەزیری پەروەردە و فێرکردنی ئێران رای گەیاند لە سیستەمی تازەی پەروەردەدا پەروەردەو راهێنانی منداڵ تا تەمەنی ٧ ساڵی لە سەر بناخەی یاریی منداڵانەیە و گوتی: بەڵام لەمەودوا کتێبە دەرسییەکان لە تەمەنی ٩ ساڵییەوە بۆ کچان و کوران جیاواز دەبێ. حەمید رەزا حاجی بابایی لە کۆبوونەوەیەک لەگەڵ بەرێوەبەرانی پەروەردەدا، وتی: دوای کۆتایی هاتنی دەورانی سەرەتایی کتێبەکان بەرەو پسپۆری بوون دەچن و مەقامی بەرزی رێبەریش پێیان لەسەر گۆرانێکی بنەرەتی لە پەروەردەو فێرکردندا داگرتۆتەوە و ئەمەش بەو مانایەیە کە ئێمە دەبێ ساختاری پەروەردە و فێرکردنمان نوێ بکەینەوە و لە ماددە دەرسییەکاندا لە شێوەی بارهێنانی قوتابیاندا ئاڵوگۆر پێک بێنین. واتە بە وتەی بەرپرسانی پەروەردەی رێژیم نیاز و توانایی کچان و کوران جیاوازە. بۆیە دەبێ ماددە دەرسییەکانیان جیاواز بن.

جیاکردنەوەی جینسییەتی کتێبە دەرسییەکان جارێکی دیکە ئەو نیگەرانییە لە نێو لایەنگرانی یەکسانیخوازی دا بەهێز دەکا، کە ئامانج لەو تەرحە چارەسەری گیروگرفتەکانی کۆمەڵگە نیە، بەڵکوو بەرتەسک کردنەوەی کچانە و پەروەردە و فێر کردنیان تەنیا بۆ بوارەکانی ماڵداری، ئاشپەزی، خەیاتی و هێندێک شوغڵی کلیشەیی دیکەیە و رێگە گرتنیانە لە چالاکییە کۆمەڵایەتی، زانستی، سیاسی، ئابووری و... . گەڵاڵەی جیاکردنەوەی کتێبە دەرسییەکان بۆ کچان و کوران لە روانگەیەکی تەواو کۆنەپەرستانە و پیاوسالارییەوە سەرچاوە دەگرێ کە لەگەڵ ژیانی ئەمرۆی کۆمەڵگەی ئێران، نیاز و پێویستییەکانی ئەم دەورانە و بەرابەریی ئینسانەکان بە تەواوی ناتەبایی هەیە.

کۆماری ئیسلامی هەر لەسەرەتای هاتنە سەرکارییەوە ئەم سیاسەتەی بە ئاشکرا پەیرەو کردوە و ویستوویەتی لە هەموو بوارەکانی ژیانی کۆمەڵایەتی، سیاسی، ئابووری، فەرهەنگی ئێراندا رەنگ بداتەوە . بۆیە ئەم هەواڵە نابێ زۆر جێگەی سەرسوورمان بێ.

کە چاو لە کتێبی دەرسی هەر وڵاتێک دەکەی، ئیدئۆلۆژی حاکم بەسەر ئەو وڵاتەدا بە روون و ئاشکرایی دەبینرێ. لەم بارەیەوە کۆماری ئیسلامیی ئێران سەرچاوەی زوڵم و نابەرابەری جنسییە. سیاسەتی جیاکاری لە نێوان ژن و پیاو دا تازە نیەو پێشتریش لە کتێبە دەرسییەکانی ئێراندا ئەم فەرق وجیاوازییانە بە ئاشکرا بینراون و هەست پێ کراون. هەر لەوێدایە کچ فێر دەکرێ خزمەتکارێکی بێ دەنگ و لەخۆبردوو بێ بۆ بنەماڵەکەی، لەبەرابەریش دا کور فێر دەبێ سەربەخۆ بێ و رۆڵی هەبێ لە کۆمەڵدا، کچ ئیبتکاری ماڵداری فێر دەبێ و کوریش زانست و فەننی کار و شوغڵی داهاتوو. کچ دایکایەتی و هونەری ژنانە، کوریش رێکخستن و بەرپرسایەتی وڵات. کتێبە دەرسییەکان جیهانێکی پیاوانەمان پێ نیشان دەدەن کە ژن لەوێدا تەنیا وەک دایک و هاوسەرێکی مێهرەبان نرخی هەیە نەک وەک ئینسانێکی کاریگەر لە کۆمەڵدا. ژنی رووناکبیر، وەرزشکار، پرۆفیسۆر، هونەرمەند، نووسەر و نیگارکێش لەوێدا نابینرێ یان زۆر بە کەمی دەبینرێن . یان بەتەنیا هیچ وەخت ناتوانێ شوێندانەر بێ، بەڵکوو هەمیشە دەبێ پیاوێک لە پەنای دا بێ. یان ئەگەر زۆریش ئازا و بەتوانا بێ لە مێژووی جبهە و شەردا و ئەویش لە پشتی جبهەی شەر

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

خەریکی دەرمان کردنی پیاوانی شەڕکەرە یان خەریکی کۆکردنەوەی خواردەمەنی و جلوبەرگە بۆ "سەربازانی ئیسلام". ئەمەیە نەخشی ژنان لە کتێبە دەرسییەکانی ئێرانی کۆماری ئیسلامی دا.

تەرحی جیاکردنەوەی کتێبە دەرسییەکان بۆ کچان و کوڕان لە ڕوانگەیەکی تەواو کۆنە پەرستانە و پیاوسالارییەوە سەرچاوە دەگرێ کە لەگەڵ ژیانی ئەمڕۆی کۆمەڵگەی ئێران، نیاز و پێویستییەکانی ئەم دەورانە و بەرابەریی ئینسانەکان بە تەواویی ناتەبایی هەیە

لەم سیستەمەدا ژنان وا نیشان دراون کە بێعەلاقەن بە سیاسەت، بۆیە لە بواری سیاسی و بەڕێوەبردنی وڵاتدا بەشدارییان نیە. لە هیچ دەرسێك دا باوك نابینرێ خەریکی کاروباری نێوماڵ و ڕاگەیشتن بە منداڵەکانی بێ، هەروەك چۆن لە هیچ دەرسێکدا دایك نانهێنەری بنەماڵە واتە دابینکەری بژێوی ژیان نیە. لەوێدا تەنیا شێوەیەکی تایبەت لە بنەماڵەی سوننەتی نیشان دراوە. بە پێی ئەو ئۆلگوویە، ژن وەك هەمیشە ڕۆڵێکی کلیشەیی و ئیحساسی و زۆرتر ئەرکەکانی لە چوارچێوەی ماڵ دا و زۆرتری کاتی بە ئاشپەزی و خەیاتییەوە خەریکە. وەك کابانێکی باش ئامادەیە بۆ ئاسوودەیی بنەماڵە خۆی فیدا بکا پیاویش بە خەیاڵێکی ئاسوودەوە لە دەرەوەی ماڵ ڕۆڵ دەگێڕێ و سەربەرزە بەهۆی بوونی هاوسەرێکی لەم شێوەیە.

یەکێك لە شێوەکانی هێشتنەوە و پتەوبوونی فەرهەنگی پیاوەزنی، سیستەمی پەروەردەیە. قوتابخانە یەکێکە لە بنیاتە گرنگەکانی کۆمەڵگا، دەتوانێ ڕۆڵێکی کاریگەری لە دیاری کردنی بەهاکانی ژیانی تاکەکەسی و بە کۆمەڵ دا هەبێ. ماددە دەرسییەکان دەتوانن بە هۆی قوتابییانەوە جگە لە زانست و سەنعەت، کولتووری یەکسانیخوازی لە کۆمەڵگادا جێ پێبگرن و بچەسپێنن، یان دیواری سوننەت و تابۆکان بشکێنن، کولتووری پیاوسالاری و خۆڕافات و دیاردە دزێوەکان لە کۆمەڵگەدا بسڕنەوە. ڕێژیمی کۆنەپەرستی کۆماری ئیسلامی دەیەوێ بە دوور کردنەوە و جیاوازی نێوان ئەم دوو ڕەگەزە لەیەکتر زیاتر کۆمەڵگای ئێران بەرەو سوننەتی بوون و دواکەوتوویی بەرێ. جیاکردنەوەی ژن و پیاو و مانەوەی ژن لە چوارچێوەی ماڵدا و بەرتەسك کردنەوەیان لە چالاکی و حوزووریان لە نێو کۆمەڵگەدا یەکێك بووە لە سیاسەتە کۆنەپەرستانەکانی ئەو ڕێژیمە. هەموو شتێك بە ژنانە و پیاوانە دابەش دەکرێ. لە فەرهەنگی ئەودا ژن هەمیشە مرۆڤێکی بێهێز و بێدەسەڵات بووە و ئەمەشیان بە ئەمرێکی سروشتی زانیوە. بەم جۆرە دەیانەوێ لەمەو بەدواش ژێردەستەیی ژن لە کۆمەڵگەدا زیاتر بچەسپێنن. بناغەیەکی قایم بۆ ئەو دیوارە ئەستوورەی لە نێوان ئەم دوو ڕەگەزەدا کێشاویەتی دابنێ.

بەڵام لە کردەوەدا ژنانی ئێران ئەمەیان لە دەسەڵاتداران قبووڵ نەکردوە و ڕێگەیەکی جیا لەو ڕێگایە ڕۆیشتوون کە بۆیان دیاری کراوە. ٣٠ ساڵە ڕێژم بە هەموو شێوەیەکی کە بۆی کرابێ ویستوویەتی سیاسەتی جیاییخوازی پەرە پێ بدا و دەتوانین بڵێین ژنان لە هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵگەی ئێران زیاتر زیانیان لەم سیاسەتانە پێ گەیشتوە. بەڵام ڕێژیم بە تەواوی نەی توانیوە بە مەبەستەکانی خۆی بگا. بەشداری بەرچاو و زیندووی ژنان لە ڕیزەکانی پێشەوەی خەباتی ئازادیخوازی ئەمڕۆی ئێراندا مزگێنی ئەوەمان پێدەدا کە ڕێژیم لە ماوەی ئەو ٣٠ ساڵەدا نەیتوانی بیری یەکسانیخوازی لە بیر و زەینی ژنانی ئێراندا بسڕێتەوە. ژنان دەزانن چ دەکەن و چیان دەوێ و داهاتووش گەش دەبینن.

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

لە پێناو بەرین کردنەوەی ئاسۆکانی خەباتی یەکسانیخوازانەماندا

ڕێبوار کەریمی

پرسی یەکسانیخوازی لە گوتاری سیاسیی ئێمەدا ئەوەندەی کە بە واتای جاڕدان بۆ باشترکردنی پێگەی کۆمەڵایەتی ژن بووە، بایی ئەوەندە لە هەوڵی تیشکاوێژی بۆ سەر پێگەی پیاودا نەبووە. هەر ئەمەش وای کردووە کە پڕۆژەی یەکسانیخوازی ئێمە دواجار وەک "پڕۆژەیەکی ژنانە" بناسێندرێت کە دەبێ هەم خێرەکەی بۆ ژنان بێ و هەم شەڕەکەی! واتە ئەوە ژنانن کە دەبێ "بۆ خۆیان مشوور لە کێشەی خۆیان بخۆن" و بەشی پیاوانی ئێمە ئەوە دەبێ کە جوامێری بکەن و لە ڕێگای چالاکی ژناندا نەبن بە کۆسپ یان ئەگەر ژنان داوای هاوکارییان کرد بە هانایانەوە بچن.

سیاسەتی یەکسانیخوازیی ئێمە (بەفەڕزی بوونی سیاسەتێکی ئەوتۆ)، خۆی لە خاڵێکی جەوهەری نەبان دەکا کە ئەویش ڕۆڵی ناوەندیی پیاوە لە پێوەندی لە گەڵ خەبات بۆ پارێزگاری یان لە ناوبردنی پێکهاتەی کولتووری باوکسالاری. بە کەم گرتنی ڕۆڵی پیاو بە دوو باردا گرفتسازە: لە لایەکەوە قورسایی ئەرکی خەباتی یەکسانیخوازی دەخاتە سەر شانی "ڕەگەزی ستەملێکراو" و، لە لایەکی تریشەوە کێشەی یەکسانی دەخاتە سەر مەداری هاوکێشەی "ئێمە" و "ئەوان"، سیاسەتێک کە لە ئەنجامدا دەبێتە هۆی بە بەرزی هێشتنەوەی دیواری "هاوپشتیی کۆمەڵایەتیی نێرانە"، شتێک کە زۆر جاران مانای بەستێن سازی کردن بۆ خۆبەرهەمهێنانەوەی باوکسالاری دەگەیەنێت.

هەر ئەو ڕاستییەی سەرەوەش خاڵی سەرەکی بەڵام لەبیرکراو و (ناشیانە یان بە ئەنقەست) پشت گوێ خراو لە پێوەندی لە گەڵ باسی ئاستەنگی یەکسانیخوازییە. بەدڵنیاییەوە ئێستا کە ئیتر کەسمان گومانمان لە کەم و کوڕییەکانی خەبات لە بواری یەکسانیدا نیە، لە جێی خۆیدا دەبێ کە باسەکانی پێوەندیدار بە چاکسازی لەم بوارەدا بە جیددی بوروژێندرێن. خاڵی دەسپێکی چاکسازی لە هەر سیستمێکدا هەڵسەنگاندنی هەوڵێکی دوو فاقەیە: لە لایەکەوە تیشک خستنەسەر ئەو هۆکارانەی بوونە مایەی گرفت لە ماهیەت و کارکردی سیستم دا و لەلایەکی تریشەوە، "زەرفیەتسازی" بۆ پێشخستنی سیستم لە ڕێی گەشەدان بە هۆکارەکانی دەربازبوونی سیستم لە دۆخی قەیراناوی. ئەوەندەی دەگەڕێتەوە سەر پرسی یەکسانیخوازی لە نێو ئێمەدا و ڕۆڵی ئەکتەرەکانی نێو گۆڕەپانەکە لە ڕوانگەی چاکسازی ناو ئەو بزووتنەوەیە، دەبێ ئەو ڕاستییە لە بەر چاوبگرین کە ئەگەرچی ڕۆڵی ژن –وەک بکەری سەرەکی لە پرسی زەرفیەتسازیدا- بگرە بە زیادیشەوە باسی لێوەکراوە، بەڵام نەخشی دووفاقەی پیاو – جا چ وەک هۆکارێکی گرفتساز و چ وەک دەرفەتێک لە بەردەم زەرفیەتسازیدا- زۆر بەکەم وەرگیردراوە.

وەک ئاکامی خەباتی یەکسانیخوازانەی زۆر لە ئەزموونە سەرکەوتووەکانی گەلان و وڵاتانی دنیا دەری خستووە، بزووتنەوەی فێمێنیسمی کلاسیک بە هۆی پاشەکشەکردن بە نەخشی نەریتی پیاو ئەگەر زۆر لە مافەکانی بۆ ژنانی هێندێک لە کۆمەڵگاکان گێڕاوەتەوە، بەڵام بەکردەوە نەیتوانیوە هەموو بەربەستەکانی ڕێی یەکسانییەکی ڕاستەقیە هەڵگرێت. ڕاشکاوانەتر بڵێین؛ ئەزموون دەری خستووە کە خەباتی نەریتی لە پێناوی مافەکانی ژناندا بەتەنیا دەستەبەری یەکسانی ناکا. ئەزموونی خەباتی یەکسانیخوازانەی ڕەگەزی لە نێو گەلان و کۆمەڵگاکانی مرۆڤایەتیدا بە جاران دوو ڕاستی سەلماندوون کە دەبێ سەرنجی تایبەتیان بدەینێ: یەکەم ئەوەی کە دەسکەوتەکانی خەباتی یەکسانیخوازانەی ڕەگەز-سەنتەر، شانسی پایەدارمانەوەیان زۆر نیە. واتە لە کاتێکدا کە خەباتی یەکسانیخوازی نەتوانێ نوێنەرانی زۆربەی چین و توێژەکانی سەر بە هەموو ڕەگەزە کۆمەڵایەتی و جنسییەکان لە دەوری ئامانجەکانی خۆی کۆبکاتەوە، بە زەحمەت دەتوانێ ڕیشە داکوتێ و خۆی لە بەرامبەر هەڕەشە و دژکردەوەکاندا بیمە بکاو، دووهەمیش ئەوەی کە "خەباتی ڕەگەز-سەنتەر" هەمیشە "یەکسانیخوازێکی بێلایەن" نیە و نامێنێ، واتە لە خەباتی ڕەگەز-سەنتەردا ئەسڵی یەکسانیخوازیەکی دادپەروەرانە بە شێویەکی "بان-ڕەگەزی" لە بەرچاوناگیردرێت.

بۆیە و بەلەبەر چاوگرتنی ئەو دوو تێبینیە گرینگەی سەرەوە دەگەین بەو ئامانجەی کە:

یەکەم: جەوهەری یەکسانیخوازییەکی ڕاستەقینە دەبێ ڕیشەی لە هەستی دادپەروەرییەکی کۆمەڵایەتیدا

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

هەبێ کە ناهێڵێ ماف و ئەرکەکانی هیچ تاکێک لە بەردەم تایبەتمەندییە ڕەگەزییەکانیدا بکرێ بە قوربانی. لەم ڕوانگەیەوە ئیتر تایبەتمەندییە ڕەگەزییەکان نە ئیمتیاز دەهێنن، نە دەبێ ببنە هۆی مەحرووم بوون لە ئیمتیازێکی دیاریکراو (لانیکەم تا ئەو جێیەی کە پێوەندیی بە بەشداری کردن لە بوارەکانی ژیانی ناو کۆمەڵگاوە هەیە).

دووهەم: پرسی یەکسانیخوازیی ئێمە لە سەر عەرزی واقع دەبێ لە سەر بنەمای ئایدۆلۆژییەکی یەکسانیخوازانەی بەشداریدەر بنیات بنرێت. بەو شێوەیەی کە مەیدانەکانی کاریگەری دانان و کاریگەری وەرگرتن لە پێوەندی لە گەڵ بزووتنەوەیەکی ئەوتودا، لە سەربنەمای جنسی بەرتەسک نەکرێتەوە. ئامانج ئەوەیە کە ئەندامانی هەر دوو ڕەگەز بە یەک ڕادە لە پرۆسەی پێداچوونەوە بە ڕۆڵ و نەخشە نەریتییە جنسیەتییەکانیاندا بچنەوە.

لێرەوە، زۆربەی ئەزموونەکان ئەوە دەردەخەن کە خوێندنەوەیەکی ڕزگاریدەر بۆ پرسی یەکسانی تەنیا کاتێک مەیسەر دەبێ کە ڕەفتارێکی پێکهاتەشکێنانە لە ئاست بزووتنەوەی نەریتیی یەکسانیخوازی بگرینە بەر. ڕەفتاری پێکهاتەشکێنانە بەمانای پێداچوونەوەیەکی بنچینەیی بە ڕۆڵی تاکانەی هەر ئەندامێکی کۆمەڵ لە ئاست پرسی یەکسانیخوازییە. نە ژن تەنیا لەبەر ژنیەکەی دەبێتە بەشێک لە بزووتنەوەی یەکسانیخوازی و نە پیاو لە بەر پیاویەکەی دەکەوێتە دەرەوەی ئەو بزووتنەوەیە. نە لە جێشدا بزووتنەوەی یەکسانیخوازی بزووتنەوەی تاکەڕەگەزێکی تایبەتە. نە ئامانجەکانی ئەو بزووتنەوەیەش تەنیا لە خزمەتی چاک ژینیی یەک ڕەگەز دایە. بەرهەمەکانی بزووتنەوەیەکی یەکسانیخوازی بە جەوهەر ڕزگاریدەر، خێروبێری بە هەموو ئەندامێکی کۆمەڵ دەبڕێت.

گرفتی ڕوانگەی فێمێنیستیی کلاسیک ئەوەیە کە خاڵی جووڵەی بەرەو خەبات بۆ ڕزگاری ژن ئەو فەرزیەیە کە پیاو – لە ڕوانگەی ڕەگەزییەوە – ڕزگارە. ئەم ڕوانگەیە پشت بە دەرکێکی نابابەتیانە و بگرە کاردانەوەیی بۆ چەمکی ڕزگاریی ڕەگەزی دەبەستێت. ڕزگاربوونی ڕواڵەتی/بابەتیی پیاو لە چاو ژندا، هیچ لەو ڕاستییە ناگۆڕێ کە "پیاوی نەوعی" دیلێکی ڕاستەقینەی ناو دنیای پیاوانەی خۆیەتی.

بۆیە ڕێبازی ڕزگاریدەرانە لە پێوەندی لە گەڵ پرسی یەکسانی دەبێ تەبا لە گەڵ ئیشکردن بۆ هێزتێژیانەوە یان هێزتێژیاندنەوەی empowerment ژن، دەورێکی هاوسا بۆ "پیاوی یەکسانیخواز"یش قایل بێت. دەوری پیاو لە بزووتنەوەیەکی یەکسانیخوازانەی ڕاستەقینەدا نابێ تەنیا "یارمەتیدان" بە ژنان بێت. چەمکی یارمەتیدان کە هەڵگری پەیامی "شیاوی یارمەتیدان" و "جێگای بەزەیی پێداهاتنەوە" و بەکورتییەکەی "لاوازبوون"ی ژن لە ئاست پیاوە، ئەوەندەی وێنای نەریتیی پیاو وەک لایەنی "کارلێهاتوو"، "جوامێر" و "بەغیرەت" تۆختر دەکاتەوە، ئەوەندە کەسایەتی یەکسانیخوازی بان-ڕەگەز بەرهەم ناهێنێت. هاوکێشەی "یارمەتیدەر" و "یارمەتیخواز" ئەوەندەی کار لە سەر مۆراڵیزەکردنی ناوشیارانە و نابەجێی خەبات بۆ یەکسانی دەکا، ئەوەندە کێشەکە لە سیاقێکی کۆمەڵایەتی و سیاسیی ڕزگاریدەردا پێناسە ناکا.

گوتاری یەکسانیخوازی ئێمە دەبێ بە یەک ڕادە پیاو و ژن لە ناو پرۆژەیەکی دادخوازانەدا کۆبکاتەوە کە گێڕانەوەی سەربەخۆیی ئیرادە و مافی بڕیاردان و بەهرەمەندیی کۆمەڵایەتیی هاوسان لە گەڵ توانایی، لە هەموو بوارەکانی ژیاندا بە هەر تاکێک و بە هەموو تاکێک بکاتە بنەمای ستراتیژی خۆی. لێرەوە، بزووتنەوەیەکی ئەوتۆ لە جەوهەری خۆیدا ناتەبایە لە گەڵ هەر هەڵاواردنێکی مەیدانی لە ژێر ناوی گرێدراویی ڕەگەزیدا. بەواتایەکی دیکە،

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

ئەوە ئیتر هاودژی و ناکۆکییەکی فەلسەفیی قووڵە کە: خەبات لە پێناوی یەکسانیدا بێت، بەڵام خەباتکارانی گۆڕەپانەکە تەنیا لایەنێکی کێشەکە بن. وەک ئاماژەشی پێدرا؛ بەشداریدانی پیاو لەو خەباتەدا بەر لەوەی لە پێناوی یارمەتیدان بە ژنان یان تەواوکردنی نەخشی ئەوان بێت، لە پێناوی پێداچوونەوەیەکی زاتیانەی پیاو بە نەخش و رۆڵی خۆی لە چوارچێوەی سیستمێک دایە کە پێناسەی قەیرانی خۆی لە نەخشی دێرینی پیاوانە وەردەگرێت.

پراکتیزەکردنی پرسی یەکسانیخوازی لە سەر عەرزی واقعی ئێمە، دەبێ بە مانای بەستەرسازییەکی مەیدانی بۆ لێک گرێدانی "سیاسەتی یەکسانیخوازی" و "یەکسانیخوازیی سیاسی" بێت: ئەگەر یەکسانیخوازیی سیاسی لە کردەوەدا بە واتای مەیداندان بۆ بەشداری و هاوبەشییەکی بان- ڕەگەزی لە ژیانی سیاسی دایە، سیاسەتی یەکسانیخوازی دەبێ لە پێناوی فراوان کردنەوەی گەمەی یەکسانیخوازی بۆ ناو هەموو پانتاییەکانی ژیانی کۆمەڵایەتی تێ بکۆشێ. هەر باسکردنێک لە پرسی یەکسانیخوازی بە بێ ڕەچاوکردنی ئەو دوو رووکارەی پراکتیزەکردنی مەیدانیی مەسەلەکە، ئێمە تووشی ڕەفتارێکی دووفاقە و جووت ستانداردیانە دەکا، کە سەرەڕای هێندێک دەسکەوتی رواڵەتی و کاتی، لەوانەیە شانسی پایەداریی پێشڤەچوونە سنووردارەکانیشمان لێبخاتە مەترسییەوە.

کەواتە دەبێ بۆ پەرەدان بە بزووتنەوەی یەکسانیخوازیی ڕەگەزی، دڕێ بە تێگەیشتنی باو بدەین، پێناسەی نوێ بۆ ئەرک و ئامانجەکان بکەین و، ڕۆڵ و بەرپرسیاریەتیی ئەکتەرەکان لە بەر ڕۆشنایی ستراتیژێکی بەشداریدەردا داڕێژینەوە. داڕشتنەوەی هەیکەلی بزووتنەوەی یەکسانیخوازانە لەم ڕوانگەیەوە، بە مانای ژێر پرسیارخستنی ڕۆڵ و نەخشی بزووتنەوەی ژنان یان ڕێکخراوەکانی ژنان نیە. ستراتیژێکی بەشداری دەرانەی لەم چەشنە، لە جەوهەری ئامانجی ڕزگاری دەری بزووتنەوەی ژنان دانابڕێ بەڵام ڕێگای بەرینکردنەوەی ئاسۆکانی بەشداری کردن لە بزووتنەوەی ڕزگاری دەری یەکسانیخوازیدا، شانسی گەشەسەندن و پەرەسەندنی بزووتنەوەی ژنانیش دەباتە

سەر. لە بنەڕەت را بزووتنەوەی کلاسیکی ژنان بە دوو ئاقاردا کاری بۆ ئەو شتە کردووە کە وەک "کێشەی ژن" لە دنیای باوکسالاریی دا پێناسە کراوە: یەکەم لە نێوبردنی ئەو بەربەستانەی ڕێ لە ڕزگاریی ژنان دەگرن و دووهەم پرسی هێزتێژیاندنەوەی ژنان. ستراتیژی بەشداری دەرانەی بزووتنەوەی یەکسانیخواز نابێ و ناتوانێ لە هیچ حاڵەتێکدا هیچ یەک لەو دوو پرێنسیپانەی سەرەوە لە بیر بکات؛ هەڵبەت دووهەمیان واتە پرسی هێزتێژیاندنەوە وەک خۆی ڕەچاو دەکا، بەڵام لە یەکەمینیان تێ دەپەڕێنێت. بەو واتایەی کە لە ڕێی تەعدیلی جنسیی میکانیزمەکانی بەشداری کردن، خەسڵەتی ڕزگاریدەر یان ئیمانسیپاتۆری بزووتنەوەی یەکسانیخوازی ڕەگەزی هەرچی بەرجەستەتر دەکاتەوە.

لەوەدا کە ئێمە و دنیای یەکسانیخواز، ورووژاندنی باس و وشیارکردنەوە سەبارەت بە نایەکسانی ڕەگەزی و هەگبەیەکی لێوانلێو لە چەمک و تیۆر و تێڕوانین بۆ دنیا و بۆ خۆمان بە بزووتنەوە فێمینیستییە کۆن و نوێیەکان قەرزارین، گومانێک نیە. زۆربەی پێشکەوتنە یەکسانی- سەنتەرەکانی دنیاش هەر بەرهەمی ئەو خەباتەیە کە پێشەنگانی بزووتنەوە فێمینیستییەکان ڕچەشکێنی بوون. بەوەشەوە ئیتر لە نێو دەورووبەری فێمێنیستە هاوچەرخەکانیشدا ئەوە شتێکی تازە نیە، کە بزووتنەوەی یەکسانیخوازی فێمێنیستی، نەی توانیوە وزەی پیاوان بەو شێوەیەی پێویستە بخاتە خزمەت بەرەوپێشبردنی ئامانجە یەکسانیخوازەکان. لەو شوێنەوە کە پارێزگاری لە کەرامەتی ئادەمیزاد ئامانجی بزووتنەوەی یەکسانیخوازە، دەبێ بوێرانە کار بۆ تێپەڕین لە هاوکێشەی "ئێمە و ئەوان" بکەین و – وێڕای لەبەرچاوگرتنی دۆخی ناسکی ژن وەک ڕەگەزی قوربانی! – بزووتنەوەی یەکسانیخوازی لە توخمە دەرهاوێژەرە ڕەگەزییەکان داماڵین.

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

هێزی کاری ژنان و ئاستەنگەکانی

✍ ئارام ئیبراهیم خاس

لـــــە دوای شۆڕشـــــی پیشەسازی لە وڵاتـی بریتانیـا، نۆرمـــەکانی کۆمـــەڵگای بـــاوك سالاری کە بۆ مـاوەی چـەندین سەدە بوو لە لایەن "کلسیا"وە بـە سـەر کۆمـەڵگای ئورووپـادا سەپابوو ئـاڵوگۆڕی بـە سـەردا هات و ژنان توانیان لـە ئاسـتی کۆمـــەڵگای بریتانیـــای ئـــەو سـەردەم دا بێنـە نێـو بـازاڕی کارەوە.

هەر چـەند بەشـێکی ئـەو مەسەلەیە واتە کـەڵك وەرگـرتن لـە هێـزی کـاری ژنـان لـەو سەردەمەدا، بۆ ئـەرزان بـوونی نرخی کاری ژنان دەگەڕایـەوە، بەڵام لە راستی دا ئەوە یەکەم هـــەنگاو و بـــەردی بناغـــەی حەرەکـەتێك بـوو کـە وای کـرد چـــەند ســـەدە دواتـــرو دوای رووداوە مێژوویـــــەکانی وەك شۆڕشـــی گـــەورەی فەڕانســـە (١٧٨٩.ز) و دوو شـــــــەڕی گـەورەی جیهـانی، ژنـان بـە شـێوەیەکی بـەربڵاو بێنـە نێـو بـازاڕی کـارەوەو ئێسـتا کـە بەشـــێکی زۆری ئیشـــەکانی خـەدەماتی، هـزری و ئـابووری لـــە کۆمـــەڵگای ئورووپـــای ئێســتادا لــە لایــەن ژنانــەوە رادەپـــەڕی و رۆڵـــی ژنـــان وەك هێـــزی ســـەرەکیی کـــار لـــەو وڵاتەدا لە کەس شاراوە نیە.

هەر چـەند ئـەو پرۆسـەیە ماوەیـــەکی زەمـــەنی زۆری خایاند، بەڵام هەوڵی بێ وچانی چالاکانی مافەکانی بواری ژنان و بەستێنی لـەباری کۆمـەڵگای ئورووپا بەتایبـەت لـە سـەدەی دوایـی دا، یارمەتییـەکی زۆری بـە ژنـان دا کـە بتـوانن وەك بەشێکی بەرچاو لـە پێکهاتـەی کۆمـەڵگا بـەو مافـە رەوایـەی خۆیان بگەن.

ئەگەر بمانهەوێ باس لە مژاری وتارەکەمان واتە هێزی کـاری ژنـان لـە کۆمـەڵگای جیهـانی سـێهەم و وڵاتێکـی وەك ئێران دا بکـەین، رەنگـە ئـەو پرسـیارە لای خوێنـەر بێتـە ئـاراوە کـە گـەلۆ لـەم چەشنە وڵاتانـەدا کـە هێشـتا ژنـان لەگـەڵ سـەرەتاییترین مافـەکانی خۆیـان بێگانـەن و دەســـەڵاتە سیاســـییەکان و کلتـــووری دواکـــەوتووی ئـــەو کۆمەڵگایانـــەش، ژنـــانی لـــە کەمترین ماف بێبـەری کـردوە ئـیتر گرنگـی بـاس کـردن لـەو مەسەلەیە بۆچی دەگەڕێتەوە؟

لـــە راســـتی دا کلتـــووری دواکـــەوتووی ئـــەم چەشـــنە کۆمەڵگایانە بە لەبەرچاوگرتنی ئەو بەشەی کۆمەڵگا واتە ژنان و حاشـــاکردن و نکـــۆڵی لـــە تواناکانیـان، بـە شـێوەیەکی کردەیـی هـەموو کـات نیـوەی کۆمـــــەڵگای خســـــتۆتە پـــەراوێزەوەو بـــە ســـووکی ســـەیری کـــردوون و ئـــەو پەڕەکـــەی ژنیـــان وەك بوونـــەوەرێکی دابەســـتە لـــە چوارچێوەی مـاڵ و مەتبەخـدا سـەیر کـردوەو بـە چـەمکگەلی (موهـــوم) و نـــاڕوونی وەك: ناموس پـەرەستی هـەموو کـات توانا کارییـەکانی ئـەو بەشـەی کۆمەڵگایان لە بـیر بردۆتـەوەو ئیزنی کارکردنیان پێ نـەداوە، هـــەر چـــەند پەرەســـەندنی پێوەندییـــەکان و دەســـت پێڕاگەیشتنی ئاسان بە میدیاو ئامرازەکـــانی پێوەنـــدی جـەماوەری و چـوونە سـەری ئاسـتی خوێنـدەواری کۆمـەڵگاو هاوکات دامەزرانی رێکخراوگـەلی جۆراوجۆری داکۆکیکار لـە مـافی ژنـان هێـور هێـور بەسـتێنی بـۆ هـاتنی ژنـان بـۆ نێـو ئـەو گۆڕەپانە خـۆش کـردوە، بـەڵام لەو نێوەدا ژنان لەگـەڵ هێنـدێك کێشەو گرفت بەرەوڕوون کە بـە کورتی ئاماژەیان پێ دەکەین.

ژنان بۆ شکاندنی تابۆکـان

ژنان بۆ شکاندنی تابۆکان دەبێ بەرەوڕووی کلتووری نەریتی بنەماڵە ببنەوە، بنەماڵەیەك کە پشت بە پشت لە رابردووە تا ئێستا کلتوورێکی باوك سالار بە سەری زاڵ بووەو لە ژێر کاریگەری (عورف) و (سونەتی) کۆمەڵگایەکی ئایینی دواکەوتوو وەك بوونەوەرێکی لاواز سەیری ژنان دەکا، ئەم چەشنە بنەماڵەیە پیاو وەك هێزی کارو دابینکەری بژێو و پێویستییەکانی ژنان دەزانێ و کارکردنی ژن وەك "عەیبە" ناودێر دەکا

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

دەبێ بەرەوڕووی کلتووری نەریتی بنەماڵە ببنەوە، بنەماڵەیەك کە پشت بە پشت لە رابردووەوە تا ئێستا کلتوورێکی باوك سالار بە سەری زاڵ بووەو لە ژێر کاریگەری (عرف) و (سنتی) کۆمەڵگایەکی ئایینی

کەڵك وەرگرتن لە پوتانسیلەکانی ژنان، ڕێگا بۆ گەشەو پێشڤەچوونی زیاتری کۆمەڵگا خۆش دەکاو پەراوێز خستن و بایەخ نەدان بە ژنان لەو بوارەو هەر بوارێکی دیکەدا دەبێتە هۆی ئێستای هەرچی زیاتری کۆمەڵگا. دەبێ دان بەو راستییە دا بنێین و بە هەمووانەوە بەرەوڕووی نۆرمە ژەنگ گرتووەکانی کۆمەڵگا ببینەوە

دواکەوتوو وەك بوونەوەرێکی لاواز سەیری ژنان دەکا، ئەم چەشنە بنەماڵەیە پیاو وەك هێزی کارو دابینکەری بژێو و پێویستییەکانی ژنان دەزانێ و کارکردنی ژن وەك "عەیبە" ناودێر دەکا.

ئەو وردە کلتوورە دواکەوتووی بنەماڵە لە ئاستی فەرهەنگی گشتی کۆمەڵگاش دا رەنگ دەداتەوەو نۆرمەکانی زاڵی کلتووری باوك سالار هەرچی زیاتر مەجالەکان بۆ کارکردنی ژنان بەرتەسك دەکەنەوە.

لەو نێوەداو لە وڵاتێکی وەك ئێران کە دەسەڵاتێکی ئایینی لە سەر کارەو بە هەموو ئەو شتانەی کە ئاماژەیان پێ کرا، شەرعییەتی یاسایی دەدا، کێشەکە چەند قات قووڵ و ئەستەم دەبێتەوە.

لە وڵاتی ئێران ئەو ژنانەی کە وەك کرێکار کار دەکەن، بە داخەوە زۆربەیان بە شێوەی وەرزی، کاتی و قەراردادی و تەنانەت (قرارداد سفید امضا) دێنە سەر کارو لەگەڵ ئەوەی کە لەگەڵ چەوسانەوەیەکی زۆری هێزی کار بەرەوڕوو دەبن، لە مافەکانی سەرەتایی کرێکارێکی ئاساییش بێ بەرین، حەقدەستی کەمتر لە کرێکارانی پیاو، دابین نەکردنی (بیمە) لە لایەن خاوەن

کار، نەبوونی ئاسایشی شوێنی کار، نەبوونی مەرجەکانی پاك و خاوێنی شوێنی کار لە کارخانەکان و تەنانەت زۆر جار مەترسی دەستدرێژی سێکسی بۆ سەر ئەو کرێکارە ژنانە، تەنیا بەشێکن لەو کێشانەی کە ئەو ژنانە لەگەڵی بەرەوڕوون.

هاوشێوەی ئەو کێشانە یا جۆری دیکە بۆ ئەو ژنانەی کە لە شوێن گەلی دیکە و لە بوارەکانی خەدەماتی و بازاڕیش دا کار دەکەن لە ئارا دایە، هەروەها لەو نێوەدا ژنانی (خانەدار) کە بەشێکی زۆری ژنانی کۆمەڵگای ئێران پێك دێنن، مافی سروشتی خۆیانە کە بیمە بکرێن و وەك بەشێك لە هێزی کاری وڵات لەو مافە بەهرەمەند بن.

ئەمانە تەنیا بەشێکن لەو هەموو کێشەیەی کە ژنان بۆ کارکردن لە کۆمەڵگای ئێمەدا دەبێ لەگەڵی بەرەوڕوو بن، بۆیە پێویستە لەو بوارەدا کار بکرێ و ژنان بە مافی خۆیان ئاشنا بن. بۆ ئەو مەبەستەش هەبوونی ڕێکخراوەکانی "کار" تایبەت بە ژنان، بۆ ئاشناکردنی ئەوان بە یاساکانی کارو هاوکات پێویستی پێکهێنانی (تشکل)ەکانی سەربەخۆی کاری ژنان زۆر بە روونی خۆ دەردەخا.

کەڵك وەرگرتن لە پوتانسیلەکانی ژنان، ڕێگا بۆ گەشەو پێشڤەچوونی زیاتری کۆمەڵگا خۆش دەکاو پەراوێز خستن و بایەخ نەدان بە ژنان لەو بوارەو هەر بوارێکی دیکەدا دەبێتە هۆی ئێستای هەرچی زیاتری کۆمەڵگا. دەبێ دان بەو راستییە دا بنێین و بە هەمووانەوە بەرەوڕووی نۆرمە ژەنگ گرتووکانی کۆمەڵگا ببینەوە.

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

ئامانج له دانانی یاسای تایبه‌ت به مێرمنداڵان

✍ عیسمه‌ت نستانی

له پێناسه‌یه‌کی کورت دا مێرمنداڵ به‌و که‌سه ده‌گوترێ که ته‌مه‌نی له نێوان ٩ تا ١٨ ساڵ دابێ. به پێی یاسا نێوده‌وڵه‌تییه‌کان هه‌ر که‌س ١٨ ساڵی ته‌واو کردبێ به مێرمنداڵ دانانرێ.

مێرمنداڵان به‌شێکی گرینگی هه‌ر کۆمه‌ڵگایه‌کن، چاره‌نووس و گه‌شه‌و پێشکه‌وتنی کۆمه‌ڵگا په‌یوه‌سته به چۆنیه‌تی په‌روه‌رده‌و پێگه‌یاندنی ئه‌و چینه له کۆمه‌ڵ دا، به شێوه‌یه‌ك که ئه‌گه‌ر مێرمنداڵان له‌سه‌ر بنه‌مایه‌کی راست و دروست په‌روه‌رده بکرێن و گرینگیان پێ بدرێ له داهاتوودا کۆمه‌ڵگا چینێکی وشیارو ته‌ندروست و بڕوابه‌خۆبوو و به توانا له خۆی دا جێگه ده‌کاته‌وه، که به‌رامبه‌ر به ئه‌رکه پێ ئه‌سپێردراوه‌کانیان له کۆمه‌ڵ دا زیاتر هه‌ست به لێپرسراوه‌تی ده‌که‌ن. به‌ڵام ئه‌گه‌ر پێچه‌وانه‌ی ئه‌وه بێ و پشت گوێ بخرێن، ئه‌وا کۆمه‌ڵ چینێك له ده‌ست ده‌داو روانگه‌ی ئه‌و چینه به‌رامبه‌ر کۆمه‌ڵگا، روانگه‌یه‌کی نامۆ ده‌بێ.

بۆ دروست په‌روه‌رده کردنی مێرمنداڵان و پاراستنیان له په‌رته‌وازه‌یی و لادان و دوورخستنه‌وه‌یان له نێو دونیای مه‌ترسیداری تاوانه‌وه، بوونی یاسایه‌کی تایبه‌ت به مێرمنداڵان به پێویست زانراوه، واته یاسای چاوه‌دێری کردنی مێرمنداڵان.

ئه‌و یاسایه سنوورێکی دیاری کردووه بۆ رێگرتن له په‌رته‌وازه‌یی و لادانی مێرمنداڵان. هه‌روه‌ها بۆ ئه‌و مێرمنداڵانه‌ی که تووشی لادان له رێره‌وی کۆمه‌ڵگا بوون، به مه‌به‌ستی گه‌ڕاندنه‌وه‌یان بۆ ره‌چاوکردنی رێوشوێنه په‌سندکراوه‌کانی ژیانی کۆمه‌ڵایه‌تی. بۆ ئه‌وه‌ی ئه‌و ئامانجه بێته دی، یاسای چاوه‌دێری مێرمنداڵان، به‌پشت به‌ستن به چه‌ندین بنه‌ما بۆ ده‌ستنیشان کردنی پێش وه‌خت بۆ ئه‌و مێرمنداڵانه‌ی که خه‌ریکه تووشی لادان ده‌بن، وه‌کوو به‌رپرسیارکردنی به‌رپرسی ئه‌و مێرمنداڵانه به ئه‌نجام نه‌دانی ئه‌رکه‌کانیان به‌رامبه‌ر به ئه‌و مێرمنداڵانه، ستاندنه‌وه‌ی ده‌سه‌ڵاتی باوك، کاتێ له به‌رژه‌وه‌ندی مێرمنداڵ دابێ، دۆزینه‌وه‌و چاره‌سه‌رکردنی ئه‌و لادانه له‌سه‌ر بنه‌مایه‌کی زانستیانه‌و روانگه‌ی مرۆڤایه‌تیی بۆ گه‌ڕانه‌وه‌ی سه‌ر له‌نوێ بۆ ناو کۆمه‌ڵ و دووباره نه‌گه‌ڕانه‌وه‌ی. به‌شداری دانی رێکخراوه تایبه‌ته‌کان و به‌رپرسان، و دانانی پلانی هه‌مه لایه‌نه بۆ چاره‌سه‌ریی ئه‌و جۆره مێرمنداڵانه.

یاسا ده‌رکه‌وتنه‌کانی په‌رته‌وازه‌بوونی مێرمنداڵان بۆ ئه‌و حاڵه‌تانه ده‌گێڕێته‌وه وه‌کوو سواڵ کردن، جگه‌ره فرۆشتن، ده‌ستگیری، نه‌بوونی شوێنی حه‌وانه‌وه‌و بێ سه‌رپه‌ره‌ست، راکردن له ماڵ و ئیش کردن له‌گه‌ڵ که‌سانی گه‌وره‌تر له خۆیان.

هه‌روه‌ها یاسا ئه‌و ده‌رکه‌وتانه به هۆکاری لادانی مێرمنداڵ ده‌زانێ، وه‌کوو

کارکردن له شوێنه‌کانی له‌ش فرۆشی، مه‌یخانه‌و قومارخانه، تێکه‌ڵ بوون له‌گه‌ڵ مێرمنداڵانی په‌رته‌وازه بوو و ناوبانگ زڕاو.

دیاره چه‌ندین هۆکاری دیکه هه‌ن که رێگه خۆشکه‌رن بۆ په‌رته‌وازه‌بوونی مێرمنداڵان، وه‌ك ئاستی که‌می هۆشیاری،

راگه‌یاندن و خێزان هه‌ر یه‌که به‌نۆره‌ی خۆیان ده‌وری سه‌ره‌کی ده‌بینن، له به لارێدا بردنی مێرمنداڵان، به تایبه‌ت بینینی هێندێك فیلم که کاریگه‌ری خراپ له سه‌ر منداڵ داده‌نێن. نه‌بوونی بنه‌ماڵه‌و تێکچوونی شیرازه‌ی خێزان، نه‌بوونی په‌یوه‌ندییه‌کی سالم له نێوان ئه‌ندامه‌کانی خێزان و توندوتیژی خێزانی و بێ رێزی ئه‌ندامانی خێزان به‌رامبه‌ر یه‌کتری، لێك جیا بوونه‌وه‌ی دایك و باوك و ... هتد له‌و هۆکارانه‌ی که ده‌بنه هۆی په‌رته‌وازه‌یی مێرمنداڵان

کتێبخانه‌ی دیجیتاڵی
www.rabari.org

کە زۆر جار مێرمندااڵ لەگەڵ گیروگرفتێك بەرەورووە دەبێ کە توانای خۆدەربازکردنی نیەو ناتوانێ بە سەری دا زاڵ بێ، کەم و کوڕی جەستەیی کە کاریگەری نێگەتیڤی لە سەر دەروون و هەستی هەیەو تووشی دارمانی دەکا، کە زۆر جار بۆ قەرەبوو کردنەوەی ئەم کەم و کوڕییە، پاڵنەرێکی دەروونی پاڵی پێوە دەنێ کە دژی بەها یاساییەکان

بوەستێتەوە. شکست و نائومێدی، لە بواری خوێندن و ژیانی کۆمەڵایەتیی کە زۆر جار مێرمندااڵ لە ئەنجامی ئەو شکستە لە خوێندن دادەبڕێ و تێکەڵ بە مندااڵنی پەرتەوازە دەبێ و نۆرم و بەهاکانی کۆمەڵگا پێشێل دەکا.

راگەیاندن و خێزان هەر یەکە بەنۆرەی خۆیان دەوری سەرەکی دەبینن، لە بە لارێدا بردنی مێرمندااڵن، بە تایبەت بینینی هێندێك فیلم کە کاریگەری خراپ لە سەر مندااڵ دادەنێن. نەبوونی بنەماڵەو تێکچوونی شیرازەی خێزان، نەبوونی پەیوەندییەکی سالم لە نێوان ئەندامەکانی خێزان و توندوتیژی خێزانی و بێ ڕێزی ئەندامانی خێزان بەرامبەر یەکتری، لێك جیا بوونەوەی دایك و باوك و ... هتد لەو هۆکارانەی کە دەبنە هۆی پەرتەوازەیی مێرمنداڵان.

مێرمندااڵ ناسکە بە ئاسانی دەتوانرێ کاری تێ بکرێ و فریو بدرێ، هەر بۆیە زۆر جار لە الیەن گەورەکانەوە تاوانیان پێ ئەنجام دەدرێ لە بەر ئەوەی یاسا لەبەرامبەر ئەو تاوانەی دەیکەن، نەرمی دەنوێنێ.

یاسای چاوەدێری مێرمنداڵان، چەندین رێوشوێن دەگرێتە بەر بۆ ئەوەی مێرمنداڵان لە ژینگەی تاوان و تاوانکاری بە دوور بن. واتە ئەو یاسایە هەوڵ دەدا کۆمەڵگا بە چاوی تاوانکارانەوە لە مێرمندااڵ نەڕوانێ، بۆیە بۆ ئەو مەبەستە هەوڵی دامەزراندنی بنکەی پۆلیسی تایبەت، دادگای لێکۆڵینەوەی تایبەت، دامەزراندنی سەرۆکایەتیی دادگای تایبەت بە مێرمنداڵان، دانانی سزای سووکتر بۆ مێرمنداڵانی داوە، بۆ ئەوەی تووشی دارمانی دەروونی نەبن و بە خۆیان دا بچنەوە.

لە ماددەی ١٠ی بەڵێننامە نێودەوڵەتییەکان تایبەت بە مافە مەدەنی و سیاسییەکان دا لە بەندی ٢دا هاتوە، سزای مێرمندااڵ دەبێ لە گەورەکان جیا بکرێتەوە و کێشەکەی زووتر بدرێتە دادگا.

کاتێك دەگوترێ مێرمندااڵ یاسای پێشێل کردوە، دەبێ لەو باروودۆخەدا چەندین حاڵەتی بۆ مسۆگەر بکرێ، وەك، تاکوو تاوانەکەی دەسەلمێنرێ بە بێ تاوان دابنرێ، لەو تۆمەتەی کە خراوەتە پاڵی بە زووترین کات لە رێگەی دایك و باوك یان پێ سپێردراوە یاساییەکانییەوە ئاگادار بکرێتەوە. دەبێ دەسەڵاتێکی تایبەت یان دادگایەکی تایبەت و سەربەخۆ و بێ خەوش بێ دواکەوتن لە دادگایەکی دادپەروەرانە بە پێی یاسا بە داوایەکەی دا بچێتەوە. دەبێ راوێژکاری یاسایی بە ئامادەبوونی دایك یان باوك یان راسپێردراوە یاساییەکانی هەبێ، دەبێ هەمووی ئەوانە لە بەرژەوەندی مندااڵ دا بێ.

دیارە بەرپرسیاریەتی جینایی بەو تەمەنە دیاری دەکرێ کە یاسا بە ئەنجامدانی کردەوەکە، بە جەنایەت دادەنرێ. تەمەنی جینایی مێرمندااڵ لە دەوڵەتێکەوەبۆ دەوڵەتێکی تر جیاوازە. هەروەها لە یاساش دا پێناسەی جیاجیا هەیە، لە هێندێك لەدەوڵەتان مێرمندااڵ لەگەڵ گەورەکان دەخرێتە بەندیخانە. لە هەندێ سیستەمی دادوەری دا مندااڵنێك دەخرێنە بەندیخانەوە کە هێشتا تەمەنی یاساییان تەواو نەکردوە.

لە هێندێك واڵت دا نەبوونی بەڵگەنامەی لە دایك بوون، دەبێتە هۆی ئەوەی بە زەحمەت تەمەنی تاك دیاری بکرێ. هەروەها راپۆرتی وەهاش هەیە کە ئاماژە بەوە دەکا ساختەکاری لە زانیارییەکان کراون، بە مەبەستی ئەوەی مێرمندااڵن بخرێنە بەندیخانەی گەورەکانەوە.

لە رێسا نموونەییەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان لەبەرێوە بردنی کاروباری مێرمندااڵن لە رێسای ١٣ خاڵی یەکەم، هاتوە کە مندااڵ دەسبەسەر ناکرێ بۆ ئەوەی چاوەڕوانی دادگایی کردن بکا، مەگەر چارە نەبێ، دیارە ئەوەش دەبێ بۆ ماوەیەکی دیاری کراو بێ.

یەکێك لەو چارەسەرە گرینگانە بۆ پاراستنی مێرمندااڵن لە پەرتەوازەیی، بوونی پشتیوانی یاسایی لەو توێژە لە کۆمەڵگایە. یاسای چاوەدێری مێرمندااڵن بۆ ئەو مەبەستە گەاڵڵە کراوە. وشیاری کۆمەڵایەتیی و گەشەی عەقاڵنی خێزان و کۆمەڵگا سەبارەت بە مافەکانی مێرمندااڵن لە پەنای یاسادا یارمەتیدەرێکی گرینگە بۆ پێشگرتن لە الدانە کۆمەڵایەتییەکان.

سەرچاوە: وشیاری

یاسایی و کۆمەاڵیەتی

لێکۆڵینەوەیەك سەبارەت

بە مافی مرۆڤ لە ئیدارەی

بەندیخانە

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

توندو تیژی دژی منداڵان‌و ٧ پرسیاری گرینگی کێ‌و چی‌یەکان؟

و له فارسییەوە: عەلی بداغی

توندو تیژی بەرهەمی کۆمەڵگا سەرەتایی‌یەکانی مرۆڤایەتی‌یە. "لوویی ئیشتراوس" پێی وایە مرۆڤەکان چەندە توانیبێتیان خۆیان لە سروشت‌و یاسامەندی‌یەکانی دەرباز بکەن‌و بەسەریان دا زاڵ ببن، بەو رادەیەش پاشخانی کولتووری پانتایی کارتێکەریی کولتووری مرۆیی خۆیان دەوڵەمەندتر کردوە. لە دنیای ئەمڕۆدا کە خوانی شەڕی مرۆڤ لە گەڵ سروشت چ لە کۆمەڵگا پێشکەوتووەکانداو چ لە کۆمەڵگا پاشڤە چووو دواکەوتووەکان داو لە بازنەی سنووورداری گۆی زەوی‌دا ئاوەڵایە، ئێستاش دیاردەی توندو تیژی چ لە شێوازی سەرەتایی‌و چ لە شێوەی ئاڵۆزیدا هەروا باوو گشتگیرە.

ئەوەی لێرەدا گرینگە ئەوەیە کە لە کۆمەڵگای توندو تیژی خولقێن‌دا کە هەموو ئامرازو لاهێزەکانی پێوەندی، کلتووری، ئایین، کۆمەڵایەتی‌و ئابووری لە خزمەتی توندو تیژی خولقاندن‌و بەرهەمهێنانی توندوتیژی دایە، مرۆڤە هەڵکەوتووەکان‌و لە هەمان کاتدا مرۆڤە کەم دەسەڵات‌و لاوازترەکانی وەك ژنان‌و منداڵان‌و بەتایبەت منداڵانی کچ پتر دەبنە ئامانجی توندوتیژی‌یەکان.

لەم دەرفتەدا ئاوڕێکی کورت لە رەوشی منداڵان‌و پێوەندیی ئەوان لە گەڵ توندوتیژی دەدەینەوەو ٧ پرسیاری گرینگ سەبارەت بەو کێشەیە دێنینە گۆڕێ.

١ـ کێ؟ یان چ کەسانێك زۆرترین مەترسیی توندوتیژییان لەسەرە؟ منداڵانی ژێر تەمەن ١٨ ساڵ بەتایبەت کچانی بەر لەتەمەنی خۆ ناسین لە زۆرترینی ئەو کەسانەن کە دەکەونە بەر کرداری توندوتیژی.

جێی ئاماژەیە کە کردەوەی توندوتیژیی دژی ئەو منداڵانە لە لایەن ئەندامانی بنەماڵەکەیان‌و زۆرتر بە ئامانجی بارهێنان‌و پەروەردە کردنیان بەرێوە دەچن‌و گەلێ جاریش وەك نۆرم‌و بەهایەکی کۆمەڵایەتیش جێ دەگرن.

٢ـ کێیەو چ کەسانێك بکەرو هۆکاری ئەو توندوتیژیانەی دژی منداڵانن؟ ئەو دەستەیە پانتایەکی فراوان لە بنەماڵە ڕا هەتا گرووپە کۆمەڵایەتییەکان، رێکخراو و ناوەندە کۆمەڵایەتییەکان لە خۆ دەگرێ. لە ئاستی خێزان‌و بنەماڵەدا باوك، دایك، برا یان کۆمەڵایەتی‌و جەماوەری‌یەکان‌و لە دوا جاردا بۆ هەرێمی خێزانەکان رەگی داکوتاوە...

٣ـ بۆچی؟ لە پێوەندی

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

> **پێوەندیی ژن و پیاو لە کۆمەڵگای مرۆییدا بوارخوڵقێنی هاوسەنگیی رەوشتی مرۆیی لە خزمەت سۆزو دلۆڤانیو عەتف دایە. ژنان بناغەدانەرانی عەشق و خۆشەویستی لە هەرێمی خێزان و لە نێو هاوسەران و بەتایبەت منداڵەکانیان دان**

لە گەڵ هۆیەکانی سەرهەڵدان و پەرەسەندنی توندوتیژیدا دەبێ ئاماژە بە چەند خاڵ بکەین. پێوەندیی ژن و پیاو لە کۆمەڵگای مرۆییدا بوارخولقێنی هاوسەنگیی رەوشتی مرۆیی لە خزمەت سۆزو دلۆڤانیو عەتف دایە. ژنان بناغەدانەرانی عەشق و خۆشەویستی لە هەرێمی خێزان و لە نێو هاوسەران و بەتایبەت منداڵەکانیان دان. لە کۆمەڵگای ئێستا (بەتایبەت کۆمەڵگاکانی رۆژهەڵاتی ناڤین دا) کە دیوارێکی بێ متمانەییو لێک دابڕان لە نێوان ئەو دوو رەگەزەدایە، چاوەڕوانیی بوونی سۆزو خۆشەویستی دەبێ سەیرو نامۆ بێ. گوشاری ژیانی شارنیشی وێرای هەموو هەوڵدان و تێکۆشان بەڵام ئاستی گوزەرانی نزم و هەروەها کەلەبەرو کەلێنی قووڵی چینایەتی نێوان خەڵك و تەوەری سەروەت و سامان پەرستیو هەوڵدان بۆ مانەوە لە بارۆدوخی سەخت و دژواری ئێستا بە سەرنجدان بە داهاتی کەم و تێچووی زۆری پێداویستییەکانی ژیان، کێشەی دەروونیی زۆری بۆ خەڵك خولقاندوە. بەردەوامیی ئاسەواری شەڕو دواتریش ململانێی جیددیی خەڵك و حکوومەت و لە دواجاردا دابڕانی نێوان نەوەی کۆن و نوێ و بەرگەنەگرتنی دەروونیو عەسەبیو دارایی ئەوان لە بەرامبەر دابینکردنی پێداویستییەکانی منداڵان، تەنیا رێگەی بەرەو روو بوونەوە بۆ گەورەکان کراوە دەهێڵێتەوەو توندوتیژی نواندن ئاسانترین رێگە بۆ خۆ قوتار کردن لەو تەنگو چەڵەمانەیە.

٤ـ چۆن؟ شێوازەکانی توندوتیژی نواندن دژی منداڵان چۆن و چین. ئەو شێوازانە بە مەبەستی جۆراو جۆری پەروەردەیی یا ملهۆڕی بریتین لە:

تەمبێ کردنی جەستەیی، لێدان، گرتن، بێبەش کردن لە سۆزو خۆشەویستی، بێبەری کردن لە ئیمکاناتی خوێندن و خۆشگوزەرانی، وەبەرکارنانی بێ مووچەو پارە، چەوساندنەوەی جەستەییو کەڵکی جەستەییو سیکسی بە تایبەت لە کچان داو فرۆشتن و بەکرێ دان و ئازاردانی جەستەیی بە کۆمەڵی ئەوان و هتد.

٥ـ کەی؟ ئەو دیاردانە ئەو کاتانە روو دەدەن کە قەیرانە ئابووریو کۆمەڵایەتییەکان گشتگیر بوو بێتن و بەرۆکی بنەماڵەو دایکان و باوکانی گرتبێ و لە لایەن دامودەزگا دەوڵەتییەکانیشەوە هیچ چەشنە کارئاسانییەك بۆ رێگە گرتن لەو خەسارانە لە گوڕێ دا نەبێ.

٦ـ لە کوێ؟ لە گەڵ ئەوەی لە بنەڕەت دا مافی منداڵان و پاراستن و رەچاو کردنی مافەکانیان ئێستاش ئەو جۆرەی کە پێویستە لە بنەماڵەو حکومەت دا پێناسە نەکراوەو جێگەو پێگەی مافی منداڵان لە یاسای بەرێوەبەریی‌دا بزرو نادیارە، بەڵام دیاردەی توندوتیژی لە هەمبەر منداڵان لە رووی ئابوورییەوە زۆرتر لە نێو بنەماڵە دەستکورت و هەژارەکان، لە رووی کۆمەڵایەتییەوە لە نێو چینی نەخوێندەوارو کەم خوێندەوارەکان و لە رووی جوغرافیایی‌یەوە لە کۆمەڵگای شارداو لە رووی رێکخراوەییەوە لە نێو بنەماڵەو کارگە پیشەییو ناوەندەکانی کارکردنی وەبەرهێنانی بێ مۆڵەت دا دەبینین.

٧ـ چ بکەین؟ بێگومان کەم کردنەوەو نەهێشتنی دیاردەی توندو تیژی دژی منداڵان بە بێ جێ خستنی ئاسایشی کۆمەڵایەتیو ئابووری بۆ جەماوەرو دابین کردنی بژێوی ئابڕوومەندانە بۆ هەژارەکانی شارو دێ مەیسەر نابێ. بەو حاڵەش یەکەم هەنگاو لە کورت خایەن دا فێر کردنی گەورەساڵان لە بنەماڵەو رێکخراوە بەرینترەکانی وەك قوتابخانەو دواتر نووسین و داڕشتن و پەسند کردنی یاساکانی داکۆکیی گەرەنتیداری داراییو تەنانەت سزادان بۆ کەسانی هەلپەرست یا خۆ نائاگا لە کۆمەڵگادا دەتوانێ کاریگەریی خۆی هەبێ. جگە لەوەش خوێندنەوە و پێناسەکردنەوەی هەڕەتی منداڵیو هەڵسوکەوتە توندوتیژی‌یەکان لە یەك کات دا دەتوانێ یارمەتیدەری ئەو چارەسەری‌یانە بن کە باسمان کردن.

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

به هاوسەرەکەت بڵێ "خۆشم دەوێ" هەوڵ مەدە بیکەیتە کۆپیی خۆت

هۆزان

له کۆمەڵگەی ئێمەدا ئەوەندەی، پیاوەکان لە هەوڵی ئەوەدان کە هاوسەرەکەیان بگۆڕن و بیانکەنە کۆپییەک لە هەڵسوکەوت و بیروباوەڕو حەزەکانی خۆیان، قەت ئەوەندە هەوڵ نادەن گرینگی بە جیاوازییە سایکۆلۆژییەکانی هاوسەرەکەیان بدەن. لە تایبەتمەندی و جیاوازییەکانی هاوسەرەکەت مەترسە. قەت هەوڵ مەدە بەویستی خۆت گۆڕانی بەسەر دابێنی. سەیر بکە، بەڕاستی گۆڕانکاری لەخۆتدا چەندە سەخت و دژوارە. ئیتر بڕوانە لە کەسی بەرامبەرتدا دەبێ گۆڕان چەندە دژوارتر بێ. نەک هەر دژوار بەڵکوو کردەنی نیە. دەبێ قەناعەت بەوە بێنی کە ئەوەی بۆ ژیانی هاوسەریت هەڵ بژاردوە منداڵی بنەماڵەیەکی دیکەیە و گەورەبووی کەشوهەوایەکی دیکەیە. تۆ دەتوانی وردە وردە کاریگەرییت لەسەری هەبێ، بەڵام ناتوانی ئەو بگۆڕی بەو شێوەیەی خۆت دەتەوێ. هەرکەس پێی وایە توانیویەتی هاوسەرەکەی بەدڵخوازی خۆی بگۆڕێ، دڵنیابێ لەوەی کڵاوی چووەتە سەری. دڵنیابێ لەوەی هاوسەرەکەی تەنیا لەبەرچاوی ئەو وادەنوێنێ کە گۆڕاوە و ئەوکاتەی چاوی مێردەکەی لێ ون دەبێ، بەوشێوەیە دەجوولێتەوە کە لەمنداڵییەوە پێی گۆش کراوە و خووی پێوە گرتوە. نکوڵی لەوە ناکرێ کە مرۆڤ بە تێپەڕینی کات و گەشەکردنی ئاستی وشیاری و تێگەیشتنی، واز لەو ئاکار و هەڵسوکەوتانەی خۆی دێنێ کە پێی وایە چەوت و نەشیاون. هەتا ئەو کاتەی تۆ گەرەکتە ویست و بیروبۆچوونەکانت بەسەر ئەوکەسانەدا بسەپێنی، لێت سوور بێ کە ئەو زیاتر لەبەرامبەرتدا هەڵوێست دەگرێ و رەقتر رادەوەستێ. ئەوە سروشتی مرۆڤە. تۆ دەتوانی کاریگەریی باشت بەسەر بەرامبەرەکەتەوە هەبێ، ئەوەش لە رەوتی زەمەندا و وردەوردە و هەنگاو بەهەنگاو دەکرێ، نەک بەو مانایە بتوانی بەرامبەرەکەت بکەیتە کەسێکی دڵخوازی خۆت و مرۆڤێکی دیکەی لێ دروست بکەی. مرۆڤێک کە جیاواز بێ لەوەی هەتا ئەو کاتە بووە. مرۆڤێک کە تەواوی ئەو تایبەتمەندییانەی لێ دارنیت و سەرلەنوێ هەڵیشێلیتەوە و لەنوێ دای ڕێژیتەوە. ئیتر ئەو کەسە کەسێکی سرووشتی نیە، بەڵکوو کەسێکی دەستکردە. هەربۆیە پێویستە ژن و مێرد بەرلەوەی بڕیار لەسەر ژیانی هاوبەشیان بدەن، بە وردی لە تایبەتمەندییەکانی یەکتر بکۆڵنەوە و بەبێ پێچ و پەناو بێ هیچ رووبینییەک، باسی حەز و تایبەتمەندییەکانی خۆیان بۆ بەرامبەرەکەیان بکەن. لەوەدا ئەگەر یەکتریان بەو تایبەتمەندییانەوە ویست و حەز و ئاوات و خەونەکانی یەکتریان قەبووڵ کرد ئەوا، لە داهاتووشدا رێز لەو جیاوازییانەی یەکتری دەگرن و کێشەیان لەگەڵ ئەو تایبەتمەندییە شەخسییانەی یەکتری نابێ و هیچ هەوڵی مەحاڵ و بێ سوودیش نادەن بۆ ئەوەی بەرامبەرەکەیان بگۆڕن.

خۆشەویستی لە ژیاندا

هەرکەس پێی وابێ دەکرێ ژیان لەسەر بناخەیەکی جگە لە خۆشەویستی دابنرێ، لێرەوە پێی دەڵێم بەهەڵە چووە. خۆشەویستی هەوێنی سەرەکیی ژیانە. زۆر کەس یەکەم بەردی بنچینەی پەیوەندییەکانیان لەسەر خۆشەویستی دادەمەزرێنن، بەڵام بەهۆی ئەوەی کە قۆناغی خۆشەویستییەکەیان قۆناغی ئێحساس بووە و هەست و سۆز نەیهێشتوە راشکاوانە پێکەوە باس لە جیاوازییەکانیان بکەن، دواتر لە قۆناغی ژیانی هاوبەشیاندا بەهۆی ئەوەی راستەوخۆ لەگەڵ راستییەکان دەستەویەخە دەبن و کەفوکوڵی ئەو قۆناغەش دامرکاوەتەوە ئیتر وردەوردە هەست بە قووڵی کەلێنێك دەکەن کە پێشتر بیریان لێ نەکردۆتەوە یان خۆیان لێ دزیوەتەوە. کەسانێکی دیکەش کە هەر بە خۆشەویستی دەست پێ دەکەن بەڵام دواتر یەکێکیان یان هەردووکیان بێبەرین لە هونەری زیندوو راگرتنی خۆشەویستیدا، دیسان گوڵی ئەو خۆشەویستییە وردەوردە بەرەو ژاکان و هەڵوەرین دەچێ. بەڵام کەسانێکیش هەن کە تامردن بەخوێنی دڵ ئەو گوڵە ئاودەدەن و لە شەختەی شەڕ و "پاییزە"ی کێشەکان دەی پارێزن. بەڵام ئەزموونەکانی ژیان دەریان خستووە کە هەموو ئاشقەکان دواجار ناگەنە ژیانی هاوبەش و بگرە بەشی هەرە زۆریان بەهۆکاری جۆراوجۆر بەناکامی سەر دەنێنەوە، هەر ئەوانەش هەرکام دەستی رۆژگار هێلانەیەکی دیکەیان بۆ ساز

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

دەکا. ئەدی ئەوانە چۆن و بە چی بژین؟

لێرەدا با بزانین پێناسەمان بۆ خۆشەویستی چییە؟ ئایا خۆشەویستی هەر ئەو تەزووە دڵڕفێنەیە کە دەبێ پێش زەماوەند و ژیانی هاوسەرێتی لە گۆشەنیگایەکی لەناکاوەوە جەستەت سڕ بکات و رۆژان و شەوان بتگرێنێ؟ یا نەخێر ئەو برووسکەیە لەهەموو کات و ساتێکدا دەتوانێ بریسکێتەوە؟ لەراستیدا خۆشەویستی هەر وەکی چۆن ئەوکاتەی هەشە ئەگەر ئاگات لێی نەبێ دەژاکێ، ئاواش دەکرێ لە نەبوونیشەوە دروستی بکەیت. چ شتێك تۆ و برادەرەکانت پێکەوە گرێ دەداتەوە و دەبێتە هۆی بەردەوام بوونی پەیوەندییەکانتان؟ بەدڵنیاییەوە خاڵە هاوبەشەکانتان. هەر ئەو خاڵە هاوبەشانە و بوونی خەون و خەیاڵ و ئەوینی هاوبەشیش لە نێوانی دوو کەس دا دەبێتە هەوێنی خۆشەویستی. پێشتر باسی ئەوەم کرد کە زۆر کەس پێشتر یەکتریان تا رادەی پەرستن خۆش ویستوە، بەڵام دواتر بە تاڵی لێك جوێ بوونەوە لەبەر ئەوەی هەست و سۆز ئیزنی نەداون بیر لە خاڵە هاوبەشەکان و جیاوازییەکانیان بکەنەوە و دواتر دەبینن کە سەد هێندەی هاوبەشی، جیاوازییان پێکەوەهەیە و هەر ئەوەش دەبێتە هۆی لێك جوێ بوونەوەیان. پێچەوانەکەشی هەر لە دەورووبەری خۆمان بەلێشاو هەیە.

دەربڕینی هەستی خۆشەویستی

لێکۆڵینەوەکان ئەوەیان سەلماندوە کە زۆربەی زۆری جیابوونەوە و تەڵاقەکان، لە نێوان ئەو هاوسەرانە دان کە کەمتر لە ناخەوە بە یەکتریان وتووە خۆشم دەوێی. لەوانەیە کەمن ئەو پیاوانەی لە کۆمەڵگەی ئێمەدا بە روونی خۆشەویستیی خۆیان بەرامبەر هاوسەرەکەیان بخەنە روو. بەتایبەتی ئەو کەسانەی کە چەند ساڵێك بەسەر ژیانی هاوبەشیاندا تێپەڕیوە. پیاوانی کۆمەڵگەی ئێمە دەبێ ئەوە بزانن کە ئەوەندەی ئافرەت بە لایەنی دەروونی و رۆحییەوە بەستراوەتەوە قەت ئەوەندە بە لایەنی جەستەیی و فیزیکییەوە نەبەستراوەتەوە. لێکۆڵینەوە زانستییەکان سەلماندوویانە کە زۆربەیان لە قۆناغێکدا بە خەستی و بەردەوام ئەو دەستەواژەیەیان بەکار هێنابێ بەڵام وردەوردە پێیان وابووبێ کە ئیتر کۆن بووە. لە حاڵێکدا دەستەواژەی (خۆشم دەوێی) لەهەموو ساتێکی تەمەندا رێك لەو ساتەدا کە دێتەسەر زمان، وەکوو گوڵێك وایە کە تازە دەپشکوێ. بۆیە کاریگەرییەکی سێحراوی لەسەر بەرامبەرەکەت بەجێ دێڵێ. کۆمەڵگەی ئێمە زۆربەمانی وا بارهێناوە کە لە کاتە ناسکەکاندا خۆمان لە درکاندنی ئەو هەستە یا دەربڕینی ئەو رستەیە بدزینەوەو خۆی لێ ببوێرین.

خۆشەویستی هەوێنی سەرەکیی ژیانە. زۆر کەس یەکەم بەردی بنچینەی پەیوەندییەکانیان لەسەر خۆشەویستی دادەمەزرێنن، بەڵام بەهۆی ئەوەیکە قۆناغی خۆشەویستییەکەیان قۆناغی ئیحساس بووە و هەست و سۆز نەیهێشتوە راشکاوانە پێکەوە باس لە جیاوازییەکانیان بکەن، دواتر لە قۆناغی ژیانی هاوبەشیاندا بەهۆی ئەوەی راستەوخۆ لەگەڵ واقیعەکان دەستەویەخە دەبن و کەفوکوڵی ئەو قۆناغەش دامرکاوەتەوە ئیتر وردەوردە هەست بە قووڵی کەلێنێك دەکەن کە پێشتر بیریان لێ نەکردۆتەوە یان خۆیان لێ دزیوەتەوە

ئافرەتێك تا ئەوکاتەی لە باری رۆحییەوە بەتەواوەتی ئامادە نەبێ و باری دەروونییەکەی تەواو لەبار نەبێ، تەنانەت چێژ لە ماچێکیش وەرناگرێ. لەحاڵێکدا پیاو زۆر خێراتر لە ئافرەت دەورووژێ و جاری وایە تەنیا ئەوەندەی بەسە گوێی لە دەنگی رەگەزی بەرامبەری بێ.

توێژەرانی بواری کۆمەڵایەتی باس لەوە دەکەن کە رێژەیەکی زۆر لەو ژنانەی تەڵاق وەردەگرن، ئەو کەسانەن کە بەهۆی دەرنەبڕینی هەستی سۆزداری لە لایەن مێردەکانیانەوە وردە وردە هەستیان بە کەلێنێکی گەورە لە نێوان خۆیان و مێردەکانیان دا کردوە و بەبێ ئەوەی بۆخۆیان بزانن یا لەبەر نەبوونی وشیاری و رۆشنبیریی لەو بوارەدا ئەگەر زانیبێتیشیان نەیان درکاندوە هەربۆیە، بەردەوام لێیان بووە بە دەمەقرە و شەڕەقسەو تیروتوانج تێك گرتن، بەبێ ئەوەی بزانن سەرچاوەی ٩٠٪ی ئەو شەڕەقسە و کێشانەیان دەگەڕێتەوە بۆ ئەو کەلێنە گەورە سایکۆلۆژییەی بەهۆی دەرنەبڕینی هەستی سۆزداری و خۆشەویستی بۆ یەکتر کەوتووەتە نێوانیان. جار هەیە لایەنێکیان خەستتر ئەو هەستە دەردەبڕێت، بەڵام لایەنی بەرامبەری خۆی لێ گێل دەکاو ئەوەش دەگاتە ئەوەی کە ئەویتریش وازی لێ بێنی؟ زۆربەی ئەو کەسانە نازانن کێشەکانیان لە کوێوە سەرچاوە دەگرن.

کۆمەڵگەی ئێمە بە درێژایی مێژوو پیاوەکانی خۆی وا بارهێناوە کە شەرم بکەن لەوەی بە روونی و ئاشکرایی بە هاوسەرەکەیان بڵێن"خۆشم دەوێی" زۆربەی ئەو پیاوانە پێیان وایە کە دەربڕینی ئەو هەستە، دەبێتە هۆی بچووك بوونەوەیان لەبەرچاوی خێزانەکەیان. لەحاڵێکدا وەها دەربڕینێك بەدڵنیاییەوە ئۆخژن و ئاسوودەییەکی لەرادەبەدەر بە هاوسەرەکەیان دەبەخشێ. ئەگەر لایەنی کولتووریش هۆکاری سەرەکیی ئەو خۆبواردنە نەبێ ئەوا بێ ئاگایی و نەبوونی زانیاری لەسەر پەیوەندییەکانی نێوان ژن و مێرد هۆکاری سەرەکییە. کەوابوو مەترسە و شەرم مەکە لەوەی بە هاوسەرەکەت بڵێی خۆشم دەوێی. لە کاتە رۆمانسییەکاندا بەهەست و ئێحساسەوە چاو لە چاوی ببڕە و وا هەست بکە یەکەمین جارتە دەیبینی و دڵت گرتوویەتی و ئاشقی بووی. وەرن ئەوە تاقی بکەنەوە و هەرکەس ئاکامی باشی لێ وەرنەگرت با ئەوکات دەست بداتە قەڵەم و وتارێکی دژی ئەم وتارەی من بنووسێ و من داوای لێبوردنی لێ بکەم. ئەگینا قسەی ئەوکەسانەم قەبووڵ نیە کە دوای خوێندنەوەی ئەو وتارە لە بن دیواران و بەدەم تۆو تروکاندنی شەوانەی ماڵە برادەرانەوە پرتەپرت وبۆڵەبۆڵیان بێ و تەفسیری بێسەروبەرەی لێ بکەن.

بەو هیوایەی هەمیشە بزەتان لەسەر لێو بێ.

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

خوێندکارانی پێڕەوی خەتی ئیمام و وەرچەرخانێکی نوێ بۆ ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ کۆماری ئیسلامی

پارسان

کاتێک شۆڕشی گەلانی ئێران سەرکەوت و ڕێژیمی پاوانخوازی کۆماری ئیسلامی دەستی بە سەر بەرهەمی خەباتی دێموکراتیکی گەلانی ئێراندا گرت و دیکتاتۆریەت بەسەر هەموو وڵات دا زاڵ بوو.

لە ١٣ی خەزەڵوەری ١٣٥٨ی هەتاوی بەرامبەر بە ٤ی نوامبری ١٩٧٩، کۆمەڵێك لە خوێندکارانی پێڕەوی خەتی ئایەتوڵڵا خومەینی و داروودەستەکەی دەستیان بە سەر باڵوێزخانەی ئەمریکا دا گرت و ٥٢ کارمەندی ئەم باڵوێزخانەیە بۆ ماوەی ٤٤٤ ڕۆژ دەستبەسەر کران. ئەم هێرش کردنە سەر باڵوێزخانەیە بە هەر میتۆدێك بێ لە باری نێونەتەوەییەوە مەحکوومە و بە دەستدرێژی بۆسەر ئەو وڵاتە دەژمێردرێ. هەوڵە دیپلۆماسیەکانی ئەمریکا بۆ ڕزگاریی ئەم کارمەندانە بۆ ماوەیەکی زۆر و تەنانەت لە ڕێگای سات و سەودا و هەروەها کردەوەی نیزامیشەوە نەیتوانی کارمەندە بارمتە گیراوەکانی ئازاد بکا. هێرشی دەسەڵاتدارانی دوو وڵاتی ئێران و عێراق بۆ سەر یەکتر، هەلێکی بۆ ئەمریکا ڕەخساند. کۆماری ئیسلامی لە بەر پێویستییەکانی ماددی و نیزامی، ناچار بوو بە سات و سەودا کردن ئەم بارمتانە ئازاد بکا و، بە ناوبژیوانی باڵوێزخانەی ئەلجەزایر لە تاران ئەم سات و سەودایە سەری گرت و کارمەندانی ئەمریکا گەڕانەوە بۆ وڵاتی خۆیان. سیستمی دەسەڵاتی هەر وڵاتێك لە سەر بناغەی دارشتنێکی یاسایی و کۆمەڵایەتی و ئابووری و دێموکراتیك دادەمەزرێ کە پابەند بێ بە ئوسووڵی دێموکراسی و ئازادییەکان بۆ بەرەو پێش بردنی ئامانجەکانی. ئەوە لە کاتێک دایە کە سیاسەتی ئەم ڕێژیمە هەر لە سەرەتای هاتنە سەرکارییەوە بێجگە لە تیرۆرو ڕەشەکوژی و هەوڵدان بۆ وەدەستهێنانی چەکی کۆمەڵ کوژو ناردنە دەرەوەی شۆڕشی ویلایەتی فەقیھ بۆ وڵاتان و، دژایەتی کردن لەگەڵ ڕۆژئاوا، واتە "نە شرقی نە غربی جمهوری اسلامی" تا ئەمڕۆ ئەمە ئامانجی گەورەی بووەو گەلانی وەزاڵەهاتووی ئێرانیش لە ژێر سێبەری ئەم سیاسەتانەدا چەوساونەتەوە.

خۆپیشاندانی بزووتنەوەی کۆمەڵانی خەڵك لە دوای هەڵبژاردنەکانی دەهەمین خولی سەرۆك کۆماری ڕۆڵی کاریگەری گێڕا و خەڵکی بۆ وەدەستهێنانی دەنگە دزراوەکەیان لە لایەن باڵی ئوسولگەرای ڕێژیمەوە ڕژانە سەر شەقامەکان و بە ڕێپێوان و ناڕەزایەتی، داوای دەنگە دزراوەکانی خۆیان کرد، بەڵام وەڵامی ئەم داواکاریە هێمنانەیە، توندوتیژی و دەستدرێژی گوللە بوو کە بە دەیان کەس شەهید کران و، زیندانەکانی ئەم ڕێژیمە سەرەڕۆیە، بووە جێگای دەستدرێژی جینسیی جەللادەکانی ڕێژیم بۆ سەر گیراوەکان بەتایبەتی ژنان و کچان. ئەمە لە حاڵێك دایە کە چەند بەرپرسی پایەبەرزی ڕێژیم یەك لەوان موحسینی ئێژەیی وەزیری پێشووی ئیتلاعات رای گەیاندبوو کە ڕۆژ لە دوای ڕۆژ کۆماری ئیسلامی لە ناوخۆ بەرەو تەریك بوونەوە دەچێ. لە لایەکی دیکەوە هەوڵدانی ڕێژیم بە مەبەستی وەدەستهێنانی چەکی ناوکی و فریو دانی وڵاتانی ٥+١ ئەگەری هەر جۆرە هێرشێکی نیزامیی بۆ سەر بنکە ئەتۆمیەکانی لە لایەن ئیسرائیل و ئەمریکاوە بە خۆیەوە سەرقاڵ کردوە. هەر بۆیە گەلانی بندەستی ئێران لە ٣٠ ساڵەی داگیر کرانی باڵوێزخانەی ئەمریکاو لە ساڵرۆژی ١٣ی خەزەڵوەری ٨٨دا، شوعاری "مرگ بر ئەمریکایان" گۆڕی بۆ "مرگ بر دیکتاتۆر" و لە ژێر پێنانی وێنەی ڕێبەری ڕێژیم و دروشمی"اوباما یا با اونا یا با ما" بەرز بۆوە.

ئێستا پاش تێپەڕینی٣٠ ساڵ بە سەر تەمەنی ئەم ڕێژیمە، خەڵکی ئێران بە تایبەتی کچان و کوڕانی خوێندکارو لاو دەیانهەوێ نایەکی گەورە بە ڕێژیم بڵێن و بە خۆپیشاندان و ئێعترازی ناوخۆیی دەیانهەوێ کۆتایی بە دەسەڵاتی ڕێژیمی کۆنە پەرەستی کۆماری ئیسلامی لە ئێران بێنن.

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

ڕێکخراوەکانی ژنانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان

لەبەردەم چەند ئەرکێکی کۆمەڵایەتی ونەتەوایەتی و نیشتمانیدا

دێدەوانی یەعقووب

هەرچەندە ئەرکی سەرجەم کۆمەڵەو سەنتەرو ناوەند و ڕێکخراوو یەکیەتییەکانی کۆمەڵی مەدەنی دیاری کراوە و بەپێی پەیڕەوی ناوخۆی ئەو ڕێکخراوەش دەستنیشان دەکرێ ، واتا چوار چێوەی کار بۆ ئەو ڕێکخراوو یەکیەتییانە دیاری کراوە ،هێڵی کار کردن و داکۆکیکاریان دیارە کە لە پێناو کامە ئامانج و بۆ چ مەبەستێك و بۆ وەدەستهێنانی ماف و بەرژەوەندی چ چین وتوێژێك کار دەکەن ،بەڵام ڕەنگە هەلومەرجەکان و کات و شوێنەکان و قۆناغەکانی خەباتی ئەو ڕێکخراوانە زۆر جار وا بخوازێت ،شێوازی کاریان بگۆڕن و ئاراستەی چالاك یان شێوەی تر وەربگرێت .

ئەوەی مەبەستمە لێرەدا بیخەمە ڕوو ، یان وەك داواکارێك لە ڕێی ئەو گۆڤارەوە ئاراستەی سەرجەم یەکیەتی و کۆمەڵەو سەنتەرو ناوەندەکانی داکۆکیکار لە مافی ژنانی ڕۆژهەڵاتی کوردستانی بکەم ،ئەوەیە کە بەپێی خوێندنەوەی ڕاستبینانەی داهاتووی ئێران بەگشتی و ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەتایبەتی دەگەینە ئەو ڕاستیەی کە پێویستە لێرە بەدوا ڕێکخراوەکانی ژنانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان ئاراستەی کاریان بگۆڕن، کە دەڵێم ئاراستەی کاریان بگۆڕن مەبەستم ئەوەنیە کە چیتر داکۆکی لە ماف و ئازادییە کۆمەڵایەتییەکانی ژنان و ڕەگەزی مێینە نەکەن ،بەڵکوو مەبەستم ئەوەیە لەپاڵ ئەو ئەرکەیان کە ڕەنگە لەوە بەدواوە لەگەڵ هەر گۆڕانکاڕییەکدا و ئازاد بوونی کوردستان زۆریش بە گەورەترو فراوانتر بکەوێتە ئەستۆیان ،ئەرکێکی تریش وەئەستۆ بگرن ،ئەویش خەباتی هاوبەشی ژنانەیە لەداهاتوودا ، چونکە هەموومان ئەو ڕاستیە دەزانین بەهۆی ئە و ئاڵۆزییەی کە ئێران بەهۆی لاساری و گوێ نەدان بە کۆمەڵی نێودەوڵەتی لە دروست کردنی کورە ئەتۆمییەکان و پێشێلکارییەکانی مافی مرۆڤ تێ کەوتوە و هەروا بەرەو خراپتریش دەچێ، ئەمڕۆ لەهەموو کاتێك زیاتر ئومێدی ئەوە دەکرێ ڕژێمی کۆماری ئیسلامیی ئێران تووشی کاردانەوەیەکی توندی نێودەوڵەتی بێتەوە و گەلانی ئێران ئازاد بن و گەلی کوردیش بەمافەکانی خۆی بگات و حزب و لایەنە سیاسی و کۆمەڵەو ڕێکخراوەکانیش بگەڕێنەوە ناو خاکی کوردستان ،دیارە لەو کاتەدا هەروەك چۆن حزب و لایەنە سیاسییەکان پێویستیان بەیەکگرتن و کار نامەی هاوبەشی سیاسی و کارگێری و دیپلۆماسی هەیە ، ئەوا ڕێکخراوەکانی ژنانیش پێویستیان بە یەك ڕێکخراوەیی یان یەك هەڵوێستی و یەك فیدراسۆنی هەیە .

بۆیە هەقە لێرە بەدوا ڕێکخراوەکانی ژنان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان خۆیان بۆ قۆناغی داهاتوو ئامادەبکەن و هەوڵی لێك نزیك بوونەوە بدەن و ئەگەر نەشتوانن لەو قۆناغەدا خۆیان لە یەك ڕێکخراودا ڕێك بخەن ،ئەوا فیداراسۆنێکی هاوبەش پێك بهێنن و لەژێر چەتری یەك دروشمدا کۆببنەوە، چونکە لە لایەك ئامانجی هەموویان یەکەو لە لایەکی تریش لە کاتی هەر ڕووداوێکدا لە داهاتووی ئێران ئەگەر ئەوان بەو پەرتەوازییە بمێننەوە، سەنگ و ڕۆلیان کەمتر دەبێ ولەبەرانبەر ئەرکەکانیان بەکەمتەرخەم دەدرێنە قەڵەم ، لەبەرئەوەی لە کاتی هەر ڕووداوێکی سەر گۆڕەپانی سیاسیی ئێراندا ڕاستەخۆ ئەو ڕێکخراوانەش دادەڕژێنە نێو گۆڕەپانی کاری ئەو کاتە، بۆیە لەو ئاڵۆزیەدا ئەگەر یەك کارنامەی نەبێ و یەك بەرنامەیی کار لە گۆڕێ دانەبێ ،بێگومان ناتوانن ئەرکەکانی خۆیان جێ بە جێ بکەن، ئەو ئەرکانەی کەدەیان ساڵە خەباتیان لە پێناودا کردوە، ئەو کاتە ڕەوشەکە نەك هەر بە زیانی ژنانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان تەواو دەبێ، بەڵکوو لە زیانی زۆریش لە خودی ئەو کۆمەڵەو یەکیەتییانە دەدات و ڕەنگە پێویستی وا بخوازێت ، ڕێکخراوی تری هاو شێوە دروست بن و دەر بکەون و کار بکەن و ئەو ڕێکخراوانەش زیاتر خۆیان لە پەراوێزدا ببیننەوە .

ئەوکات دیسان ململانێی تر دروست دەبێ و کارەکان ئاراستەی تر وەردەگرن و بەرژەوندی یەگشتیەکانی ژنان دەچنە خانەی لەبیرچوونەوەوە.

بۆیە ڕەنگە زێدەڕۆییمان نەگوتبێ ئەگەر بڵێین لەمڕۆ بەدواوە ڕێکخراوەکانی ژنانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان زیاتر لە ئەرکی رابردووو ئێستاشیان دەکەوێتە ئەستۆ و ئەگەر بشیانەوێ لە ئاستی ئەو بەرپرسیاریەتییەدابن و بەرهەمی خەباتی چەندان ساڵی ڕێکخراوەییان بدروونەوە، دەبێ بەپێی پێویست و خواستی قۆناغەکانی داهاتوو و هەلومەرجە ڕامیارییەکانی سەر گۆڕەپانی ئێران و ڕۆژهەڵاتی کوردستان شانی بدەنەبەر و یەکەم هەنگاویش هاوبڕیاری و لێك نزیکبوونەوەیان و کۆدەنگیانە، چونکە جگە لەوەی ئەوەی بەدەستەجەمعی دەکرێ بە تەنیا ناکرێ، لە کاتی هەر پێشهات و ڕووداوێکیش دا ژنانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان واتا ئەوانەی ئێستا لەناوەوەی وڵات دان زیاتر بەدەنگی فیدراسۆنی و دەستەجەمعیەوەدێن لەوەی بە دەنگ تاك ڕێکخراوەوە بچن، جا ئەگەر لەو کاتەدا خوانەخوستە فیدراسۆن و کۆ دەنگی نەبوو، ئەوا هەوڵەکان پچڕ پچڕ و کەم توانا دەبن و بەهەدەر دەڕۆن .دیارە دواجار پەنجەی ئافەرینی مێژووش ئاراستەی ئەو ڕێکخراوە دەکرێ کە هەوڵی کۆکردنەوەی ڕێکخراوەکان دەدات لە ژێر یەك چەتردا و لەپاڵ ئەرکە ڕێکخراوەییەکەیدا ئەرکە نەتەوەیی و نیشتمانییەکان و خەمی دوارۆژی ڕزگاریی یەکجارەکی مێینەی فەرامۆش نەکردوە، ڕەنگە بەهەڵەش نەچووبین ئەگەر بڵێین یەکیەتیی ژنانی دیمۆکراتی کوردستان تا ساتی نووسینی ئەو بابەتە چاوگەی ئومێدی دروست کردنی فیدراسۆنەکەو لێك نزیك کردنەوەی ڕێکخراوەکانە، چونکە بەردەوام لە هەوڵی سەردان و دیدارو کۆبوونەوەدایە لەگەڵ ڕێکخراوەکانی ژنانی ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا، کە هەر ئەو دیدارو کۆبوونەوەو لێك نزیکبوونەوانەش دواجار دەبنە هۆی دروستکردنی فیدراسۆنەکە و ڕەنگە ببێتە هۆکارێك بۆ کۆکرکرنەوەی ڕێکخراوەکان لە یەك کۆمەلەو ڕێکخراودا.

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

وتوویژ لەگەڵ دڵنیا حەویز، توێژەری کۆمەڵایەتی

دیمانە: ژنان

سەرەتا خۆت بە خوێنەرانی گۆڤاری ژنان بناسێنە.

ناوم دڵنیا بەکر حەوێزە دانیشتووی شاری کۆیەم لە بەشی کۆمەڵناسی پسپۆڕیم هەیەو توێژەری کۆمەڵایەتیم لە قوتابخانەی ڕۆژهەڵاتی بنەڕەتی تێکەڵاو.

پ: پێناسەی هەرزەکار لای ئێوە چیە؟

و: هەرزەکار ئەو قۆناغە هەستیارەی ژیانی مرۆڤە کە چەندین گۆڕانی جەستەیی و هەڵچوونی عەقلی و کۆمەڵایەتی لەخۆ دەگرێ. دەتوانین بڵێین تەمەنی هەرزەکاری بە قۆناغێکی دیاری کراوی گەشە دەست پێ دەکات و کۆتایی قۆناغی منداڵییە.

لەو قۆناغەی تەمەن لایەنی عەقلی و لاشەی کۆمەڵایەتی گەشە دەکات، ئەو گۆڕانانەی کە بە سەر تاك دا دێت ئەوا گرینگی هەیە لە ژیانی دا بۆ گونجانی تاك بۆ قۆناغێکی نوێ بۆ ئەوەی بگات بە قۆناغی پێگەیشتن و پرۆسەیەکی کتوپڕو کورت خایەن نیە بەڵکوو پلەدارەو ماوەیەکی زەمەنی زۆریش دەخایەنێ و هەر رەگەزێك خەسڵەت و تایبەتمەندیی رەگەزی خۆی بە یەکجاری و بە تەواوی تیادا دەردەکەوێ.

پ: رێنوێنیتان بۆ هەڵسوکەوت لەگەڵ ئەم تەمەنەو چارەسەریی کێشەکانیان چیە بۆ دایك و باوکان؟

و: هەرزەکار لەو ماوەیەدا نە منداڵێکی سادەو ساویلکەیە کە پشت بە کەسانی تر ببەستێت، نە گەورەیەکی پێگەیشتوو کە هەر سەربەخۆ بێت و توانای بڕیاری لە دەست دا بێت، بۆیە دەبێت لەو قۆناغە کە قۆناغێکی زۆر هەستیارو گرنگە لە ژیانی هەر تاکێکدا بە تایبەت دایك و باوك نابێ توند بن لەگەڵ هەرزەکارو گوێیان لێ بگیرێ بۆ باسکردنی ئەو کارو چالاکیانەی کە کردوویانە و پێویست دەکات لە نێو خێزان دا راوبۆچوونەکانیان بە هێند وەربگیرێ بۆ ئەوەی هەست بکەن کە کیانێکیان هەیە لە ناو خێزانەکەیان داو نابێ هەرزەکاران پەراوێز بخرێن لە ناو خێزان دا.

لە ناو زۆر خێزاندا هەرزەکارەکە چ کوڕ بێ یا کچ هەر راوبۆچوونێکی هەبێ بە هەند وەرناگیرێ پێی دەڵێن کە ئەو منداڵە نەگەیشتۆتە ئەو تەمەنەی کە رای وەربگیرێ، یا خود ئەگەر کارێکی منداڵانە بکات پێی دەڵێن تۆ گەورەی، لێرەدا هەرزەکار سەری لێ دەشێوێ نازانێ کە منداڵە یا خود گەورەیە.

بۆیە لێرەدا خێزان رۆڵێکی گەورە دەبینێ لە دروست کردنی تاکێکی سوودبەخش بۆ کۆمەڵگاکەی. لە سەر دایك و باوکان پێویستە لە هەرزەکارەکانیان تێبگەن و یارمەتیان بدەن و زۆر پێویستە متمانەیەکی یەکجار زۆر هەبێ لە نێوان دایك و باوك و هەرزەکاران وەك هاوڕێیەك وا بن نەك دایك و باوك. لە کاتی تەمەنی هەرزەکاری زۆر پرسیار لە مێشك و هزری ئەوان دروست دەبێ بەردەوام لە کەسێك دەگەڕێن تا بتوانین ئەو پرسیارە شاراوانەی کە لایان هەیە پرسیار بکەن، وەڵام وەربگرنەوە لەو قۆناغەی تەمەن دا تێگەیشتن و بیرکردنەوەی مرۆڤ زیاتر دەبێ و پێوەندییە کۆمەڵایەتییەکان بەرفراوان دەبن و سنووری خێزانی دەبەزێنن دەچنە دەرەوەی خێزان و تێکەڵ بە گروپ و کەسانی تر دەبن کە هاوتەمەنی خۆیان بن، حەز بە بەشداری و هاوکاری کەسانی تر دەکەن و گرینگترین شت لەو تەمەنەدا لە لای هەرزەکاران دا دروست کردنی هاوڕێیەتییە.

نابێ دایك و باوك هەرزەکاران ریسوا بکەن و سووکایەتییان پێ بکەن لە کاتێك کە هەر هەڵەیەکیان کرد لە بەردەم هاوڕێکانیان یا خود لە بەردەم کەسانی تر. ئەمە کاریگەری خراپی دەبێ بۆ سەر لایەنی دەروونی ئەو هەرزەکارە، جاری وایە کە هەست بکات کە ئەو هیچ پێگەو شوێنێکی نیە لە نێو خێزانەکەی. لەو قۆناغەی تەمەن هەرزەکاران وا هەست دەکەن ئەو کارانەی کە ئەنجامی دەدەن راستن و دەوروبەرەکەیان هەڵەیە نەك خۆیان بۆیە دەبێ خێزان بە بەردەوامی گفتوگۆیان لەگەڵ بکرێ و کێشەکانیان بۆ چارەسەر بکرێ.

پ: هەروەك دەزانی لە کۆمەڵگای کوردەواری دا زۆر بەربەست لە بەردەم کچان دا هەیە بۆ زۆر کار کە دەی کەن راستە ئەو تەمەنە کێشەی زۆرە، رەنگە تووشی گرفتێکیش بێ، لە وەها کاتێك دا چۆن لەگەڵ کێشەکانیان رووبەڕوو بینەوە، چۆن کارێك بکەین کە لە دوای کێشەکەو چارەسەریی کێشەکە مرۆڤێکی داڕووخاو نەبێ؟

و: ئەگەر بمانەوێ قۆناغی هەرزەکاری لە کۆمەڵگای کوردی دا باس بکەین سەرەتا دەبێ باس لە باوەڕی مرۆڤی کورد بکەین بۆ ئەم قۆناغە، لێرەدا دایك و باوکان لە کۆنەوە تا ئەمڕۆ قۆناغی هەرزەکاری بە قۆناغێکی ترسناك دەزانن، دایك و باوك سەرپەرشتکارانە ئەو پەڕی توانای خۆیان بۆ بەرگری

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

کردن لە رووداني هەر خەتەرێك دەخەنە كار كە پێیان وایە لە لایەن کوڕ یان کچانەوە روو دەدات.

لە کۆمەڵگای کوردی دا بە هۆی ئەو عادات و تەقالیدە کلتوورەی کە لە کۆنەوە هەیە کاریگەرییەکی زۆری بە سەر هەزەکاران دا هەبووە بە تایبەتی کچان لە کۆمەڵگای کوردی دا تا رادەیەکی زۆر دەخرێنە ژێر چاوەدێری بێگومان چاوەدێریەکی توندتر لە چاو کوڕان چونکە کچ بە بۆچوونی کۆمەڵگای کوردی هەڵگری ناموسی خێزان و عەشیرەت و کچان لە کۆمەڵگای ئێمەدا بە چەندین پلە لە خوارووی کوڕانەوە دادەندرێن.

بە تایبەتی لە قۆناغی هەرزەکاری دا کاتێك کچ هەست بە گۆڕانکارییەکانی لەشی خۆی دەکات و سیمای ئەو جیاوازییە ناسروشتییە زیاتر دەردەکەوێ، هەست دەکات خێزان چاودێری زیاتر دەخاتە سەر.

تەنانەت کچان لە قۆناغی منداڵیشدا ژیانیان پڕە لە مەکەو نابێ و لە بواری یاری کردن و سەپاندنی شەرم و ئەدەب بە سەری دا، نائازادی لە وتارو قسە کردن و گوفتاردا، لە چوونە دەرەوە، بە کورتی ئازاد نەبوون لە هەموو شتێکی منداڵی کچان دا کۆمەڵێك گرێ و گۆڵ لە دەروونی بە جێ دەهێڵێت و مرۆڤێکی سەیری لێ دەردەچێت.

بەڵام خۆشبەختانە دەتوانم بڵێم ئێستا ئەو عادەت و داب و نەریتە کلتوورە تا رادەیەك کاریگەری لە کۆمەڵگای کوردی دا کەم بۆتەوە، بەڵام ناتوانین بڵێین بە یەکجاری نەماوە بە داخەوە لە ناو هەندێك خێزان دا هەر کاری پێ دەکرێت و کاریگەری بە سەریان دا ماوە.

پ: چۆن لەگەڵ کێشەکان رووبەڕوو بینەوە؟

و: کێشەکان زۆرن، لە کاتی قۆناغی هەرزەکاری دا پێویستە لە کاتی دروست بوونی هەر کێشەیەك بە شێوەیەکی پرۆفیشناڵانە رووبەڕووی ببنەوەو لە سەرەتادا دەبێ گوێ لە هەرزەکاران بگیرێ کە باس لە کێشەکانی خۆیان دەکەن و لە کاتی کردنی هەر هەڵەیەك نابێ بە توندی سەرزەنیش بکرێن و قسەی ناخۆش و رەقیان پێ بگوترێ بە تایبەت لە لای کەسانی ترەوە چونکە شکاندنەوەو قسەی ناخۆش کاریگەری خراپ دروست دەکات لە سەر دەروونی هەرزەکاران داو دەبێ بەردەوام چاوەدێری بکرێ و ئامۆژگاری بکرێ بۆ چاك بوونی و دەبێ بەردەوام هانی بدەی و وای لێ بکەی کە ئەو دەتوانێ بە سەر گشت کێشەکانی دا زاڵ بێ و دەتوانێ سەرکەوتوو بێ، وای لێ بکەی کە ئەو توانای زۆرە، دەتوانێ سەرکەوتوو بێ و دانیشیت لەگەڵی دا بە چەندین قۆناغ نەك بە تەنها دانیشتنێك وازی لێ بهێنی و بێ ئومێدی بکەی، وای لێ بکەن کە ئەو توانای نیە کە چاك بێ و بە سەر کێشەکانی دا زاڵ بێ. دەبێ بەردەوام هانی بدەی و وای لێ بکەی کە ئەو مرۆڤێکی بە سوودە بۆ کۆمەڵگاکەی و دەورووبەرەکەی.

ئەو هاندان و پشتگیری کردنە کاریگەری باشی لە لایەنی دەروونی دروست دەکات کە ئەو متمانەی لە لا دروست بێتەوە کە ئەو توانای هەیە.

پ: ئێوە وەك توێژەرێکی کۆمەڵایەتی کە لە خوێندنگەکاندا چاوەدێری کێشەکان دەکەن، پێتان وایە سیستمی پەروەردە چ کارتێکەریەکی لە پەروەردە کردنی هەرزەکاران هەیە؟

و: بە دڵنیاییەوە بوونی توێژەری کۆمەڵایەتی لە خوێندنگەکان دا زەروورەو زۆر پێویستە بۆ خوێندکاران، بۆ ئەوەی بتوانێ یارمەتی خوێندکاران بدات لە چارەسەرکردنی کێشەکانیان.

لە سەرەتا دەبێ توێژەری کۆمەڵایەتی متمانەیەکی بەهێز دروست بکات لە نێوان خۆی و خوێندکاران دا بۆ ئەوەی خوێندکاران بتوانن کێشەکانی خۆیان بە دروستی بە توێژەری کۆمەڵایەتی بڵێن و بە بێ هیچ سانسۆڕێك دەبێو توێژەری کۆمەڵایەتی وەك هاوڕێیەك بێ لەگەڵ خوێندکارەکان، لە کاتی دروست بوونی هەر کێشەیەك لەگەڵیان دابنیشێ و بە گفتوگۆ بتوانن کێشەکانیان چارەسەر بکات و بەردەوام لێیان بپرسێتەوە ئەگەر خوێندکار هەست بکات کە یەکێك هەیە گوێی لێ دەگرێ و هەست بە بوونی کێشەکانی دەکات ئەمە کاریگەری باشی دەبێ لە لایەنی دەروونی خوێندکار.

پ: ئەو کێشانەی کە رووبەڕووی هەرزەکاران دەبێتەوە زیاتر لە چ بوارێکەوەیە؟

و: قۆناغی هەرزەکاری وەك باسمان کرد یەکێکە لە قۆناغە گرینگ و ناسکەکانی ژیان، ئەم گیروگرفتانە لە هەموو کۆمەڵ و ناوچە جیاجیاکانی جیهان دا هەن، هەر چەندە لەوانەیە لە هەندێك شوێن دا جیاوازی هەبێت لە رووی ئاست و جۆری گیرو گرفت و کێشەکان.

خۆ ئەگەر هەر کۆمەڵگایەك گرینگی بە هەرزەکاران نەدات ئەوا ئەگەری کێشەو گیرو گرفت و تێکچوون و ئاژاوەی جۆراوجۆری لێ دەکەوێتەوە.

کێشەو گیروگرفتەکان زۆرن وەك:

١ـ گرفتی کۆمەڵایەتی

ئەمەی کە هەرزەکار رووبەڕووی دەبێت لە تێکچوونی باری دەروونی و بایلۆژی رەنگ دەداتەوەو لە سەر پەیوەندی کۆمەڵایەتی لەگەڵ دەورووبەرو هاوڕێکانی قوتابخانەو چالاکییە جۆراوجۆرەکان.

لێرە مەبەست لە گرفتە کۆمەڵایەتییەکان ئەو بارودۆخانەیە کە لەو هۆکارانە دروست بووە کاریگەری هەیە لە سەر پەیوەندی خێزان وەك جیابوونەوە، یا خود مردنی یەکێك لە بەخێوکرانی ماڵ، دایك یا باوك یا هەردووکیان، یا خود هەڵسوکەوتی توندوتیژ لە لایەن خێزان بەرامبەر بە منداڵەکانیان، یا خود بەناز بەخێوکردنی منداڵ لە ئەنجامی نەزانی شێوازی بەخێوکردنی منداڵ کە لە ئەنجام دا منداڵ کاتێك گەورە دەبێ ناتوانێ پشت بە خۆی ببەستێ و ناتوانێ هیچ بڕیارێك لە ژیانی خۆی بدات و بەردەوام داوای یارمەتی لە دایك و باوك و دەورووبەری دەکات.

گرینگترین گرفتە کۆمەڵایەتییەکان گرفتی خێزانییە، هەرزەکار لە هەموان زیاتر رووبەڕووی گرفتە کۆمەڵایەتییەکان دەبێتەوەو لە بەر ئارەزووی بۆ سەربەخۆیی و دەرچوونە لە بەربەستەکانی خێزان لە لایەکی تر بۆ سەپاندنی داب و نەریتەکانی کۆمەڵگاو ناچارکردنی پەیڕەوی ئەم یاسا کۆمەڵایەتییە، جگە لە هەندێ هۆکاری وەکوو رۆشنبیری خێزان و باری ئابووری کۆمەڵایەتی.

٢ـ گرفتی دەروونی:

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

ئەمانەن

١ـ ترس و شەرم و شپرزەیی لە هەر دوو رەگەزدا، کە ئەم دیاردانە هەمیشە رۆژانە رووبەڕووی هەرزەکاران و لاوان دەبنەوەو ئەمەش لە میانی تێکەڵ بوون و پەیوەندییەکان دا دەردەکەوێ، ئەم جۆرە دیاردانە لەو کەسانەدا بەدی دەکرێ کە خاوەنی پەروەردەو رۆشنبیرییەکی لەبارو گونجاو نین و دوور لە هەموو ئامۆژگارییەکی پەروەردەیین.

٢ـ هەست بە چەسانەوەو ریسوایی بەردەوامی دایك و باوك دەکات، کە هەندێ جار دەبینین باوك و دایك جیاوازی نێوان کوڕو کچ دەکەن و بە یەکسانی بۆیان ناڕوانن و دەسەڵات و فەرمانی قورسیان بەسەر دا دەسەپێنن و بە توندوتیژی لەگەڵیان مامەڵە دەکەن. هەستی هەرزەکاریش بە جیاوازی و نامۆیی و بێ نازی بەسە بۆ سەرهەڵدانی کۆمەڵێك نەخۆشی دەروونی.

٣ـ دڵەڕاوکێ و هەست بە خۆ ون کردن (غربت) کردن.

زۆر جار لاوان بێ هۆو هۆکارێکی دیاریکراو ئاشکرا هەست بە جۆرێك دڵتەنگی و بێ هیوایی دەکەن، بە بێ ئەوەی بزانن هۆیەکەی چیە، لەگەڵ ئارەزووی دوورکەوتنەوەو دابڕان و بێ هیوایی و دەست بەردان و دابڕان و گۆشەگیری لە کۆمەڵ و خێزان و هاوڕێ و خۆ رانەگرێ بەرامبەر بە هیچ کۆسپ و کێشەو کارو پیشەیەك کە هۆکاری ئەویش دەگەڕێتەوە بۆ ئەو کۆسپ و رێگرانەی کە دایك و باوك وکۆمەڵ دەیان هێنێتە رێگەیان.

٤ـ سووربوون لە سەر شتێك یا خود کارێك یا خود لە سەر بیرو بۆچوونێك، ئەویش وا دەکات کە ئەو هەرزەکارە کەسایەتییەکی هەڵچووی دژ بە خەڵکی لێ دروست بێت.

٣ـ گرفتی ئابووری:

واتە کەمی داهات هۆیەکی بنەڕەتی دەبێ لە دروست بوونی گرفت، هەندێ جار گیروگرفتی هەرزەکاران لەوەوە سەرهەڵ دەدات کە دەیەوێ هەست بە خۆشییەکانی ژیان بکات وەك هاوڕێکانی لە هەندێ کاردا.

هەرزەکاران بە هۆی زۆری پێویستییەکانی و پێویستی بە پارەو دابین نەکردنی گشت پێویستییەکانی و شەرمێکی زۆر دای دەگرێ کاتێك نەتوانێ گشت پێویستییەکانی خۆی جێبەجێ بکات.

لەخواردن و جلوبەرگ و پێویستی تر لە بەرامبەر هاوڕێکانی داو زۆر جار گرفتی ئابووری هەڵەی زۆر گەورەی لێ دروست دەبێ لە لایەن هەرزەکاران دا وەك دزی کردن، لەوانەیە هەرزەکار ئامادە بێ دزی بکات بۆ ئەوەی پێویستییەکانی خۆی پێ پڕ بکاتەوە یا خود لەوانەیە تاوانی تریش ئەنجام بدات. لێرەدا ئەمە بە گرفتێکی گەورە دادەندرێن لە ژیانی هەرزەکاران دا.

٤ـ گرفتی سۆزو خۆشەویستی:

زیاتر ئەم گیروگرفتە لایەنی پێوەندی نێوان هەر دوو رەگەز دەگرێتەوە. خۆشەویستی لە لای هەرزەکار پێویستییەکی سەرەکییە بۆ دابین کردن و پێناسەی کەسایەتی خودو جێگیربوون و هاوسەنگی و هەڵچوون و بەختیاری کەسێك. خۆشەویستی لێرەدا مانای گەڕان بە دوای سۆزێکی هاوشێوە لە رەگەزیی بەرامبەرەوە یان لەگەڵ کەسێکی دیاری کراو. دەربڕینی خۆشەویستی بۆ بەرامبەرەکەی ئاشکراکردنی یەکێکە لەگرنگترین گیروگرفتی لاوان و هەرزەکاران هەرچەندە زۆربەی زۆری خۆشەویستییەکانی ئەم قۆناغە یەك لایەنە کە زۆر جار کوڕێك بۆ ماوەیەکی زۆر کچێکی خۆش دەوێ بێ ئەوەی کچەکە بزانێ و خۆشی بوێ. هەروەها بە نیسبەت کچانیشەوە بە هەمان شێوە، زۆر جار کەسێکیان خۆش دەوێ بێ ئەوەی بتوانن دەری ببڕن لەگەڵ ئەوەش هەر دەترسێ و شەرمیشی لێ دەکات.

گرفتی سۆزو خۆشەویستی لە لایەن لاوان و هەرزەکاران بە گرفتێکی سەرەکی دادەنرێ، چونکە لەم تەمەنەدا زیاتر مێشك و هزریان زیاتر بە لای سۆزو خۆشەویستی دا دەچێ، بە بڕوای هەرزەکاران خۆشەویستی کەسایەتی و خودی خۆیان دەچەسپێنن.

خۆشەویستی زۆر جار کارەساتی لێ دەکەوێتەوە لە لایەن هەرزەکارانەوە، ئەمەش بەهۆی ئەوەی ئەم خۆشەویستییە لە سەرەتاوە لە سەر بنچینەی راست و ئاشکراو توند دروست نەبووە، وەك ئەوەی کوڕو کچێك بە هۆی پەیوەندییەکی خۆشەویستی ئاڵوگۆڕ دەکەن لەوانەیە ئەو پەیوەندییە خۆشەویستی نەبێ بەڵکو تەنها (اعجاب)ە بۆیە سەرکەوتن بە دەست ناهێنێ دەبێ خۆشەویستی لە سەر بنەمای رێزو لێك تێگەیشتن و متمانە بە یەك کردن بێ.

لێرەدا هەرزەکاران مانای خۆشەویستی و (اعجاب) تێکەڵ دەکەن و لە یەکتری جیای ناکەنەوە، هەرزەکاران زۆر جار خۆشەویستی وەك پێویستییەك دادەنێن کە دەبێ هەبێ.

زۆر جار کوڕەکە بە هۆی ئەوەی قوتابییە یان کەم دەرامەتە ناتوانێ بچێتە داوای و لێرەدا خۆشەویستییەکە کۆتایی دێت، یا خود کوڕ و کچەکە بە شێوەیەکی نهێنیی پەیوەندی دەبەستن بە بێ ئاگاداری خێزانیان لە بەر ئاشکرا بوونی، ئەو خۆشەویستییە بەهەمان شێوە کۆتایی پێ دێنن. لێرەدا هەرزەکاران لەو تەمەنەدا ناتوانن لە ژیانی هاوسەری سەرکەوتوو بن.

گرفتی سۆزو خۆشەویستی کێشەیەکی گەورەیە لە لای هەرزەکاران دا.

٥ـ گیرو گرفتی خوێندن:

گیرو گرفتی خوێندن و فێرکردن زیاتر پەیوەندی بە سروشتی سیستەمی فێرکردنەوە هەیە کە بارودۆخی خێزان و دەروونی قوتابی لایەنێکی ترو گرفتێکی تری ئەم بابەتەیە، لاوازی بیرکردنەوەو بیربڵاوی واتە خەیاڵ کردنەوەو بیربڵاوی ژیانی هەرزەکاران زۆر خەیاڵاوی دەبێ ... بۆ نموونە قوتابییەك لە کاتی وانە خوێندن لە پۆلەکەی، بیری ئەڕوا لەگەڵ ئارەزوو خەیاڵەکانی دا دوور دەکەوێتەوەو لە وانەو بابەتەکە تێ ناگات، یا خود پرسیارێکی لێ دەکرێت لە بری وەڵامدانەوە بیری بۆ شوێنێکی تر دەچێت و ترسێکی پێش وەخت لە دەرنەچوون لە بواری خوێندن، هەرزەکاران زیاتر لەو تەمەنەدا گرینگی دەدەن بە لایەنی وەرزش و چالاکیی هونەری و مۆسیقاو ... هتد. زۆر جار هەرزەکاران بێبەش دەبن لە خوێندن بە هۆی کەم دەرامەتیی بنەماڵەکەی.

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

وتووێژ لەگەڵ خاتوونی قەڵەمی ئێران

"شهرنووش پارسی پوور"

دواندن: م. ساقی

و: رەسووڵ سوڵتانی

پ: تکایە باسی ژیانی رووناکبیری و ئەدەبی و سیاسیی ئێستا و رابردووی خۆتانمان بۆ بکەن.

و: هاورێ گیان، هەگبەی من بریتییە لە دوازدە، سێزدە کتێب (چیرۆك، بیرەوەریی بەندیخانەو چیرۆکی زانست)، هێندێ وەرگێڕان، دوو ساڵ و نیو ئامادەکاریی بەرنامەی رادوێی (زەمانە) هەژمارێکی زۆر هەڵسەنگاندن و خوێندنەوە بۆ کتێب گەلی ئەدەبیی ئێرانی.

لە رووی سیاسییەوە ئەمن هیچ کات ئەندامی هیچ دەستە و تاقمێك نەبوومە. دیارە ئەمنیش وەکوو هەر مرۆڤێك گرۆیی سیاسییم هەیە و لەهەر هەلومەرجێکدا بەتایبەتی لە بەندیخانە هەڵوێستم گرتوە. من سۆشیالیستم و باوەڕێکی قووڵ و پتەوم بە دێموکراسی هەیە.

دژی شەڕی چەکداریم و لەسەر ئەو باوەڕەم کە خەڵکی دەبێ لە رێگەی خەباتی دێموکراتیکیەوە و بەبێ دەست بردن بۆ چەك داوای مافەکانیان بکەن. لەبیرت بێ هەر لە چەقۆ و تێلاوە بگرە هەتا دەگاتە پاپۆڕی فرۆکەهەڵگر بە چەك لەقەڵەم دەدرێن. بەرای من بە پشتبەستن بە چەند چەك و فیشەکێك ناکرێ خەباتی دێموکراتیك بکەی. بزووتنەوەی خۆڕسك و جوانی خەڵکی ئێران لە بەهاری ئەمساڵەوە(٢٠٠٩) نیشاندەری بەرزترین ئاستی بزووتنەوەی دیموکراتیکییە.

پ: دەکرێ بفەرمووی چۆن هاتیتە نێو بواری نووسینەوە، وکێ هاندەرت بووە؟

و: هەر لە منداڵیمەوە حەزم لە نووسین بوو. رۆژێکیان دەستم کرد بە نووسین و لە راستیدا کەس هاندەرم نەبوو.

پ: زیاتر چ کتێب گەلێك دەخوێنیتەوە؟ و بۆچی؟

و: زۆر حەزم لە خوێندنەوەی مێژووە. فەلسەفەی چینی کەونارییشم

زۆر پێ خۆشە. مێژووم لەبەر ئەوە پێ خۆشە تەمەنی کورتی مرۆڤ بەشی موتالاّ و خوێندنەوەی هەمەلایەنە ناکا. حەزم لە مێژووە لەبەر ئەوەی وات لێ دەکا مرۆڤ بناسی. خوێندنەوەی دوالیزمی چینیش یارمەتیم دەدا کە کولتوورە جۆراوجۆرەکانی ئەو گەلانە بناسم کە باوەڕی دوالیزمییان هەیە. دیارە ئەدەبی هاوچەرخیش زۆر دەخوێنمەوە.

پ: ژیانی تاراوگە چیی پێ بەخشیوی؟

و: تەنیایی بەدیاری بۆ هێناوم کە هێندێ جار باشە و زۆربەی جاریش زۆر خراپە.

پ: کاریگەریی ئینتەرنێت لە سەر "ئەدەبیات و کولتوور" چۆن پێناسە دەکەی؟

و: ئەوە کاریگەرییەکی سەرسووڕهێنەرە. هێشتا ئاست و رادەی کاریگەریی ئینتەرنێت نەزانراوە. پێشم وانییە هیچکاتیش بە تەواوی بزانرێ. هەر دەتوانین ئەوەندە بڵێین کە کۆمەڵگە عەقڵی هاوبەشی نیە؟ ئینتەرنێت یارمەتیدەرە بۆ پێکهاتنی عەقڵێکی هاوبەش.

دەکرێ بزووتنەوەی خۆڕسکی خەڵکی ئێران لەو برگەیەدا بە شۆڕشێکی ئینتەرنێتی ناوبەرین و بەبێ گومان لەو رووەوە بە یەکەمین شۆڕشی ئینتەرنێتیی جیهان لەقەڵەم دەدرێ. ئەو هەمووە بەرهەمە ئەدەبی و رووناکبیری و ڤیدیۆییەی کە لەم رێگەوە بۆ دەرەوە بەرێ کراوە. ئەمن بەرنامە رادیۆییەکانی خۆم لە رێگەی ئینتەرنێتەوە دەنێرمە ناوەند و ئەوە شێوازێکی نوێیە. ئەوە واتە داهاتووی مرۆڤایەتی. لەوانەیە بە پشت بەستن بە ئینتەرنێت بکرێ تا رادەیەکی بەرچاو پێش بە پیسبوونی هەوا بگێردرێ و لەبری راکردنی بەردەوام بەشەقامدا و کەڵك وەرگرتن لە ئامرازی ماتۆری، بەشی هەرە زۆری کارەکان لەماڵەوە راپەڕێنین. بەو هیوایەی خەڵك لە گوندی جیهانیدا بتوانن لە جیهانێکی شێوە گوندی راستەقینە و تەندروستدا بژین.

بەڵام!

پ: ئەمن هەمیشە نیگەرانی ئەوەم کە بوونی ئەو هەمووە سەتەلایتە زیان بە تەندروستیی سروشت دەگەیەنێ یان نا؟ ئایا ئەو شتانەی لە کەش دا هەن پیسی ناکەن؟ ئەرێ ئێمە بۆمان هەیە لەکاتێکدا دیاردەیەك(سروشت) بەباشی ناناسین کۆمەڵێك شتی پێوە زیاد بکەین کە لەوانەیە زیانی پێ بگەیەنن؟

و: دیارە ئەوەش سروشتییە کە هەر دیاردەیەك لایەنی باش و خراپی هەیە. ئێمە لە دەورووزەمانەیەك داین کە کۆنترۆڵ و جڵەوی خەڵك خەریکە رەهەندی ترسناك و سامناك بەخۆوە دەگرێ. دانانی کامێرای زۆر ورد لە ماڵەکاندا و ناردنی وێنە لە رێگەی هەر ئەو ئینتەرنێتەوە بۆ ناوەندەکانی دەسەڵات بۆ خاوەن تەکنۆلۆژیاکان کارێکی ئێجگار ئاسانە. خۆم ئەوەندە پێموایە لە ژێر کۆنترۆڵ و چاوەدێری دام کە دەکرێ بڵێی لەوانەیە تووشی جۆرە نەخۆشییەکی رۆحی بووبێتم. بەڕای من پانتایی ئەو کۆنترۆڵە لە جیهانی ئەمڕۆکەدا رەهەندگەلێکی زۆر بەرین و هەراوی داگرتوە و لە داهاتوودا بەرینتریش دەبێتەوە. لەوانەیە ئەوە بەوپەڕی سەرسووڕمانەوە "مەرگی ئەدەبی و هونەری"یش بەدواوە بێ. بۆوێنە من پێموایە ئەودەمەی خەریکم دەنووسم کەسێکی دیکەش خەریکە بەردەوام نووسینەکانم دەخوێنێتەوە. دیارە ئەوە دەگەڕێتەوە بۆ

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

گرێی خۆبەزل زانین و لووت بەرزی. بەڵام بە زمانێکی ساکارتر ئەگەر ئەمن زانایەکی گەورە بوایەم، و بیر و باوەڕو هزری زانستیی نوێ و تاقانە و کەس نەدیتووم هەبوایە هەوڵم دەدا کەڵك لە ئینتەرنێت وەرنەگرم، لەبەر ئەوەی دزینی بیر و هزر لەم دەور و زەمانەیەدا زۆر کارێکی ساکارە.

پ: لەو حەوتووە خوێناوییانەی ئەم دواییانەدا(دوای هەڵبژاردەنەکانی دەوری دەیەمی سەرکۆماریی ئێران) لە وڵاتی دەست بەسەرداگیراوی ئێمەدا، سەرەڕۆیی، زیاتر لە رابردوو دەستی ناوەتە بینەقاقای ئازادیی هەڵبژاردن و مافە مرۆییەکانەوە، هەڵسەنگاندنی سیاسی و فەلسەفیی بەڕێزت لەو هەلومەرجە چیە؟

و: من یەکێکم لەوانەی باوەڕیان بە رەسەنایەتیی جۆگرافیا هەیە و لە تەنیشت ئابووری و بنەمای ئاکاری sex* ی کە دروستکەری هەڵسوکەوت و رەفتارەکانمانە، لەسەر ئەو باوەڕەم کە جوگرافیا فاکتەرێکی زۆر دەستنیشانکەرە. دراوسێیەتیی ئێران لەگەڵ وڵاتی رووسیا و وڵاتانی عەرەبدا هەمیشە کێشەخوڵقێن بووە. رووسییەکان باوەڕیان وایە کە لە بواری جوگرافیاییەوە هەتا دەستیان بە ئاوە گەرمەکان رانەگا قۆناغی گەشەکردنیان تەواو نەبووە. سەیری نەخشە بکەن دەبینن کە ئێران نزیکترین رێگەی گەیشتن بە دەریا ئازادەکانە. ئەو مەسەلەیە بۆتە هۆی ئەوەی لەسەردەمی پێتری گەورەوە کە ئەو سیاسەتە هاتە نێو برگەی سیاسەتی رووسییەکانەوە، ئێران قەت رووی هێمنیی بەخۆوە نەبینیوە و بەردەوام لەگەڵ کێشەگەلێك دەستەویەخەیە کە لە وڵاتە باکوورییەکانەوە سەرچاوە دەگرن. ئەگەر ئاوڕێك لە مێژووی بدەیتەوە دەبینی کە شۆڕشی مەشرووتەی ئێران وەدی نەهات هەتا ئەوەیکە رووسییەکان لە رۆژهەڵاتی دووردا لەگەڵ ژاپۆندا ملیان لەبەر ملی یەکتر نەنا و بۆ ماوەیەکی کەم هۆشیان بەلای ئێرانەوە نەمابوو.لە سەردەمی "لینین"یشدا ئەودەمەی بزووتنەوەی جەنگەڵ نوێنەری نارده رووسیا ئەوان هیچ پوانێکیان نەدانێ و گوتیان هەر چەشنە شۆڕشێك بۆ ئێران زووە. بوونی رەزاشا کە بەشێوەیەك ئێرانی خستبووە سەر رێگەی شارستانیەتەوە، هاوکاتە لەگەڵ شەڕە نێوخۆییەکانی رووسیادا. ئێستا ئەمن لێرە لە ئەمریکا بە جوانی هەست بە بوونی رووسیەکان لە ئێراندا دەکەم. ئەوان لە مەودای ئەو سی ساڵە و شەڕی ئێران و عێراق دا و دووربوونی ئەمریکاییەکان، سەیر تەشەنەیان کردۆتە نێو دامودەزگاکان و لایەنەکانی کۆمەڵگەی ئێرانەوە. هەرچەندەی کۆمەڵگەی ئێران زیاتر نوقمی سەرەڕۆیی و دیکتاتۆرییەت بێ، بە قازانجی ئەوانە. لەبەر ئەوەی لەوانەیە وەکوو میوەیەکی پێشگەیشتوو بەربێتەوە سەرکۆشی ئەوان. ئەوان لەسەردەمی شادا، ئەوەیان خستبووە مێشکی تاقمێك لەو کەسانەوە کە خۆیان بە کۆمۆنیست دەزانی، کە ئێران دەبێ بکەوێتە سەر یەکیەتیی سۆڤیەت. گوشاری ئەو خەڵکە بە ئێراندا بووە هۆی ئەوەیکە کۆمۆنیزم هیچکات لە ئێراندا بە شێوەی سروشتیی خۆی وەدی نەیە. سروشتی بوو کە دەوڵەتی ئەوکاتی ئێران هەوڵی دەدا نەهێڵێ سۆڤیەت تەشنەی تێدا بکات و ئەوە دەبووە هۆی بەربەرەکانێی توندوتیژانە و شێلگیرانە دژی کۆمۆنیزم. ئەمن گومانم لەوە نییە کە ئەو تاقمە کۆمۆنیستە ئێرانییەی کە باوەڕیان بە سۆڤیەتی هەبوو لە ناخەوە لەسەر ئەو باوەڕە بوون کە سۆڤیەت چاکەی ئێرانی دەوێ. بەڵام لەهەڵەدابوون.

ئیزن بدەن باسی نێوەڕۆکی ئەفلام کارتۆنێکی دروستکراوی سۆڤیەتی لە ساڵی ١٩٨٣ دا، بکەم کە لە تەلەڤزیۆنی کۆماری ئیسلامییەوە بڵاو بۆوە:

بێچووە ورچێك و ماسییەك بوونەتە برادەر. بەڵام کێشەکە ئەوەیە کە ورچ ماسی دەخوات. کەچی بێچووە ورچەکە هاوڕێکەی خۆی زۆر خۆش دەوێ. بەڵام باوکی بێچووە ورچەکە لە راوێکی راوچیەکاندا بریندار دەبێت. ئەو بۆ چاکبوونەوەی برینەکانی پێویستیی بە خواردنی بەهێزە کە ئەویش گۆشتی هەر ئەو ماسییە لێقەوماو و داماوەیە. بێچووە ورچەکە هەروەکوو پاڵەوانی چیرۆکی (باوك و کوڕان)ی تۆرگنیڤ تووشی پووچ گەراییەکی سامناك دەبێ. خەفەت دەخوا و ئازار دەچێژێ و ئاخری بەو خەفەتەوە خەوی زستانیی ورچانەی بەسەر دادێ. کە لەخەو هەڵدەستێ کەڕەنایەکی هەڵگرتووە و لە جەمسەری باکوور بانگەشەی ئازادی و یەکسانی دەکات. پەیامی ئەفلام کارتۆنەکە زۆر روون و ئاشکرا بوو. سەیرکە هاوڕێم: بەڕاستی خۆشم دەوێی، بەڵام چبکەم پ: تۆ خواردنی منی! باشە چ بکەم؟

ئێستا ئەو کڵاوەی رووسییەکان بۆ ئێرانیان دووریوە، ئێرانی وا لەخۆیدا نوقم کردووە کە ئیتر تۆسقاڵێك هەوای بۆ هەڵمژین بۆ نەهێشتۆتەوە. خەڵك خەریکن دەخنکێن. بۆ بەدبەختی کۆمەڵێك لە خەڵکی ئێران خەریکن ئەو یارییە دەبەنە پێشەوە کە خۆیان بە چەپئاژۆ دەزانن. ئەوان لە نێو خۆیاندا بە پارێزەوە وایدادەنێن:"کە وادەنوێنین موسوڵمانین و لە ناوەوە زەبر لە ئیسلام دەوەشێنین." کە ئیسلام لە ئێراندا شکستی هێنا جڵەوی کارەکان دەکەوێتە دەستی ئێمە و ئەوکات دەمودەست توێژ دەخەین و حکوومەتێکی کۆمۆنیستی رادەگەیەنین.

دیارە لەو ماوەیەدا زۆربەشیان دەوڵەمەند بوون و روون نییە کە چۆناوچۆن ئەو خولیا سەیر وسەمەرەیە وەدی دێنن، ئەویش لە حاڵێکدا کە ئیتر رووسیە کۆمۆنیست نییە.

بەڵام کێشەیەکی دیکەی ئێران دراوسێیەتیی وڵاتانی عەرەبییە. ئەو مەسەلەیەش بە درێژایی مێژوو گێچەڵی بەدواوە بووە. نزیك بە هەزار و چوارسەد ساڵ لەوەپێش ژمارەیەك لە ئێرانییەکان (کە بزووتنەوەی خەڵکییانەی مەزدەکی بەشێوەیەکی سامناك سەرکوت کرابوو) چوونە عەرەبستان و یارمەتییەکی زۆری پێغەمبەری ئیسلامیان دا کە هێندەی نەبرد هەرەسی دەسەڵاتی ساسانییەکانی لێ کەوتەوە. ئێران بوو بە موسوڵمان، بەڵام دیار بوو کە ئیسلامی عەرەبی ناتوانێ ئێران بە شێوەی عەرەبستان بەڕێوەبەرێ و خەڵك لە ماوەی چەند دەیەدا خوێندنەوەی ئێرانیی خۆیان لە ئیسلام هێنایە گۆڕێ. ئێستاکە هەردوو کۆمەڵگەی عەرەبی و ئێرانی تووشی خۆبەزیاتر زانین بوون. گومان لەوەدانییە کە ئێرانییەکان تووشی هەستی پان ئێرانیزم و عەرەبەکان تووشی پان عەرەبیزم بوون. تاوتوێ کردنی ئەو دوو حاڵەتەی خۆ بەزیاتر زانینەش چەندین کتێب هەڵدەگرێ. دوایین دەرکەوتەی ئەو حاڵەتە

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

هێرشی سەدام حوسێن بوو بۆسەر ئێران کە ئەو وڵاتەی تووشی شەڕێکی هەشت ساڵەی بێهوودە و کاولکەر کرد. ئێستاش لەو شێعەکوژییەی کە لە عێراقدا هەیە هەست بەوە دەکرێ ئەو حاڵەتە هەر بەردەوامە. بەگشتی دژوازییەکی ترسناك لە نێوان ئەو دوو گۆڕەپانە کولتوورییەدا هەیە. ئەگەر ئێران یارمەتیدەری بزووتنەوەگەلێکی وەکوو فەلەستین دەکات، لە هەمانکاتدا ئەو مەترسییە بە گیان دەکڕێ کە بەو کارەی ببێتە هۆی یەکگرتوویی عارەبان و دیارە کاتێك عەرەب یەکگرتوو بن یەکەمین ئامانجیان سەرکوتی ئێران و داگیرکردنی ئەو وڵاتە دەبێ. ئەو دوو کولتوورەش خاڵی هاوبەشیان زۆرە. بەڵام سێبەری ئەو دژوازییانەش لە کۆمەڵگەی ئێرانیشدا بەدی دەکرێ و ئەگەر بە جوانی تاوتوێ بکرێ دەردەکەوێ کە بەشێك لەو دیکتاتۆرییەی لە ئێراندا هەستی پێ دەکرێ هەر لەو دژوازییەوە سەرچاوە دەگرێ.

فۆرمە سەرەکی و راستەقینەکان بەڵام لە نێوخۆی کۆمەڵگەی ئێران دایە. کۆمەڵە کەسێك کە خۆیان بە موسوڵمانی راستەقینە دەزانن بەراستی پێیانوایە کە دەبێ ئەوان کۆمەڵگە بەڕێوەبەرن. ئەوان لە هزرەکانی بەر لە دیموکراسیدا نوقم بوون و لاشیان وایە خەڵکی ئێران مێگەلە مەڕن، دیارە مەڕیش پێویستیی بە شوانە بۆ ئەوەی دایبەستێ و قەڵەوی بکات و بە کوشتارگەی بسپێرێ. ئەوەش دیارە ئاستی دیکتاتۆری و سەرەڕۆیی تا رادەیەکی ترسناك بەرز کردۆتەوە.

کێشەیەکی دیکە ئەو دژەوازییەیە کە لە نێوان دوو رەگەزی (ژن و پیاو)دا ساز بووە. ئەوە راستییەکە، کە بەشێك لە پیاوانی ئێران تووشی ئەو ساویر(وەهم)ە بوون کە ژنان جۆرێکن لە کاڵای ماڵەوە. یەکێك لەو دژوازییە گشتییانەی کۆمەڵگەی ئێران لەو ساڵانەی دواییدا هەر ئەو مەسەلەیەیە کە لە جۆری خۆیدا سەرەڕۆییەکی سامناکی دروست کردووە. لەچککردن و چارشێولەسەرکردنی بەزۆرەملی، تەشقی خۆ نواندنی ئەو حاڵەتە دەروونییەیە کە بێ گومان یەکێکە لە یەکەمین هۆکارەکانی کۆچکردنی بەربڵاوی ئێرانییەکان بۆ دەرەوە.

دووکەڵی تەواوی ئەو کێشەو دژوازییانەش دەچێتە چاوی ئیسلامەوە. خەون و خولیای هەرەسی ئیسلام لە ئێراندا کە ئایینی رەسمیی نەوەد و هەشت لەسەدی خەڵکی ئێرانە، زۆربەی دوژمنانی ئێران شاگەشکە دەکات.بەداخەوە ئەو بەشە لە هاووڵاتیان کە لەگەڵ ئیسلام بەشەڕ دێن ئەوە نازانن کە ئەگەر ئەو بەهایە هەرەس بێنێ زۆری پێناچێ بەهایەکی دیکە جێگەی دەگرێتەوە کە لەبەر ئەوەی هەموو خەڵکەکە بەشێوەی سروشتی لەگەڵیدا کۆك نابن و رێك ناکەون بۆ ئەوەی هەموان پێ ملی بن و قەبووڵی بکەن، دیسان بەرەو دیکتاتۆری دەچێتەوە.

لێرەدایە کە من سەرم لە تێگەیشتنی خەڵکی ئێران سووڕ ماوە. هەتا ئەم ساتەش خەڵکی ئێران بە لێوەشاوەییەکی شیاوی دەستخۆشانە پێگوتنەوە، نەیانهێشتووە کەلێن بکەوێتە نێوانیانەوە.

ئەوانە چەند خاڵێکی کورتن لەو کۆمەڵە گەورەیەی کە بووەتە هۆی دیکتاتۆریی.

پ: لەو سەرکوت و کوشتارە بەرینانەدا هێشتا زۆر کەس لە بەندیخانە و گرتووخانەدان، و گیانی زۆربەیان لە مەترسی دایە، بەرای تۆ بەرپرسیارەتیی هاونیشتمانانی ئێمە لە هەلومەرجی ئێستادا چییە؟

و: ئەوەی ئێمە لە دەرەوەی وڵات لە دەستمان دێ، لەقاودانی راستییەکانە. وێدەچێ گیانی ئەو کەسانە زیاتر لە مەترسی دابێ کە کاتی خۆی چالاکی سیاسی بوون. ئێمە جارێکی لە ساڵی ١٩٨٨دا بینیمان پێنج هەزار کەس ئێعدام کران. بەڵام ئێستا دیسان لەوانەیە ئەو شتە روو بداتەوە. ئێعدام جێگەی گومانی ٢٢ قاچاغچیی مادە سڕکەرەکان جێگەی لێوردبوونەوە و باس لێکردنە. ئەرێ بەڕاستی ئەوانە قاچاغچی بوون.

پ: چۆن لە داهاتوو دەڕوانی؟

و: ئەمن داهاتوو بە "تاریك" و "روون" دەبینم. داهاتوو لەو بارەیەوە روونە کە ئێمە بە چاوی خۆمان دەبینین خەڵکی ئێران لە رووی هزری و تێگەیشتنەوە پێگەیشتوون. هیچ هێزێك لە جیهاندا ناتوانێ نەتەوەیەکی ئاوا بەچۆك دابێنێ.

بەڵام بە دوو هۆ داهاتوو تاریك دەبینم:

١ـ بەلای زۆربەی تاقم و گرووپ و لایەنە سیاسییەکانی ئێرانەوە "سڕینەوەی بەرامبەر" ئەسڵێکی چەسپاو و قەبووڵ کراوە. هێندێ لە لایەنە سیاسییەکان لەسەر ئەو ئەسڵی سڕینەوەیە دامەزراون و دەتوانن زیان بە بزووتنەوەی خەڵکی ئێران بگەیەنن. خۆی ئەو حکوومەتەش لەو رۆژەوە کە هاتووەتە سەرکار، لەسەر ئەسڵی سڕینەوەی بەرامبەر سوور بووە و بەو شێوەیە بە ئێعدامی بەربڵاوی جیابیران بووەتە هۆی راکردن و کۆچکردنی چەندی ملیون ئێرانی. من لەوە تۆقیوم ئەو دەوڵەتەی ئێستا لە کەری شەیتان نەیەتە خوارێ و خەڵکێکی زۆر بکووژێ.

٢ـ لەسەر ئەو باوەڕەم و لێشی دڵنیام کە ئەو دەوڵەتگەلەی بەرژەوەندییان لە ئێراندا هەیە هەمیشە وایان پێ باشە حکوومەتێکی دژە خەڵك لەسەر کاربێ. وەها دەوڵەتێك دەتوانێ بە دروست کردنی کەشی سەرەڕۆییەکی "سی ساڵە" سەری خەڵك بخاتە بن گۆمەوە. بەڵام دوایی کە بگاتە جۆرە دەسەڵاتێك و بیەوێ بەرزەفڕی بکات، تووشی هەرەسی دەکەن و دەی ڕووخێنن. ئەوە دیارە دەبێتە هۆی هاتنە سەرکاری دیکتاتۆرییەکی دیکە لە ئێراندا.

لە کۆتاییدا دەڵێم کە تەنیا و تەنیا لە ئێرانێکدا دەکرێ بژیت کە خاوەنی هەموو بیروباوەڕێك تێیدا مافی ژیانیان هەبێ. سەیر بکەن، لە فەرەنسا هێشا حیزبێکی پادشایی هەر هەیە. کەوابوو بۆ پێشەوە بەرەو ئێرانێك کە تێیدا خوازیارانی سیستەمی پادشایەتی و کۆمۆنیستەکان و سۆسیالیستەکان نەتەوەخوازەکان و ئایینییەکان و تەواوی چین و توێژەکان، تاقم و حیزب و رێکخراوە سیاسییە جۆراوجۆرەکان تێیدا مافی ژیان و دەربڕینی بیروڕایان هەبێ و ئارەزووی من ئەوەیە کە خەبات دژی شێوازی سڕینەوەی بەرامبەر کە تایبەتمەندیی کولتووره مێگەل پەروەرەکانە، یەکێك بێ لە ویستەکانی خەڵکی ئێران.

سەرچاوە:
www.akhbar-rooz.com

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

ژن، لە دایك سالارییەوە تا فیمێنیزم

ئا: جەماڵ نەجاری

"ناوت دەدرەوشێتەوە، لەو کاتەکەدا کە مەزنی خۆت سەلماندبێت و لەو شوێنەی کە هەر ناوێک لەسەر پیاو بێت کە لە داوێنی تۆ بووە کە پیاوانیش چوونەتە میعراج. قسە لەبارەی تۆوە دەکەم، لە تۆ کە سنوورەکانی گوناه و پاکیت پاراستووە و لە گشت کاتێکدا بۆ پاراستنی بایەخەکانی ژن بوونت بەهایەکی مەزنت بەخشیوە".

سەردەمی کەونارا و چاخی دایک سالاری

بە خوێندنەوەیەکی چاخی کەونارا بۆمان دردەکەوێت کە ژنان لەم سەردەمەدا نەک هەر پەراوێز نەخراون، بەڵکوو بە شێوەیەکی تایبەت بەڕێوەبردنی گشت کاروباری ژیان و پەروەردەکردنی منداڵانیان لە ئەستۆ بووە کە ئەم سەردەمە بە سەردەمی "دایک سالاری" یان "میردایکی" ناو دەبەین.

ئەو سەردەمە ئەو کاتە بووە کە پیاوان راوچی بوون و بۆ بەدەستهێنانی خواردن و راو لەوانە بێت بۆ ماوەیەکی دوور و درێژ لە ماڵ و شوێنی ژیانیان دوور کەوتبێتەوە و سەفەری دوور و درێژیان دەگرتە بەر. بەڵام بە پێی بەڵگە دەستکەوتووەکان وا پێدەچێت کە لە یەکەمین کۆمەڵگەی مرۆڤایەتیدا، نە سیستەمی دایک سالاری زاڵ بووە نە سیستەمی باوک سالاری، بەڵکو ژن و پیاو بەر لە مێژوو و لە سەرەتای مێژووشدا، ئەرک و کاری جۆراوجۆریان لەئەستۆ بووە بەڵام هاوکار و تەواوکەری یەکتری بوون و هیچ بەڵگەیەک ئەوە ناسەلمێنێت کە یەکێکیان بەسەر ئەویتریان دا زاڵ بووبێت...

چاخی نوێی بەردینە

لە پاش سەردەمی کۆکردنەوەی خۆراک و راو، واتە لە چاخی نوێ بەردینە ژن دەبێتە خاوەنی دەسەڵاتێکی مەزن و پلە و پایەی گەورە بەدەست دێنێت، چونکە لەم سەردەمەدا ئیشی ژن وەرزێری و ئیشی پیاو ئاژەڵدارییە، بەم پێیە ژن بە هۆی سەرقاڵبوونی بە کارەکەی، بە هێمای دایک و خۆشی سروشت ناو دەردەکات و ئایینی پەرستنی "خواژن" پەرە دەستێنێ.

کەوابوو سەردەمی نوێی بەردینە سەردەمی فەرمانڕەوایی دایکە و تا رادەیەک لە دەسەڵاتی پیاو کەم کراوەتەوە..!

لەم چاخەدا ئابووری و ئەمنیەتی بنەماڵە لە لایەن دایکانەوە دابین کراوە. لە کاتی رووبەڕووبوونەوە لەگەڵ گرفتەکان بە تایبەتی لەکاتی چوونی پیاوان بۆ راو، ژنان پەنایان بۆ ئەشکەوتەکان بردووە و ئەرکی پاراستنی منداڵەکانیان لە ئەستۆ بووە، هەروەها بە کەڵک وەرگرتن لە هونەری کشتوکاڵ ئامادە کردنی خواردنیش لە ئەستۆی ئەوان بووە و لە تەنیشت کاری کشتوکاڵی سەرقاڵی رستن و چنین بوون بۆ دابین کردنی جل وبەرگ و لەم سەردەمەدا کە ئامێری دروست کردنی گۆزە داهێندرا بۆوەوە هۆی ئەوەی ژنان پلەیەک لە پێشەوەی پیاوانەوە بن.

ویل دۆرانت لەبارەی هۆکارەکانی سەرهەڵدانی دایک سالاری لەم سەردەمەدا لە لاپەرە ٣٨ ی کتێبی "ژن بە گومانی مێژوو" بەم شێوەیە دەنووسێت: " لەو کاتەوە کە مرۆڤ توانی دەرزی و دەرزیلە دروست بکات بە کاری رستن و چنینەوە سەرقاڵ بوو، هێدی هێدی ریفی ناسکتر و جوانتری بەکار هێنا و و کاری رستن و چنین بوو بە هونەری ژنان. داهێنانی ئامێری دروستکردنی گۆزە بووە هۆی ئەوەی باری ئابووری پیاوان بەرەو پێشەوە بچێت و رووتێکردنی ژنان لەم کارە بە زەوقە هەوڵێک بوو بۆ ئەوەی باری ئابووری خۆیان ببوژێننەوە و دەسەڵاتی ژن سالاری خۆیان وەدەست بێننەوە.

لەم سەردەمەدا ژنان و دایکان ئەرکی سەرپەرەشتیی منداڵان و کەسانی پیر و بەساڵاچوویان لە ئەستۆ بوو، ئەو کەسانە لە ژێر چاودێری ژنان دا بوون و ژنان و دایکان لە کاتی بارینی بەفر و باران و رووداوی لافاو و توفان پەناگەیەک بۆ خۆیان و دەوروبەرەکانیان دابین بکەن و چاودێریان بکەن. لێرەوە زۆربەی مرۆڤناسەکان دروست کردنی پەناگە و خانوو بۆ ژنان دەگەڕێننەوە، چونکە ژنان پێویستیان بە سەرپەنایەکی خۆراگر بوو بۆ پاراستنی خۆیان و دەوروبەرەکانیان لە کاتی رووبەڕووبوونەوە لەگەڵ رووداوە سروشتییەکان، هەر ئەمەش هۆی سەرەکییە بۆ دروست بوونی ئەم گومانە لای مرۆڤناسەکان.

بەردەوامی دایک سالاری

بە پێی خوێندنەوەیەکی کۆمەڵناسانەی بەراوردکاری کە لە کۆمەڵگە کشتوکاڵییەکانی ئەم سەردەمە کە پاشماوەی چاخی نوێ بەردینەیە دەرکەوتووە ئەم شێوە کۆمەڵگەیانە لە بەشی دورگەکانی نیوەی باکووری زەوی باشووری ئۆقیانووسی ئارام و ئەمەریکای باشوور و بەشێک لە دورگە تازە ناسراوەکانی ئەمەریکای ناوەندی و ناوچە دوورهەڵکەوتووەکانی باشووری رۆژهەڵاتی ئاسیا بوونیان هەبووە و تا ئەمڕۆش هەر بە شێوەی سیستەمی سیاسی – کۆمەڵایەتی "دایک سالاری" ژیان بەسەر دەبەن.

لە راستیدا لەو قۆناغەی مێژووودا، مێردان و پیاوان بەرەو گوندی هاوسەرەکانیان دەڕۆن. مافی جیا بوونەوە و پەروەردە کردن و چارەنووسی منداڵ لە دەست دایک دایە و کچان بۆ هەمیشە لای دایکیان دەمێننەوە و کوڕان دوای گەیشتن بە تەمەنی باڵق بوون بە دوای هاوسەرەکانیان بەرەو گوندی ئەوان بار تێکدەنێن، دووبارە بۆ رابردوو دەگەڕێینەوە . دابین کردنی سەرپەنا و خانوو بۆ ئەندامانی بنەماڵە لە دەسەڵاتی دایک دایە و یەکێ لە گرنگترین ئەرکەکانی ژنان لەم چاخە دا پاراستن و ئاگاداری ئاگرە.

داگیرسانی ئاگر ئیشێکی سادە نەبووە و لەبەر ئەوەی پیاوان هەمیشە بە شوێن راوەوە بوون و زنەمسیاتر لەوەی لە تەنیشت بنەماڵەیان بن لە سەفەردا بوون، کەوابوو دەبوایە بۆ پاراستنی گەرما و دابین کردنی رووناکی ئاگاداری ئاگر دەبوون. بێ شک پەیوەندی لە مێژینەی نێوان دایکان و ئاگر و ئاگردان هێمایەک بوو بۆ ئەم شێوەیە و ئەرکی هەرە گرنگی ژنان بووە و هەیە.

بەم شێوەیە بوو کە ژن هاتە ناو دونیای ئوستوورە و بەم پێیە دەکرێ بە ئاسانی لە بایەخی ژنان لە قۆناغگەلی بەر لە مێژوو و پاش مێژوو بگەین، لە راستیدا تەنیا ئەم ئەرکانە

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

نەبوونە هۆی ئەوەی ژنان خاوەنی ئەم تایبەتمەندییە بن، بەڵکوو بردار کردن و پەروەردە کردنی منداڵیش بایەخی تایبەت بە خۆی هەبووە .لە راستیدا لە سەردەمی دایک سالاری دا ژن تەنیا وەک ئیلاهە و هێزێکی خوایی پیرۆز و جێی رێز بوو، چونکە لە گەڵ زایینی منداڵ پێت و بەرەکەت بە بوونەوەرانی جیهان دەبەخشێت.

ژن لە سەردەمی دایک سالاریدا بە وێنەی چاوگەیەکی لەکوڵ وایە و بە شیردانی منداڵەکانی ژیان و ژینیان پێدەبەخشێ و هەر بەم هۆیەیە کە لە قۆناغگەلی پاش مێژوو ژنان بە ئیلاهەی ئاو لە ناو ئوستوورەکاندا ناو دەبەن.

پێشکەوتنەکانی پشت بەستن بە ژنان

کەوناراناسان هەموو شێوە پێشکەوتن و پێشەوەچوونێکی مرۆڤ لە سەردەمی دایک سالاریدا راستەوخۆ بۆ خودی ژنان دەگەڕێننەوە تەنانەت باوەڕیان وایە کە ئاخاوتن بە شێوە سەرەتاییەکەی لە لایەن ژنانەوە داهێندراوە، رەنگە هۆکاری ئەوەی کە ئەو بۆچوونە لە ناو زەینی کەوناراناسان دروست بووە بۆجێگیر بوونی ژنان و پاراستنی لە شوێنی ژیانی گشتی بگەڕێتەوە کە پێویستیان بە دروستبوونی پەیوەندی لەتەک یەکدا هەبووە و لەبەر ئەوەش کە زۆربەی پێداویستەگەلی پێویست لە لایەن دایکانەوە دابین کراوە، کە واتە دەکرێ وا سەیری ئەم گومانە بکەین کە نزیک لە راستی بێت.

لە چاخی دایک سالاریدا پێناسەی منداڵ دەچێتەوە سەر دایک و میراتیش بە خزم و کەسوکاری دایک دەبڕێ. منداڵ بە ناوی دایک دەناسرێتەوە. هەڵبەت دەبێ ئاماژە بەم خاڵە گرنگە بکەین کە کە دایکان لەم چاخەدا فەرمانڕەواییان نەکردووە و چەمکی دایک سالاری بە واتای دەسەڵاتداریتی تەواوی ژن بەسەر پیاو دا نییە، لە راستیدا ئەوەی بۆتە هۆی سەرهەڵدانی ئەم سەردەمە بابەتگەلی کۆمەڵایەتی و ئابوورییە.

" ویل دۆرانت" لەسەر ئەم باوەڕەیە کە " ئەو جیاوازییەی کە لە نێوان ژن و پیاودا دروست بووە لەو سەردەمەدا بەرچاو نەکەتووە، ئەم جیاوازییە زیاتر خۆی لە بارودۆخی ژیان و دەورووبەردا دەبینێتەوە، ئەگەر چاوپۆشی لە نەبوونی توانایی ژینگەناسانەی ژن بکەین لەو کاتەدا لە ئاستی باڵابەرزی و لەسەرخۆبوون و چارەسەردۆزی و ئازایەتی هیچیان لە پیاو کەمتر نەبوو و پیاو بە چاوی رازێنە و خشڵ و روانگەی زایەندییەوە سەیری ئافرەتی نەکردووە، بەڵکوو بوونەوەرێکی بەهێز بووە کە دەیتوانی کاتێکی زۆر بۆ ئەنجامدانی کاری دژوار بەسەر ببات و لە کاتی پێویستیشدا لە رێگەی منداڵان و خێڵەکەی تا ئاستی مەرگ شەڕی کردووە".

پیاوان دەگەڕێنەوە

بەڵام لە کۆتاییدا سەردەمی دایک سالاریش بە شەکەتی و هیلاکی پیاوان لە سەفەرە دوور و درێژەکان بۆ بەدەستهێنانی راو هێدی هێدی کۆتایی پێدێ. پیاوان کە لە راو کردن ماندوو ببوون، روو دەکەنە کاری کشتوکاڵ و بەخێوکردنی ئاژەڵ و ئەمەش بە سەرەتای قۆناغی خاوەنداریتی دەژمێردرێ. خاوەنداریتی بەسەر گشت شتێکدا و داواتر بە سەر ژنانیشدا؛ مێرد بوونە خاوەنی دەسەڵات بەسەر ژندا و ژنی لە مافەکانی خۆی بێبەش کرد.

لە چاخی ئاسندا بە پێچەوانەی قۆناغی دایک سالاری ئیتر ژن و پیاو بە شێوەیەکی یەکسان و بەرانبەر ئەرک و کاروبارەکانی خۆیان دابەش نەدەکرد و لە راستیدا چاخی باوک سالاری سەر هەڵدەدات

فێمێنیزمی رۆژئاوا

مێژوو بە کەند و کۆسپەکانەوە بەرەو پێشەوە دەچێت. بەڵام لە سەدەی نۆزدەهەمدا رەوتێک لە رۆژئاوا دەست پێدەکا بە شێوەیەک کە لە هەوڵی دووبارە بەدەستهێنانی چاخی دایک سالاری بوو.

ئەم رەوتە لە جیهاندا بە نێوی "فێمێنیزم" دەناسرێت کە لە کۆمەڵگەی لیبرالی سەرمایەداری ئەم رەوتە بە مەبەستی بەرگری لە ئازادی ژنان ناوی دەبردرێت. ئەم رەوتە لە رێی نووسین و وتارەکانەوە لە سەدەی حەڤدەی زایینییەوە دەستپێدەکات و دوو سەدە دواتر بە شێوەیەکی زۆر بەرچاو پەرە دەستێنێت.

شەپۆلی دووهەمی ئەم رەوتە لە دەیەی شەستی زایینی سەدەی ئێستا روو دەدات؛ فێمێنیزم لە ئاستی وەرگرتنی گەرەنتییە یاساییەکان دەردەچێت و بۆ بیرۆکەیەک کە زێدەڕۆیی تێدا کراوە دەگۆڕدرێ و دەبێتە هۆی ئەوەی تا بابەتی ژن لە بزوتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی بۆ فۆرمێکی ئیدئۆلۆژیک گۆڕانی بەسەر دا دێت.

جیاوازییەکانی دایک سالاری لە تەک فێمێنیزم دا

بەڵام ئەوەی ئەمرۆکە لە چوارچێوەی فێمێنیزمدا لە تەک سیستەمی دایک سالاریدا دێتە بەرباس جیاوازییەکی زۆریان هەیە. لە سیستەمی دایک سالاریدا ژنان هەرگیز بە شوێن ئەوە نەبوون کە خۆیان بەرزتر و بەهێزتر لە پیاوان دەربخەن بەڵکوو ئەوەی ئەوانی بەم بەرێوەبەرایەتییە گەیاندبوو، بارودۆخی تایبەت بە ژیان بوو. ئەم پێویستییە کۆمەڵایەتی و سروشتیانە بوون کە سەردەمی "مێر دایک" یان دروست کرد نەک هەستی مەزنخوازی یان بە دەسەڵات گەیشتنی رەها لای ژنان.

ئەگەرچی ئەمرۆکە لە روانگەی زۆربەی لایەنگرانی فێمینیزم ئەم بۆچوونە هەیە کە ژنان لە سەرووی پیاواندا دەخەنە بەر باس و بە جێی هێنانە ئارای بەرانبەری و یەکسانی ژن و پیاو بە شوێن گەیشتن بە دەسەڵاتداریتی رەهای ژنن بەسەر پیاودا.

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

١ی دیسامبر ڕۆژی خەبات بە دژی ئێیدز

ئا: ئایەت موورادی

١ی دیسامبر ڕۆژی جیهانی خەبات بە دژی ئیدزە، بە پێی ڕاپۆرتی ڕۆژنامەی "همشهری" بەرپرسانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی ڕاپۆرتێکی ناتەبایان لە سەر ڕێژەی تووشبوان، و هەروەها ڕەوتی بەرەو پێشچوونی ئەم نەخۆشییە بڵاو کردۆتەوە کە پیشان دەدا هێشتا ئامارێکی دروست لە ڕەوتی بەرەو پێشچوونی ئەم نەخۆشییە لە ئێراندا لە بەر دەست دا نییە.

ڕادیۆ ئاڵمان لە ڕاپۆرتێکدا نووسیویەتی کە وەزارەتی لەشساغی ئێران ڕایگەیاندوە کە لە سێ مانگی دووهەمی ئەمساڵدا ژمارەی قوربانیانی نەخۆشیی ئێیدز ٩٤ کەس زۆرتر لە سێ مانگی یەکەم بووە، بە پێی ئەم سەرچاوەیە لەم ماوەیەدا ڕۆژانە یەك کەسی تووشبوو بەم نەخۆشییە کۆچی دوایی کردووە.

لە لایەکی دیکەوە بە پێی ڕاپۆرتی فەرمی وەزارەتی لەشساغی ئێران کە لە مانگی خەزەڵوەری ئەمساڵ بڵاو بۆوە، لە بەهاری ئەمساڵدا ٣٣١٥ کەس بە هۆی تووشبوون بە نەخۆشی ئێیدز گیانیان لە دەست داوە لە کاتێکدا ئەم ژمارەیە لە هاویندا بۆ ٣٤٠٩ کەس بەرز بۆتەوە.

بە پێی ئەم ڕاپۆرتە لە سێ مانگی دووهەمی ساڵی ١٣٨٨ ژمارەی تووشبوانی ئیدز ٩٤ کەس زیاتر لە سێ مانگی یەکەم بووە، ئەم ڕاپۆرتە ڕوونی کردوتەوە کە لە سێ مانگی دووهەمی ئەمساڵدا ڕۆژانە زیاتر لە یەك کەس بە هۆی تووشبوون بە ئێیدز گیانیان لە دەست داوە.

وەزارەتی لەشساغی ئێران هەروەها ڕایگەیاند تا ڕێکەوتی یەکی مانگی ڕەزبەری ١٣٨٨، بە گشتی ٢٠ هەزار و ١٣٠ کەسی تووشبوو بە نەخۆشی ئێیدزیان لە ئێران ناسیوەتەوە، ئەوە لە کاتێك دایە بە وتەی "جێگری ئەنجومەنی پشتیوانی لە نەخۆشانی عفونی وڵات" لێکۆڵینەوەکان وا نیشان دەدەن کە زیاتر لە ٨٣ هەزار تا ١٢٠ هەزار کەسی توشبوو بەم نەخۆشییە لە ئێراندا هەیە.

ئاماری وەزارەتی بێهداشت سەبارەت بەو کەسانەی کە تووشی نەخۆشی ئیدز بوونە، ڕوونی کردەوە تا کۆتایی هاوینی ئەمساڵ دوو هەزار و ٩٧ کەس تووشی نەخۆشی ئێیدز بوون. جێی وەبیرهێنانەوەیە کە ئەم ڕێژەیە لە ئەمساڵدا ١٩٧٥ کەس ڕاگەیەندراوە. پێویست بە وتنە ٩٣ لە سەدی تووشبوانی نەخۆشی ئێیدز لە ئێراندا لە پیاوان و ٣ لە سەدی ئەم نەخۆشییە لە ژنان پێك دێ.

شێوەکانی تووشبوون بە ئێیدز لە ئێران بەردەوام لە حاڵی ئاڵ وگۆڕ دایە

بە پێی سەرچاوە فەرمیەکان ٧٦/٦ لە سەدی تووشبوانی ئیدز لە ڕێگەی تەزریق و ١٣/٣ لە سەدی لە ڕێگەی پێوەندیی جینسی نادروست تووش بوون. جێگای ئاماژەیە کە لە ساڵی ١٣٨٧، ٦٩/٥ لە سەدی تووشبوانی ئەم نەخۆشییە لە ڕێگەی سورەنگی هاوبەش و ٨/٥ لە سەدی لە ڕێگەی پێوەندیی جینسیەوە بەم نەخۆشییە تووش بوون. بە واتایەکی دیکە ڕێژەی ئەوانەی کە لە ڕێگای سێکسەوە تووشی نەخۆشی ئێیدز دەبن ڕێژەیان ڕوو لە زیاد بوون.

شایانی باسە بە پێی لێکۆڵینەوەی چەندین لێکۆڵەری سەربەخۆ، سیاسەتە چەوتەکانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بەرەو ئاقارێك تێپەڕیوە کە ڕۆژ لە دوای ڕۆژ تووشبوانی ئیعتیاد لە ئێراندا بەرەو زیادبوون دەچێ و ڕۆژانە چەندین کەس لە ڕێگای ئێعتیادەوە تووشی ئێیدزیش دەبن.

بێکاری، گرانی، نەبوونی ئیمکاناتی سەرگەرمی بۆ لاوان، دابین نەکردنی ئیمکاناتی پێویست لە لایەن حکوومەتەوە بە مەبەستی خوشگوزەرانی لە نێو لاوانی وڵاتەکەمان کە زیاتر لە ٧٠ لە سەدی وڵات پێك دێنن بۆتە هۆی ئەوەی کە بەشی هەرە زۆری لاوانی تووشبوو بەم دیاردە ناحەزە ببنە سووتەمەنی ئەم بەڵاماڵوێرانکەرە.

سەرچاوە: ماڵپەڕی

ایران پرس نیوز

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

خوێناوی بوونی میز

ن: یوسف فاروق

ئا: رەحمان مەحموودی

خوێناوی بوونی میز یا سووربوونی میز نابێ کەمتەرخەمی لێبکرێ چ لە لایەن نەخۆشەوە، چ لە لایەن پزیشکەوە، چونکە بە نیشانەیەکی گرینگ و ترسناك دادەنرێ و دەبێ زوو بە دوای هۆکارەکەی دا بگەڕێین و بیدۆزینەوەو چارەسەری بکەین.

*خوێناوی بوونی میز دابەش دەکرێ بە:

١- خوێناوی بوونی میز وێڕای ئازاری زۆر painful hematuria: کە نەخۆش ئازار دەدا و نیگەرانی دەکاو وای لێ دەکا بە دوای چارەسەری دا بگەڕێ بۆ لابردنی ئازارەکەی. هۆیەکەی بە زۆری هەبوونی بەرد لە ڕێڕەوی میز، هەوکردن، ... دەگەڕێتەوە.

٢- خوێناوی بوونی میزو بێ ژان و ئازار painless hematuria: لەو جۆرەدا نەخۆش زۆر بایەخی پێ ناداو نیگەران نابێ چونکە ئازاری نابێ کەچی ئەو جۆرە زۆر مەترسیدارەو لەوانەیە هۆیەکەی گرێ یا زیادە گۆشت بێ.

*خوێناوی بوونی میز بە گوێرەی کاتی هاتنە خوارەوەی خوێنەکە دابەش دەکرێ بە ٣ بەش:

١ـ سەرەتای میزکردن خوێناوی دەبێ initial hematuria: بە زۆری لە نەخۆشییەکانی پڕۆستات و بەشی پشتەوەی چووك دا (anterior urethra) دەبێ.

٢ـ کۆتایی میزکردن خوێناوی دەبێ (Terminal hematuria)

٣ـ سەرتاسەری میزکردن خوێناوی دەبێ (Frank hamaturia): لە نەخۆشییەکانی میزەڵدان، گورچیلە، بۆڕی میزو شێریەنجەی میزەڵدان یا گورچیلە دەبێ.

*هۆیەکانی:

١ـ هەبوونی بەرد (Ston) لە گورچیلە، لولەی میز، میزەڵدان، چووك،

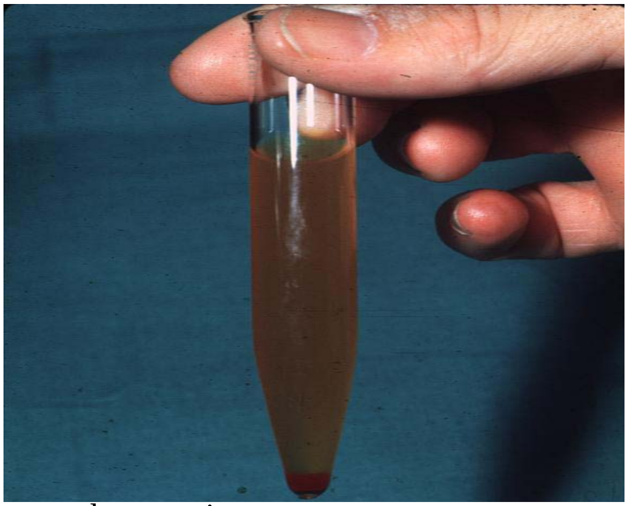

جووڵانی ئەو بەردانە دەبێتە هۆی داڕووشانی ناوپۆشی (دیوار). ئەو ئەندامانەو لە ئاکام دا خوێن دەڕژێتە ناو میزو سووری دەکا.

٢ـ هەو کردن (Infection) (عفونت کردن) هەوکردنی زۆری گورچیلە یا میزەڵدان.

٣- گرێ یا شێرپەنجە لە گورچیلە، بۆڕی میز، میزەڵدان، چووك کاتێك دەبێتە هۆی بریندار کردنی ناوپۆشی بۆڕییەکانی خوێن.

٤ـ گەورەبوونی پڕۆستات یا شێرپەنجەی پڕۆستات.

٥ـ سیل (ئازار باریکە) (Tuberculosis): سیلی گورچیلە یا میزەڵدان بە تایبەتی کاتێك بریندار دەبێ.

٦ـ بریندار بوون Injury: بە هۆی چەقۆ، گوللە، بەربوونەوەی بە سەر شتێکی تیژ یا هەر زەبرێکی دیکە بەر گورچیلە یا ڕێڕەوی میز بکەوێ.

٧ـ هۆکاری دەستکرد لە ئاکامی ناشارەزایی لە دانان یا دەرهێنانی سۆندی میز کە دەبێتە هۆی برینداركردنی دیوارەی چووك و خوێن بەربوونێکی زۆر.

٨ـ دوای نەشتەرگەری operatire :hematuriapost

A: دوای بەکار هێنانی روانینی چووك و میزەڵدان

B: دوای ئەنجام دانی نەشتەرگەری بۆ گورچیلە لەو کاتەدا بە نیشانەیەکی باش دەزانرێ لە سەرکەوتنی نەشتەرگەرییەکە، چونکە دووبارە وەکار کەوتنەوەی گوچیلەکە نیشان دەدا.

C: دوای نەشتەگەری پرۆستات کە نزیکەی دوو رۆژ میز خوێناوی دەبێ و پێویستی بە شۆردنەوەی میزڵدان دەبێ.

*نۆرین :Investigation

١ـ نۆرینی میز G.U.E (ئازمایشی میز) لە ژێر میکرۆسکۆپ میزی نەخۆشەکە چاو لێ دەکرێ بۆ دیتنەوەی خرۆکەی سووری خوێن (گلبولهای قرمز) (Hematuria microscopic) چونکە هێندێك جار خرۆکە سوورەکان کەمن رەنگی میزەکە ناگۆڕن تەنها بە میکرۆسکۆپ دەبینرێن.

٢ـ نۆرینی تیشکی ئیکس x- Ray: گرتنی عەکسی گورچیلەکان، بۆ دیاری کردنی گورچیلە، بۆڕی میز، میزەڵدان (K.U.B)

٣ـ نۆرینی رەنگی I.U.V (عکس برداری رنگی کلیەها): بریتییە لە رەنگ کردنی گورچیلە، بۆڕی میز، میزەڵدان بۆ دیاری کردنی بەردەگرێ، ئەستوور بوون، شێرپەنجە، بریندار‌بوون، سیل و تێك چوونە زکماکییەکان.

٤ـ نۆرینی....: سۆنەر (ئەندوسکۆپی) کە یارمەتیدەرە بۆ دیاری کردنی قەبارەی گورچیلەکان، میزەڵدان، پڕۆستات، هەبوونی بەرد، گرێ، ئەستوور بوونی توورەکەی گورچیلەکان، بریندار بوون و کۆبوونەوەی خوێن.

چارەسەر کردن :Treatment

١ـ چارەسەر کردن بە دوای هۆکارەکان واتە دوای دۆزینەوەی هۆکارەکە.

٢ـ لابردنی ژان و ئازار بە چەند دەرمانێکی ئازارشکێن .Analgescs

٣ـ ئەگەر باری گشتی نەخۆشەکە خراپ بوو لە نەخۆشخانە دەمێنێتەوەو سێڕۆمی Ivfluid بۆ دادەنرێ و لە کاتی خوێناوی بوونی میزی سەرتاسەری خوێنی بۆ ئامادە دەکرێ.

تێبینی:

١ـ هەندێ جار رەنگی میز سوور یا پەمەیی دەبێ بە هۆی خواردنی رەنگدار وەکوو کرێمی رەنگاورەنگی سەر کیك و بەستەنی و ...

٢ـ هەندێ دەرمان کە رەنگی میز دەگۆڕن وەکوو یوریسێپت Uricepet، ریڤامپیسین Rifampicin

٣ـ لە نەخۆشی زەردوویی رەنگی میز پەمەیی یا سوور دەبێ بە هۆی زۆر دەردانی ئاو کە جێگای مەترسی نیە.

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

ئێیدز نەخۆشی سەدەی بیستەم

خوێنەرانی بەڕێزی گۆڤاری "ژنان"
هاوڕێ و هاوکاری هەمیشەیی گۆڤاری "ژنان" سەید جەلال ساڵحی کتێبی "ئیدز، نەخۆشی سەدەی بیستەم" کە لە کۆکردنەوەی "آرمان کیوان نیا"یە، وەڕی گێڕاوەتە سەر زمانی شیرینی کوردی کە ئێمە لێرەدا دەستخۆشی لێ دەکەین و هیوادارین بۆ خزمەت کردنی نەتەوەکەمان بەرهەمی تریشی هەبێ و هەروەها هەمیشەش هاوکارو خەمخۆری گۆڤارەکەمان بێ. هەر بەو بۆنەیەوە پێمان خۆش بوو چەند پرسیارێکی لەسەر ئەم وەرگێڕانە لێ بکەین.

پ: سەرەتا دەستخۆشیتان لێ دەکەین بۆ ئەم وەرگێڕانە، هۆی هەڵبژاردنی ئەم کتێبە چی بوو؟

و: سپاستان دەکەم. زۆر سوپاس لەوەی کە ئەو دەرفەتەتان بۆ ڕەخساندم تاکوو لە ڕێگای گۆڤارەکەتانەوە هەڵوەستەیەکی زیاتر سەبارەت بەو کتێبە کە لەسەر نەخۆشی ئیدزە، بکەین. دیارە زۆر کتێب کە چاپ و بڵاودەبنەوە ڕەنگە پێویست بەوە نەکا تا لەسەری بدوێی، بەڵام بۆ ئەمە پێم وابێ لەگەڵ زۆر کتێبی دیکە فەرقی هەیە، نەك لەبەر ئەوەی ئی منە و تەبلیغاتی بۆ بکەم، بەڵکوو بەخاتری ئەوەی باس لە نەخۆشی‌یەك دەکا کە دونیای لەنێو پەنجەی تێك شکێنەری خۆی ناوەو بەردەوام هەڕەشەمان لێ دەکا. بۆیە چینی گەنج و لاو بە تایبەتی دەبێ زیاتر ئاگایان لەخۆ بێ و لە وردەکاری‌یەکانی زانیاری زیاتریان هەبێ.

بەر لە هەموو شتێك لە سەر ئیزنی نووسەر و وەرگێڕە بە تواناکانی نەتەوەکەمان، چونکە خۆم بە شیاوی ئەوە نازانم کە بڵێم نووسەر یان وەرگێڕم و نە ئەو ئیددیعایەش دەکەم. بەڵام بە پێی هۆگر بوونم بەو کارە ناوە ناوە خۆم تێ هەڵقوتاندوەو دەستم بۆ پێنووس بردوە. کتێبی "ئیدز، نەخۆشیی سەدەی بیستەم" یەکێك لەو بەرهەمانەیە کە تازە کەوتۆتە بازاڕەوەو باسی نەخۆشیی ئایدز دەکا کە لە زمانی فارسی‌یەوە وەرم گێڕاوەتە سەر زمانی شیرینی کوردی، بەو هیوایە کە بۆشایییەکی گچکۆکەی کتێبخانەی کوردی پێ پڕ بووبێتەوە، ئەگەر کەم و کوڕی‌یەکیشی هەیە بە گەورەیی خۆتان بم بوورن. دیارە وەك خۆم زۆردەمێك بوو پێوە بووم لەسەر ئەو نەخۆشی‌یە زانیاری زیاترم هەبێ، چونکە هەر ئەوەندەم لێ دەزانی کە ئەو نەخۆشی‌یە خەتەرناکە و لە ڕێگای سێکسەوە دەگوازرێتەوە. هەر لەو ڕوانگەشەوە دەم زانی زۆری دیکەی وەك من هەن کە زانیاری‌یەکی ئەوتۆیان لەسەری نیە و بە ڕادەی پێویست لە مەترسی‌یەکانی ئاگادار نین، لەوەش گرینگتر بەداخەوە کتێبخانەی کوردی زۆر بە کەمی کتێبی زانستی ئەویش بە تایبەتی لەسەر کاروباری دەرمانی بە گشتی لێ وەدەست دەکەوێ و زۆر بە ئاشکرا ئەو بۆشایییەی هەست پێ دەکرێ، هەروەها بە حوکمی کارەکەم و هۆگری زیاترم لەو بوارەدا قۆڵم لێ هەڵماڵی و لە ماڵپەڕە ئەنتەرنێتی‌یەکان بەدوادا گەڕانێکی باشم بۆ کرد تا ئەوەی تووشی ئەو نووسراوەیە بووم. سەرەتا بۆ خۆم کە خوێندمەوە زۆرم پێ جالب بوو، چونکە بەڕاستی زۆر شتی تازەی تێدا بوون کە تا ئەوکات نە دەم زانین و نە بیستبوومیشن. بۆیە بڕیارم دا بیکەمە کوردی تا ئەوەی کە کتێبێکی زانستی بە کتێبخانەی کوردی زیاد بێ و هەمیش زانیاری‌یەکی زیاترم لە سەر ئەو نەخۆشی‌یە بە زمانی زگماکی بە کۆمەڵگاکەم و خوێنەرانی ئەو بوارە دابێ.

سەرەڕای ئەوەش ئیدز نەخۆشی‌یەکە پاش نزیك بە ٣٠ ساڵ لە ناسینی و بە قەول لە سەدەی ٢١دا بەو هەموو پێشکەوتنی عیلم و زانستەوە ئێستاشی لەگەڵ بێ سەرسووڕمانی پسپۆڕانی ئەو بوارەی بۆ لای خۆی ڕاکێشاوەو لەبەرامبەری‌دا دەستەوەستانن و نەیان توانیوە دەرمانێکی بنبڕکراو یەکجارەکی بۆ بدۆزنەوە؟! بۆیە زیاتر ئەو مەسەلانەش بوون کە ببێتە هۆی ئەوە دەست بکەم بە وەرگێڕانی، چونکە دوژمنانی نەتەوەکەمان بەشی هەرە زۆری هەوڵ و تێکۆشانیان ئەوەیە کە لەوجۆرە نەخۆشی‌یە مەترسیدارانە لە نێو چینی گەنج و لاوی کورد بڵاو بکەنەوە بۆ ئەوەی ئیتر بیری کوردایەتی و ئازادیخوازی لە مێشکیان دا پەرە نەستێنێ. جا چ بە ناردنی ئافرەتانی تووشبوو و تێوەگلاو بەو ڤایرۆسە یان بڵاوکردنەوەی ماددە هۆشبەرەکان؟! بۆیە بۆ هەر تاکێکی کورد پێویستە زیاتر لە وردەکاری‌یەکانی ئەو نەخۆشی‌یە بکۆڵێتەوەو ئاگادار بێ، بۆوەی خوای نەکردە ڕۆژێك لە ڕۆژان تێوەنەگلێ؟!

پ: ئەم بەرهەمە چەندە دەتوانێ بۆ خوێنەر کاریگەر بێ؟

و: دیارە ئینسان هەر نووسراوەو کتێبێکی کە دەی خوێنێتەوە بێگومان شتێکی هەر لێ فێر دەبێ و شتێکی تازەی بۆوی تێدایە. ئەم کتێبەش لەو قاعیدە بەدەر نیە. ڕەنگە کەم کەس هەبێ کە ناوی ئەو نەخۆشی‌یەی

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

نەبیستبێ، بەڵام کەم کەسیش هەیە بە تەواوی ئاگاداری وردی لەسەری هەبێ. ئەم کتێبە هەر لە سەرەتای چیرۆکی سەرهەڵدانی ئیدزەوە باس دەکا تا دەگاتە نیشانەکان، قۆناغەکان، ڕێگاکانی پێشگیری و... هتد. باس لەو نەخۆشییە مەترسیدارە دەکا کە زیاتر لە ٢٥ ساڵ لە ناسینی تێ دەپەڕێ و زیاتر لە ٣٠ ملوێن کەسی کوشتوە کەچی ئێستاش هیچ چارەسەرێکی بۆ نەدۆزراوەتەوە! کەواتە خوێنەر بە خوێندنەوەی زیاتر لەو نەخۆشییە نیشانەکانی ئەو نەخۆشییە چین و بە چ قۆناغ گەلێکدا تێدەپەڕێ و لەهەمووش گرینگتر ڕێگاکانی پێشگیری لێ کردنی کامانەن تا زیاتر ڕەچاویان بکا و لێی دوور وەکەوێ، دەگا.

پ: نەخۆشی ئیدز چەندە کاریگەری لە کۆمەڵ دا هەیە؟ بەتایبەتی لە کۆمەڵگەی ئێران دا (کاریگەرییەکان چین؟).

و: ئەگەر چاو لێ بکەین و کەمێك زیاتر لێی خورد بینەوە دەبینین کە هەموو کەس واتە ژن و پیاو، پیرو گەنج، هەژارو دەوڵەمەند، بەهۆی پێوەندی سێکسی لە گەڵ مرۆڤی تووشبوو بە ڤایرۆسی HIV تێوەدەگلێ و بە پێی سیستمی بەرگری لەشی کەسەکەش، چونکە مرۆڤێکی لەش بەبار و نەخۆش زووتر لێی وەدەر دەکەوێ و لە بەرامبەریدا بەرگری کەمتری هەیە تا کەسێکی ساغ، کەواتە بەو پێیە ١٠ تا ١٧ ساڵ دەخایەنێ تا کەسی تووشبوو ئەو نەخۆشییەی لە باری زاهیرییەوە لێ وەدەردەکەوێ یانی لەوماوەیەدا هەڵگری ئەو ڤایرۆسەیە و بە بێ ئەوەی بەخۆی بزانێ گوازەرەوەیە. بە گشتی کەسێکی هەڵگری ئەو ڤایرۆسە چ ئەوەی خوێنەکەی بدرێ بە نەخۆشێك، چ ئەوەی بەو سۆرەنگەی کە دەرزی پێ لە خۆی داوە بۆ کەسێکی ساغ بەکار ببرێ(زیاتر لە نێو مۆعتادەکان دا باوە)، چ لە ڕێگای پێوەندی سێکسەوە لە پاش و پێشەوە هیچ فەرقی نیە و... هتد، هەمووی ئەمانە ڤایرۆسەکە دەگوازنەوەو مەترسییە بۆ سەر کۆمەڵگا، کەواتە ئەوانەی کە بەردەوام وەشوێن مەسەلەی سێکس دەکەون(ژن و پیاو) و خۆشیان لە چوون بۆ تاقیگە دەشارنەوەو فەحس ناکەن، چونکە یەکەم ئەوەی کە بۆ خۆیان نازانن ئایا تووشی ئەو نەخۆشییە بوون یان نا؟ دووەم لەوەش دەترسێ کە ئەگەر تووشی بوو چۆن لە کۆمەڵگادا درێژە بە ژیان بداو ئەگەر خەڵکیش هەستیان پێ کرد لێی دوور دەکەونەوە یانی بە شێوەیەکی ئوتوماتیکی کۆمەڵگا لە نێو خۆیدا جێی ناکاتەوە. بە ناچار تووشی ناهومێدی و تەنانەت دەست بۆ خۆکوژیش ببا. بۆیە ئینسان هەر کە ناوی نەخۆشییەکە دەبیستێ بە خۆی نیە لێی ڕادەکا وەك ئەوەی کە ئیزرائیلی هەمیشە لەبەر چاوان زەق بوویێتەوە. کەواتە وەبەرچاوگرتنی ڕێنماییەکانی بۆ هەر تاکێکی کۆمەڵ پێویستە. ئیتر بواری ماددەیەکەشی لەولا بوەستێ. لە گەڵ ئەوەیدا کە تەواوی جیهان بە تایبەتی پسپۆڕانی بواری پزیشکی لە هەوڵی ڕێگا چارەی دان، بەڵام کۆماری ئیسلامی ئێران وەك چەکێك بەکاری هێناوەو ئەو ئافرەتانەی کە دەزانێ گیرۆدە بەو نەخۆشییەن دەیان نێرێتە کوردستان و بە قەول بە نرخێکی هەرزانتر لاو و گەنجەکان بۆ لای خۆیان ڕاکێشن کە کاری سێکسییان لە گەڵ بکەن. سروشتیشە یەك جار کاری سێکسی بەسە بۆ تووشبوون بەو نەخۆشییە؟! بۆیە لاوانی کورد دەبێ زۆر لەوە وشیارتر بن کە لە سیاسەتەکانی ئەو ڕێژیمە حاڵی بن و بزانن کە کۆماری ئیسلامی چ جۆرە سیاسەتێکیان بەرامبەر دەکا و چۆنیان بە لاڕێدا دەبا؟ دەنا ئێران بەشی تەندروستییەکەی وەك خۆی زانیاری بە کەڵکیشیان داوە بە خەڵك و هەنگاویشیان بۆ هەڵ گرتۆتەوە، بەڵام وەك سەرانی باڵادەست و سیاسەتمەداری ئەو ڕێژیمە ئەوەیە کە دەی بینین و دیومانە؟!!

پ: بەڕێزت کە هاوکاری هەمیشەیی گۆڤار بووی چ پێشنیارێکت بۆ باشتربوونی گۆڤارەکەمان هەیە؟

و: هیوادارم ئەو ناوە ناوەیە کە وتاریکم بۆ ناردبێتن، خوێنەرە بەڕێزەکان سوودی خۆیانیان لێ وەرگرتبێ و بە کەڵك بووبن. یەکەم مەرجی سەرکەوتنی هەر بڵاوکراوەیەك ئەوەیە کە لەو کاتەی کە بۆی دیاری کراوە واتە ڕۆژانەیە، وەرزی-یە، مانگانەیە یان ئەوەتا حەوتووانەیە بێ ئەوەی وەدوا بکەوێ لە وەختی خۆیدا بگاتە دەستی خوێنەر، چونکە خوێنەر چاوەڕوانە و ئەگەر وەدرەنگ کەوت بە بێ ئەوەی بۆ خۆی هەستی پێ بکا وردە وردە لێی دەتەکێتەوەو لەوەش گرینگتر لە ئەرزش و بایەخی بڵاوکراوەکەش کەم دەکاتەوە. بۆیە بایەخ دان بە وەختی بڵاوکردنەوەکەی یانی لەسەری وەخت دا بگاتە دەستی خوێنەر، زۆر گرینگە.

مەرجی دووەم ئەوەیە کە ئەو بڵاوکراوە ناوەکەی چیە و سەر بە کوێیە؟ زیاتر لەو بوارەدا شتی تێدا بڵاو بکرێتەوە. بۆیە گۆڤاری ژنانیش کە تا ئێستا هەوڵی داوە بەشی هەرە زۆری وتارەکانی لەسەر ژنان و کێشەکانی پێوەندیدار بە ژنانەوە بن و تا ڕادەیەکیش چۆتە پێش. بەڵام ئەگەر ئاوڕێکی جیددیتر لە مەسەلەی ژنانی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بداتەوە یانی بە شێوەیەکی گشتی لەسەر مەسەلە کۆمەڵایەتی-یەکان، کێشەکانیان، هۆیەکانی تەڵاق و لێك جیابوونەوەیان کە ئێستا لە ئێران زۆری پەرە سەندووەو بۆتە دیاردەیەکی ڕۆژ، لەسەر جیاوازی نێوان دوو ڕەگەزی نێر و مێ و ویستەکانیان بەرامبەر بە یەکتری، هەڵس و کەوتی کوڕ و کچێکی کە تازە چوونەتە نێو کەژاوەی هاوسەرییەوەو ئەزموونێکی ئەوتۆیان لە سەر مەسەلەی ژن و مێردایەتی نیە و هەروەها ئەوانەی کە بە تەمەن دا چوون و لەو بوارەدا ئەزموونیان زۆرە ڕێنوێنی-یەکانیان بۆوان چین و زۆر شتی دیکە ...، دەکرێ شتی لەسەر بنووسرێ و لە گۆڤارەکەتان دا ئاماژەیان پێ بکەن و وتووێژ لە گەڵ پسپۆڕانی ئەو بوارانەش زۆر بە کەڵك و بەنرخە.

بە هیوای سەرکەوتنی

هەرچی زیاتری ئێوەو گۆڤارە

خۆشەویستەکەتان.

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

پەشیمانم .... نا... نیم

"بە پێی ژیانی راستەقینەی نەرمین ناوێك"

✍ ب نیان

لە سەر کورسیە بەردینەکەی پارك دانیشتوە، خۆی داوەتە بن سێبەری دارتووەکە و چاوی لە جۆلانە گەورەکەی بەرانبەر بڕیوەو گوێی بو قریشکە قریشکی مندالان هەڵ خستوە. ئەو لە بەیانیەوە لێرەیە کە چی نە کورسییەکە سەبارەت بە بیرەوریەکانی لە گەڵی دەدوێ و نە دارەکە چرپەکانی دڵداری دێنێتەوە یاد و نە بە پێچەوانەی سالان و مانگان چێژ لە هەڵبەز دابەز و قاقای پیکەنینی مندالان وەردەگرێ. تو بڵێی بیرەوەریەکانیشی لێی زیز بووبێتن؟ یانی ئێستا چوڵە ژوانیش نامویی لەگەڵ دەکا؟

نەرمین دڵی پڕە، بەڵام لە مێژە گریانیش بە سەری ناکاتەوە. تەنیا نوسینەوەی چرکەکانی ژیانی دوراوی دەتوانێ ئاوپڕژێنی دڵە هەڵقرچاوەکەی بکا، بەڵام تێ ماوە کە چی بنووسێ و بۆ کێی بنێرێ ؟...

تازە بنەیەکیان لە دێ را هاتبونە شار. شار گەورەو خەونەکانی ئەویش سەر یان لە ئاسمان دەسوو. ئەو کە لە دێ قوتابییەکی پێتۆڵ بوو، لە شار زۆر کول ببوو. بە لەقەلەق دیپلۆمی وەرگرتبوو و کەوتبۆ پێوشوێنی خەونەکانی.

لە مێژ بوو دڵی دۆڕاندبوو. یوونس جیرانی ماڵی خاڵی بوو. لەوەێ دیبوی و هەر بە تێك ئەڵقانی نیگایەك خوی بە دەستەوە دابوو. ئەو لەو کاتە دا هیچ بۆی گرینگ نەبوو کە یوونس کورێکی بێکارە و بەهاران و هاوینان دەچێتە کوورەخانە. چونکی بۆ خۆشی و بنەماڵەکەشی تا رادەیەك دەسکورت بوون، بو ئەو هەر ئەوەندە بەس بوو کە بە نهێنی و بەردەوام یوونس ببینێ و باسی عەشق و خۆشەویستیی لە گەڵ بکا. خۆشەویستیی یوونس ئارامیی پێ دەبەخشی و خۆی داویشتە باوەشی پەیڤەکانی ئەو، ئەو پەیڤانەی پەیژەیەکیان بۆ هەڵ بەستبوو تا ئەو پێی دا هەڵ گەڕێ و دەست بە سەری ئەستێرە و گۆناکانی مانگ دابێنێ. ئەو هاوینە یوونس بریاری دابوو کە دوای تەواو بوونی کاری کوورەخانە بنێرێتە سەری .

بەڵام لە پڕ وەزعەکە لە ماڵی نەرمین گۆڕا. برا گەورەکەی نەرمین بە ژێری و بە کاری بازرگانی سامانیکی زۆری وەسەر یەك نا و دوو وەتاغ و پیشخانەکەی ماڵی نەرمین بە خانوویەکی سێ نهۆم گۆڕا. رەفیقەکانی کاکی کە زۆربەیان دەوڵەمەندو بازرگان بوون پێیان بە ماڵی ئەوان کرابۆوە. تا دەهات نەرمین زۆرتر لەو دنیایە دا نوقم دەبوو کە زۆر خێرا و پڕتاو کەوتبۆ نێوی. خەون و خولیاکانی هاتبوونە دی. رەفیقی تازەو هاتو چۆی شوێنە تایبەتەکان و هاموشۆی کەسانی دەوڵەمەند و لە خۆبایی تا دەهات زیاتر ئەوی لە رابردووی و لە یۆنسە هاوشانەکەی جارانی دوور دەخستەوە. ئێستا ئیدی نەك یۆنسی لە پێش چاو کەوتبوو،

بەڵکوو بێزی لە رابردووشی دەبووە. یونسی کلۆڵ و داماو هەر چی هێنای و بردی نەرمینی بو رازی نەبوو تا بچێ و داوای بکا. نەرمین لە خوی دەرچووبوو، هەر بۆیەش لە دوا چاو پێ کەوتنی دا لە گەل یۆنس، نە فرمێسکە قەتیس ماوەکانی چاوی ئەوی بینی و نە هەستی بە هەڵقرچانی دڵی یۆنس وتێکرمانی کەونەلانی خوشەویستیانی کرد. ئەو ئەمجارەیان عەودالی دۆزینەوەی کورە لاوێك بوو کە پێوەرەکانی ئێستای بۆ هەڵ کردن و گونجان تێدا بێ.

هەر بۆیەش زۆر زوو لەگەڵ مێهران تێکەڵ بوو . بە هەمویەوە دوو سێ جاری زیاتر نە دیبوو. بەڵام زیاتر لە ناسینی خۆی، ماشین و پێڕاگەیشتن بە خۆی وجۆری جلوبەرگ لە بەرکردنەکەی چاوەکانی نەرمینیان خێل و، دڵی ئەویان کەوی کردبوو.

مێهران کە لە قوماشی خۆیان بوو، زۆری نەبرد وەهای لە گەل تێکەڵ بوو وەك بڵێی بە سالان یەکتریان ناسیبێ. دەوڵەمەندیی مێهران نەرمینی وا کوێر کردبوو کە هیچ ئیرادێك لە خواردنەوەی هەموو ئێواران و تریاك کیشانەکەشی نەگرێ. ئەوەش لە جیێ خۆی کە ئەو هەڵسوکەوتانە ئیدی بۆ ئەو وەك " کلاس " دانان وا بوو.

باوکی مێهران بە وەزعی شپرێوی کورەکەی زانیبوو. ئەو پێی وابوو ئەگەر دەستی مێهران لە سەندووقی دوکانەکانیان کورت بکاتەوە لەوانەیە ئەو لە ناچاریان بێتەوە سەر خەتی خۆی.

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

بەڵام مێهران کە نەرمینی گێلی دەست کەوتبوو هێشتا دەیتوانی بەرەی خۆی لە قوڕاوەکە دەرکێشێ. نەرمین هەر نەی زانی کە چۆناو چۆن هەموو ملبەندو بازنە و زێڕو زێوەکانی بۆ مێهران فرۆشت تا ئەو لە بەزمی ئێواران دا کەمی نەهێنێ. باوکی مێهران کە پیاوێکی حەیابەخۆ وجێی ڕێزی ڕەفیقانی نێو بازاڕی بوو، چیدی نەیتوانی بەرگەی سەرەڕۆیی و موعتادبوونی ڕۆژ لە دوای ڕۆژی زیاتری کورەکەی بگرێ و ئێوارەیەکیان لەماڵێ وەدەری نا. نەرمین نەیدەزانی چی بکا؟ مێهران رووت و ڕەجاڵ و بێکارو بێعار دەخولاوەو ئەو جارەیان لە پێناو دەسخستنی بڕی مەوادی ڕۆژانەی کاری خراپ ونەشیاو نەمابوو کە رووی تێ نەکا و دەستی بۆ نەبا. نەرمین چی وای نەمابوو تا بیداتێ، چەند جارێکیش لە گیرفانی کاکی دزیی بۆ کردبوو. ئەو نەیدەویست بە هیچ شێوەیەك واز لە مێهران بێنێ. ئەوەی ئەوی بە مێهران گرێ دەدا خۆشەویستی نەبوو. بەڵام ئەو هەر چی هەبووی ونەبیوو بەختی مێهرانی کردبوو، هەر بۆیە نەیدەویست وازی لی بێنێ.

پاش ماوەیەك مێهران بارگەو بنەی پێچایەوەو شارەکەی بەرەو هەندەران بە جێ هێشت. نەرمین دەستەوەستان دەستەوئەژنۆ مابۆوە. زۆر جار کە دەچووە ماڵی خاڵی، یوونسی دەدی. بینینی یوونس پشکۆ و ژیلەمۆی خۆشەویستیی کۆنی دەگەشاندەوە، بەڵام نە یوونس دەرفەتی ئەوەی پی دەدا ئەو پێوەندییە هەڵسوون بێنێتەوە و نە بۆ خۆشی ئیدی حەزی لە گەڕانەوە بۆ ڕابردوویەك بوو کە ئەو ئێستاش بە گاڵتەوە لێی دەڕوانی. بۆ ئەو تەنیا داهاتوویەکی لێڵ وچارەنوسێکی نادیار مابۆوە. هەر بۆیەش کاتێ هەواڵی بیست کە مێهران لە شیرکەتێك و لە شارێکی دوور لە زێدەکەی گیرساوەتەوە، سێ و دووی لێ نەکرد و بڕیاری خۆی دا. ئەو لە بەیانییەك دا بێ ئەوەی ماڵی خۆیان پێ بزانن لە گەڵ برایەکی مێهران بەرەو ئەو شارە وەڕێ کەوتن. ئەو هێشتا ورەی بەرنەدابوو. ئەو لە گەڵ گەیشتنی بەو شارە و دیتنەوەی مێهران زانی کە وەزعی دۆستەکەی زۆر لەوە خراپترە کە بتوانێ لە گەڵی هەڵ بکا و بتوانن ماڵێك بگرن و حەوجێیان بە کەس نەبێ. هەر بۆیەش دوای هەوڵێکی زۆر توانی هەر لەو شیرکەتەی مێهران کاری تێدا دەکرد، کارێك بۆ خۆی پەیدا بکا. بەڵام چارەنوس کە ئەوی لە زێدەکەی خۆی و شارەکەی و بنەماڵەکەی هەڵداشتبوو، جارێ زۆری مابوو بە سەری نەرمینی بێنێ. مێهران لە سەر دزی لە سندووقی شیرکەت گیرا و خرایە زیندان. نەرمین بڕیاری گۆڕی. ئەو کە تا ئەو کات هیچی لە سەر پێوەندییەکانی پێشووی لە گەڵ مێهران لە شیرکەت دا ئاشکرا نەکردبوو، بڕیاری دا کە لاپەڕەیەکی دیکە لە ژیانی نوێی ئەزموون بکا.

دوو ساڵ لەو کاتەوە تێ دەپەڕێ. نەرمین شەکەت و وەڕەز، وەك قومارباز دەچێ کە هەموو ژیانی دۆڕاندبێ. کەس وکار هەموو فڕێیان داوە و کەس لێی ناپرسێ. شاباڵی گەیشتن بە ئاواتەکانیشی شکاوە، دوای مێهران دوو جاری دیکەش لەو شیرکەتەی کاری لێ دەکا عاشق بۆتەوە، بەڵام سەیرە کە بەخت وەك سازی ناساز لە گەڵی هەڵ ناکا و هەر دوو جارەکەش هەر شکست و هەرەسهێنانی بۆ ماوەتەوە و هەر دوو گراوە تازەکەشی لەو شیرکەتە بە هۆی کاری ناشایست دەرکرابوون و ئەو تەنیا و تەنیاتر ماوەتەوە...

قریشکەی منداڵانی نێو پارکەکە هەودای خەیاڵی دەپسێنێ. لە نووسینیش ماندوو بووە، کەچی هێشتا وەڵامی ئەو پرسیارەی نەدیوەتەوە کە بۆ وای لێ بە سەر هات؟ کامە هەڵە و کامە هەنگاو ئەویان تووشی ئەو چارەنووسە کرد؟ بەرزەفڕی و لوتبەرزیی خۆی، یان هەڵە کردن لە هەڵبژاردنی خۆشەویستەکانی ژیانی؟ ئەدی ئێستا چی بۆ ماوەتەوە؟ تۆ بڵێی دەرفەتێکی دی رووی تێ بکا و ئەو لە نێوان دوو بەرداشی تەنیایی و قەیرەیی ڕزگار بکا؟

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

ژنان و دێموکڕاسی

بەشی دووهەم

وەرگێڕان بە هێندێک دەستکارییەوە: سەید جەلالی ساڵحی

شێوەکانی پێدانی مافی دەنگدان

له سەرەتاکانی سەدەی بیستەمدا، بە دوای چەندین دەیە خەبات، سەرەنجام لە زۆربەی زۆری نیزامە دێموکراتیکەکاندا، مافی دەنگدان درا بە ژنان. ژنانی نیوزلەند لە ساڵی ١٨٩٣ و ژنانی ئوستوراڵیایی بە رەچەڵەک ئورووپایی لە ساڵی ١٩٠١دا توانیان دەنگ بدەن. (هەر دوو رەگەزی ژن و پیاوی ئوستوراڵیایی تا ساڵی ١٩٦٧ی زایینی ئیزنی دەنگدانیان نەبوو.) ژنان لە ساڵی ١٨٨٩ لە نۆرویژدا توانیان بۆ کومیتەی قوتابخانەکان مافی دەنگدان وەربگرن. ژنانی نۆرویژی لە ساڵی ١٩١٠دا بە مافی دەنگدان لە هەڵبژاردنە نەتەوەیییەکان و لە ساڵی ١٩١٣ بە مافی دەنگدان لە هەڵبژاردنە پارلمانییەکان گەیشتن. ژنانی فینلاندی مافی دەنگدانیان لە ساڵی ١٩٠٦دا وەدەست هێنا. لە کانەدا ژنانی ناخۆجێی(غیرە بومی) لە ساڵی ١٩١٨ واتە ساڵی پێدانی مافی دەنگدان بە زۆرێک لە ژنان لە بریتانیا، مافی دەنگدانیان لە هەڵبژاردنەکانی فیدراڵدا وەدەست هێنا و دواتر پێدانی مافی دەنگدان لە ئاستە نەتەوەیی و ویلایەتەکاندا دەستی پێ کرد. خەڵکی کانەدا لە ساڵی ١٩٠٥دا بوونە خاوەنی مافی دەنگدان کە لە گەڵ گیروگرفت و سنووردارێتییەک بەرەوروو بوو، تاکوو ساڵی ١٩٦٠ی زایینی تەواوی گەورەساڵانی کانەدایی مافی دەنگدانیان پێ دراو توانیان دەنگ بدەن. لە بەشی زۆری باقی وڵاتانی ئورووپای رۆژئاوا، لە نێوان ساڵەکانی ١٩١٥ و ١٩١٩ مافی دەنگدان درا بە ژنان. وەک دانمارک و ئیسلەند لە ساڵی ١٩١٥، ئوتریش، ئاڵمان، ئیرلەند و سوئێد لە ساڵی ١٩١٨، لۆگزامبورگ و هولەند لە ساڵی ١٩١٩. لە بێلژیک بەو ژنانەی کە لە لایەن مێرد یان کورەکانیانەوە پێوەندییان لە گەڵ ئەرتەش بوو، لە ساڵی ١٩١٩ مافی دەنگدانیان پێدرا، بەڵام ژنانی جیا لەوانە لە ساڵی ١٩٤٨ بوونە خاوەنی مافی دەنگدان. ژنانی فەرانسەوی کە نەیان دەتوانی بە سەر قانوونی بەرتەسک کراودا زاڵ بن، تاکوو ساڵی ١٩٤٤ مافی دەنگدانیان نەبوو. ژنانی سوئیسی تاکوو ساڵی ١٩٧١ نەیانتوانی لە هەڵبژاردنە سەرتاسەرییەکاندا بەشداری بکەن و مافی دەنگدانیان نەبوو. سەرەنجام ژنانی "لیختن شتاین" لە ساڵی ١٩٨٤دا مافی دەنگدانیان وەدەست هێنا. هەرچەند مافی دەنگدان هەمیشە دەربڕی بوونی بنیاتە دێموکراتە راستەقینەکان نیە، زۆرێک لە ژنانی ئورووپای رۆژهەڵات توانیان لە سەردەمی دوای شەڕی یەکەمی جیهانی مافی دەنگدان وەدەست بێنن وەک، لەهێستان و یەکیەتی سۆڤیەتی پێشوو(١٩١٨) و چێکوسلۆواکی(١٩٢٠). دوای شەڕی دووهەمی جیهانی بوو کە ژنان لە ئاڵبانی و مەجارستان(١٩٤٥) و لە یوگوسلاوی(١٩٤٩) مافی دەنگدانیان وەدەست هێنا. ژنان لە هێندێک لە وڵاتەکانی ئاسیا و رۆژهەڵاتی ناڤیندا توانیان بە نیسبەت ئەم بەشانەی جیهانەوە، تا رادەیەک زووتر مافی دەنگدان وەدەست بێنن، وەک لوبنان(١٩٢٦) کە زۆر زووتر مافی دەنگدانی لە چاو دەسەڵاتی کولۆنیالیزم واتە فەرانسە کە ئەم وڵاتەی بەڕێوە دەبرد دا بە ژنان، سریلانکا(١٩٣١)، تایلەند(١٩٣٢) و فیلیپین(١٩٣٧).

زۆربەی ژنانی دیکە لە ئاسیا و رۆژهەڵاتی ناڤیندا نەیانتوانی تا کۆتایی شەڕی دووهەمی جیهانی مافی دەنگدان وەدەست بێنن. لە هێندێک بواردا، پێدانی مافی دەنگدان هاوکات بوو لە گەڵ کۆتایی حکوومەتی داگیرکەردا. لەم رووەوە ژنانی ئەندۆنزیایی لە ١٩٤٥، ژنانی ویتنامی لە ١٩٤٦، ژنانی کۆماری کورە لە ١٩٤٨، ژنانی سووری لە ١٩٤٩، ژنانی هێندی لە ١٩٥٠، ژنانی میسری لە ١٩٥٦ و، ژنانی ئەلجەزایری لە ساڵی ١٩٦٢دا مافی دەنگدانیان وەدەست هێنا. "کۆماری گەلی چین" دوای شەڕی دووهەمی جیهانی تووشی شەڕی نێوخۆیی بوو، ژنان لە ١٩٤٩ لە گەڵ سەرکەوتنی یەکجارەکی شۆڕشی کۆمۆنیستی مافی دەنگدانیان وەدەست هێنا. ئازادی سیاسی ژنان لە ژاپۆن لە ماوەی دەیەی ١٨٧٠ یانی کاتێک دەستی پێ کرد کە ژنان توانیان بە شێوەیەکی بەرچاوتر هێزی کاری خۆیان دەربخەن و باسی بارودۆخی باشتر بکەن. چالاکی سیاسی ژنان لە ئاکامی یاسای بنەڕەتی "میجی" پەسندکراوی ساڵی ١٨٨٩ بە توندی کەم بووە. ئەم یاسای بنەڕەتییە، ژنانی لە دانی دەنگ، پەیوەست بوون بە حیزبە سیاسییەکان و تەنانەت بەشداری کردن لە کۆبوونەوە سیاسییەکان قەدەغە دەکرد. هەرچەند دوایە ئەو یاسا بنەڕەتییە هەڵوەشایەوە، ژنان هەنووکە تا ساڵی ١٩٣٠ واتە تا ئەو کاتەی ئیزنیان بوو بچنە نێو حیزبەکانەوە لە هەڵبژاردنە ناوچەییەکان بەشداری بکەن، رێیان بە چالاکییە سیاسییەکەیان دەگرتن. ژنانی ژاپۆنی لە ساڵی ١٩٤٥ لە گەڵ کۆتایی هاتنی شەڕی دووهەمی جیهانی مافی دەنگدانیان وەدەست هێنا. مافی دەنگدانی ژنان لە ئامریکای لاتین زووتر لەمە وەدەست هات، بە شێوەیەک کە لە دەیەی ١٩٣٠ بە زۆربەی ژنان مافی دەنگدان درا. لە شیلی(بۆ هەڵبژاردنە ناوچەییەکان)، ئورۆگوێە و برێزیل مافی دەنگدانی ژنان بە ریز لە ساڵەکانی ١٩٣١، ١٩٣٢ و ١٩٣٤ بەدەست هات. لە وڵاتەکانی دیکەی ئامریکای لاتین مافی دەنگدان بە ژنان تا دەیەی ١٩٤٠ و دەیەی ١٩٥٠ نەدرا. لە وێنەی ئەم وڵاتانە دەکرێ ئاماژە بە وڵاتەکانی ئارژانتین و مێکزیک(١٩٤٧)، شیلی(هەڵبژاردنە سەرتاسەرییەکان، ١٩٤٩)،

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

پێرۆ(١٩٥٠) و کولۆمبیا(١٩٥٧) بکەین.

لە زۆربەی وڵاتە ئافریقاییەکان، ژنان تەنیا پاش شەڕی دووهەمی جیهانی، مافی دەنگدانیان وەدەست هێنا. دیارە پێدانی مافی دەنگدان هاوکات بوو لەگەڵ وەدەست هێنانی سەربەخۆیی وڵاتێک. یەکەم وڵاتانێک کە لەواندا ژنان مافی دەنگدانیان لێ وەدەست هێنا بریتین لە: گابۆن(١٩٤٤)، جیبۆتی و سنێگاڵ(١٩٤٦).

پێدانی مافی دەنگدان بە ژنان لە سەردەمی پاش کۆلۆنیالیزمدا بەم شێوەیە: تانزانیا(١٩٥٩)، ئۆگاندا(١٩٦٢)، کێنیا(١٩٦٣)، ئانگۆلا(١٩٧٥)، و لە کۆماری ئافریقای ناوەندی ١٩٦٨.

لەوەڕا کە مافی دەنگدان لە ئافریقای باشوور پێوەندی بە ڕەچەڵەکەوە بوو، ژنانی غەیرە سپی پێست تا یەکەم هەڵبژاردنە دیموکراتیکەکانی وڵات لە ساڵی ١٩٩٤دا مافی دەنگدانیان نەبوو. هەروەها لە زۆرێک لە وڵاتەکانی دیکەی جیهان، هەقی مافی دەنگدان بۆ هەر دوو ڕەگەی ژن و پیاو، زامن کەری وەدەست هێنان بە مافە دیموکراتیکەکانی دیکە نیە. ژمارەیەکی کەم لە وڵاتە ئافریقاییەکان خاوەنی نیزامگەلێکی دیموکراتیکن. ئەمڕۆکە لە بەشی هەرە زۆری جیهان، ژنان هەروەک پیاوان خاوەنی مافی دەنگدانن و لە مافی دەنگدان بەهرەمەندن.

لە ڕاستیدا، بە پێی لێکۆڵینەوەی یەکیەتی پارلمانی ــ ئەم یەکیەتییە تایبەت بە یاسادانانی وڵاتانە ــ لە ساڵی ١٩٩١دا، تەنیا هەڵاواردنێک کە لە جیهان لە بواری پێدانی مافی دەنگدان بە ژنان هەیە، کووەیت و بەحرەینن. (بەحرەین وەک وڵاتێک بە نیزامی پاشایەتی ئازادکراو، بێ بەش لە بنیاتەکانی پشت ئەستوور بە نوێنەرەوەیە، واتە هیچ کەس ناتوانێ دەنگ بدا.) بەڵام بەهرەمەندی لە مافی دەنگدان تەنیا بەو مانایە نیە کە ژنان لە کاروباری حکومەتی دیموکراتیکدا دەغڵێکی زۆریان هەیە.

ژنان لە ئەنجومەنەکانی یاساداناندا

یەکێک لە پێوەرە گرینگەکانی بەشداری ژنان لە کۆمەڵگای دیموکراتیکدا بریتییە لە: ڕادەی هیوایان بۆ پلەوپایە کۆمەڵایەتییەکان و وەدەست هێنانی. لە زۆربەی وڵاتەکان، مافی دەنگدان و مافی خۆپاڵاوتن یان وەئەستۆگرتنی پلەوپایە هاوکات پێکەوە دراوە بە ژنان. بەڵام لە ژمارەیەکی بەرچاو لە وڵاتەکانی وەک مێکزیک، نیوزیلاند، پێرۆ، سووریە، ڕواندا، زەئیر، زیمبابوێ، بێلژیک، کانادا، جیبوتی، هولەند و ئامریکا، مافی دەنگدان لەگەڵ مافی خۆپاڵاوتن بۆ وەئەستۆگرتنی بەرپرسایەتییەک هاوکات پێکەوە بە ژنان نەدراوە. لە هۆلەند و ویلایەتە یەکگرتووەکاندا، بەر لە وەدەست هێنانی مافی دەنگدان، ئیزنی وەئەستۆگرتنی بەرپرسایەتی-یان پێدرابوو واتە، بە بێ ئەوەی مافی دەنگدانیان هەبێ دەیانتوانی بەرپرسایەتی وەئەستۆ بگرن. لە زۆرێک لە وڵاتەکاندا، ژنان ماوەیەک دوای وەدەست هێنانی مافی وەئەستۆگرتنی پلەوپایە، توانیان ببنە نوێنەری پارلمان و هەڵبژێردرێن. لە وڵاتەکانی دیکەشدا، دوای ئەوەی کە ژنان توانیان بەهرەمەند لە مافی وەئەستۆگرتنی پلەوپایە و بەرپرسایەتی بن، ماوەیەکی زۆری پێ چوو تا بۆ ئەنجومەنە نەتەوەییەکان هەڵبژێردرێن. ئەم ماوە زەمەنییە لە وڵاتەکانی

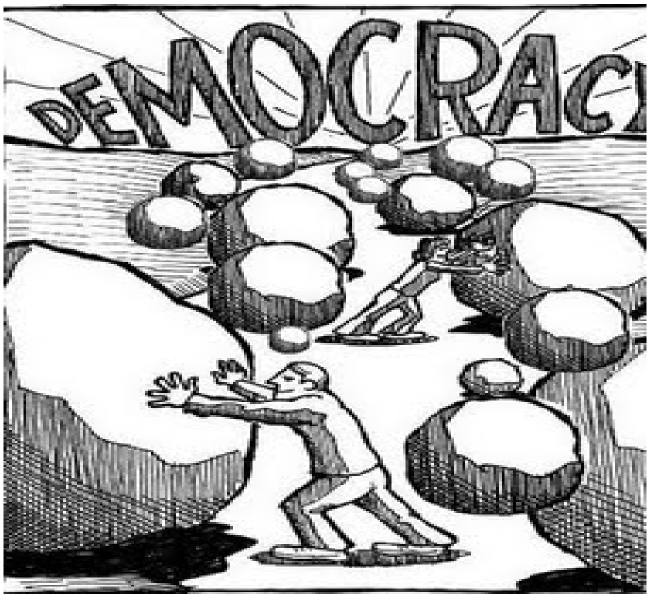

سنێگاڵ ١٠ ساڵ، ئۆرۆگوئێ ١٠ ساڵ و، نیوزلەند ١٤ ساڵ بوو. لە سەنگاپوور ٣٦ ساڵ بەر لەوەی یەکەم ژنەکان لە هەڵبژاردنەکاندا بەربژێر بکرێن، دەیانتوانی بەرپرسایەتی وەئەستۆ بگرن و بەهرەمەند لەو مافە بوون. لە ئۆستورالیا ژنانی بە ڕەچەڵەک ئورووپایی بۆ یەکەم جار ٤٢ ساڵ دوای وەدەست هێنانی مافی هەڵبژاردن، هەڵبژێردران. لە ساڵی ١٩٩٢شدا وڵاتگەلێک بۆ وێنە لوبنان، مەراکیش، تونگا، میرنشینە عەرەبە یەکگرتووەکان و جیبوتی هەبوون کە لەواندا هیچ ئافرەتێک بە پۆستی هەڵبژاردن لە ڕێگای هەڵبژاردنە سەرتاسەرییەکانەوە نەگەیشتبوو. لەنێوبردنی لەمپەرە قانوونییەکان بۆ وەئەستۆگرتنی پلەوپایەی ژنان ئەم ڕاستییە ناگۆڕێ کە ئەوان بە وەئەستۆگرتنی تەنیا بەشێکی بچووک لە کورسی-یەکانی ئەنجومەنی یاسادانان درێژە پێ دەدەن. لەگەڵ ئەوەیدا کە ژنان لە زۆربەی وڵاتەکانی جیهان زیاتر لە نیوەی حەشیمەتی وڵات پێک دێنن، بە پێی یەکێک لە ڕاپۆرتەکانی یەکیەتی پارلمانی بە ڕێکەوتی ١٩٩٣/٦/٣٠ی زایینی، ژنان کەمێک زیاتر لە ١٠٪ لە ١٧٠ ئەندامی ئەنجومەنی نەتەوەییان پێک دێنا. ئەم ژمارەیە کەمێک لەو ١٣٪ە کەمترە کە لە ژوئەنی ١٩٨٩ ڕاپۆرت دراوە. ڕاپۆرتی ساڵی ١٩٩٣ ئەوە دەردەخا پارلمانێک کە لەودا ژمارەی نوێنەرە ژنەکانی زۆر لە ژمارەی نوێنەرە پیاوەکان نزیکە، واتە "پارلمانی گەلی سیشێل" لەو ساڵەدا ٢٤ ئەندامی بووە کە ١١ کەسیان یانی ٤٥/٨٪یان ژن بوون. وڵاتانی ئیسکاندیناوی لە بواری زۆرترین دەرسەدی ژنی ئەندام پارلمانەوە لە ڕیزی دواتر دان ــ ٣٩٪ لە فینلاند، ٣٥/٨٪ لە نۆروێژ، ٣٣/٥٪ لە سوئێد و ٣٣٪ لە دانمارک ــ بە دوای ئەوانیشدا هولەند بە ٢٩/٣٪وە قەراری گرتووە. لەو سەرژمێرییەدا، ژنان ١٨٪ی ئەنجومەنی گشتی

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

کانەدایان پێك دێنا. بەڵام لە زۆربەی ئەنجومەنە قانوون دانانەکاندا هەر لە "پارڵمانی گشتی ئینگلستان"ەوە بگرە تا "پارڵمانی نەتەوەیی فەرانسە"، تا "پارڵمانی هیندوستان"، تا "پارڵمانی نەتەوەیی زامبیا" و، پارڵمانی نوێنەرانی یوونان، ژنان لە نێوان ٥ و ١٠٪ی ئەندامانیان پێك دێنا. دوای هەڵبژاردنە گشتییەکانی ساڵی ١٩٩٢ لە بریتانیا، ژنان ٩٪ی پارڵمانی گشتی بوون. لە ویلایەتە یەکگرتووەکان ژمارەی ڕێژەیی ژنان لە سەدوسێهەمین کۆنگرەکەیان(١٩٩٣ تا ١٩٩٥)، ١٠٪ واتە ٦٪ لە کۆنگرەی پێشوویان زیاتر بوو. لە هێندێك لەو وڵاتە نادێموکراتیکانەی وەك کۆماری گەلی چین، کووبا یان کۆرەی باکوور کە لەواندا دەسەڵاتی پارڵمانی هاوتای دەسەڵاتی سیاسی نەبوو، نوێنەرە ژنەکان زیاتر لە ٢٠٪ی کورسییەکانی پارڵمانیان لە ئیختیاردا بوون. ژنان لە یەکیەتی سۆڤیەتی پێشوو نزیکەی ١٥٪ی کورسییەکانی "ئەنجومەنی یەکگرتوو"یان پێ بوون. لە هێندێك لە پارڵمانەکانی وڵاتانی ناوەندی ئورووپای ڕۆژهەڵات، کورسیگەلێك بۆ ژنان پارێزراو بوون، داڕووخانی ئەم وڵاتە کۆمۆنیستییانە، لەنێوچوونی ئەم نیزامەی لێ کەوتەوە. لە ئاکامدا لە گەڵ پێکهاتنی ململانێی سیاسی زیاتر لە هەڵبژاردنە سەراسەرییە پارڵمانییەکان لەم بەشە لە جیهاندا، ژمارەی نوێنەرە ژنەکان لە پارڵماندا کەم بۆتەوە. لە دەیەی ١٩٨٠دا، ژنان لە بەشەکانی هەڵکەوتوو لە ئافریقای دەشتی باکوور، بە شێوەیەکی مام ناوەندی تەنیا ٦٪ی کورسییە پارڵمانییە نەتەوەییەکانی قانوون دانانیان لە ئیختیاردا بوون، هەرچەند دەرسەدی کورسییەکانیان لە ڕواندا، کامرون و سنێگاڵدا گەیشتە ١٠٪. بە پێی سەرژمێری نەتەوە یەکگرتووەکان لە ساڵی ١٩٨٦دا، هیچ کات ژنان زیاتر لە ٢٥٪ی ئەندامانی پارڵمانی قانوون دانانیان پێك نەهێناوە.

ژنان لە پۆستی ڕێبەرانی سیاسیدا

ژنان لە گەڵ ئەوەی کە دەستکەوتگەلێکیان لە ئاستی یاساداناندا بووە، لە پۆستی ڕێبەری سیاسی لە وڵاتانی جیهاندا پێگەیەکی بەرزیان نیە. ژمارەیەکی کەم لە ژنان بە بەرزترین پلەوپایەکانی وڵاتی خۆیان وەك سەرۆك وەزیر یان سەرۆك کۆماری گەیشتوون.

ئورووپا: "مارگارێت تاچێر" لە بریتانیا بوو بە سەرۆك وەزیر، "وێگدیس فینبۆگادۆتیر" لە ئیسلەند، "گرۆهالێم برۆنتلاند" لە نۆروێژ، "میلکا پلانینتێس" لە یوگۆسلاوی، "تاریا هالۆنێن" لە فینلاند، "یولیا تیمۆ شینکۆ" لە ٤ی فێوریەی ٢٠٠٥ کرا بە سەرۆك وەزیری ئۆکراین، "ئێدیت کریستین" لە فەرانسە بۆ ماوەی ٢ مانگ، لە ٢٢ی نوامبری ٢٠٠٥ بۆ یەکەم جار لە مێژووی ئاڵماندا ئافرەتێك بە ناوی " ئەنگێلا دوروتێئا مێرکێل" بوو بە سەدری ئەعزەم.

قاڕەی ئامریکا: "ئێوا پرۆن" لە ئارژانتین، "کیم کۆمپێبل" لە کانەدا، "وێوڵتا چامۆرۆ" لە نیکاراگوئە، و "میشێل باشلە" وەك سەرۆك کۆمار لە شیلی(ژانویەی ٢٠٠٦).

لە ئاستی ڕۆژهەڵاتی ناڤین و ئاسیادا: "ئێندیرا گاندی" لە هیند، "گۆلدا مایێر" لە ماوەی ساڵەکانی ١٩٦٩ تا ١٩٧٤ی زایینی، یەکەم سەرۆك وەزیری ئافرەتی ئیسرائیل و سێهەم ئافرەتیش بووە لە جیهاندا کە بەو پۆستە هەڵبژێردراوە و ١٠ ساڵ بەر لە مارگارێت تاچێر لە ئینگلستان و چارەکە سەدەیەك بەر لە "کیم کۆمپێبل" لە کانەدا بە دەسەڵات گەیشتووە و بەر لە تاچێر نازناوی بانوی پۆڵایینی بۆ خۆی تەرخان کردوە. دوای ئەو تسیپی لیۆنی بە پۆستی وەزیری دەرەوەی ئیسرائیل وەك ئافرەت گەیشتووە. دالیا ئیتزیك، ژنە سیاسەتمەدارێك کە هەم سەرۆك پارڵمانی ئیسرائیلە و هەمیش بەم دواییانە بۆ ماوەیەکی کاتی بە جێگای مووشە کاتساو لە پۆستی سەرۆك کۆماری دایە و ئەوە یەکەم ژنێکە کە بەو پۆستە ئەگەر بۆ کاتیش بێ، گەیشتووە. "بی نەزیر بۆتۆ" لە ماوەی دوو دەورە واتە لە ساڵەکانی ١٩٨٨ تا ١٩٩٠ و لە ١٩٩٣ تا ١٩٩٦ سەرۆك وەزیری پاکستان بوو، بەڵام بەداخەوە لە ٢٧ی دیسامبری ٢٠٠٧ لە پاکستان تیرۆریان کرد. "کۆرازۆن ئاکینۆ" لە فیلیپین، "سریمائۆ باندرا نایکە" یەکەم ئافرەتی سەرۆك وەزیری جیهان و، کچەکەشی "چاندریکا کۆمارا تۆنگا" لە سریلانکا، "تانسۆ چیلێر" لە تورکیە، "شێخ حسینە واجد و خالدە زیا" لە بەنگلادش، "گلۆریا مێکاپاگال ئارۆیۆ" لە فیلیپین(سەرۆك کۆمار لە ٢٠٠٤ بەم لاوە)، خاتوو "ئێلێن جانسۆن" لە لیبریا(ژانویەی ٢٠٠٦)، "مگاواتی سوکارنۆ پۆتری" لە ئەندونێزی.

هانگ میۆنگ سووك لە کوورەی باشوور (سەرۆك وەزیر لە ٢٠٠٥ بەم لاوە).

ماریا دۆکارمۆ سلۆریا لە سوتوپی و پرینسی پی (سەرۆك وەزیر لە ٢٠٠٥ بەم لاوە).

پۆرتیا سیمپسۆن مایلێر لە جمایکا (سەرۆك وەزیر لە ٢٠٠٦ بەم لاوە).

واریا وایکی فرایبێرگا لە لاتیوا (سەرۆك کۆمار لە ١٩٩٩ بەم لاوە، خولی دووهەمی سەرۆك کۆماری).

ماری مکالیسی لە ئایرلەند(سەرۆك کۆمار لە ١٩٩٧ بەم لاوە، خولی دووهەمی سەرۆك کۆماری).

هێلێن کلارك لە زیلاندی نەو (سەرۆك وەزیر لە ١٩٩٩ بەم لاوە، خولی سێهەمی سەرۆك وەزیری).

لیۆ سادیگو دایس لە موزامبیك (سەرۆك وەزیر لە ٢٠٠٤ بەم لاوە).

تارجا هالۆنێن لە فینلاند (سەرۆك کۆمار لە ٢٠٠٠ بەم لاوە، خولی دووهەمی سەرۆك کۆماری).

ئینگرید بێتانکۆرت سیاسەتمەداری فەرانسەوی ــ کۆلۆمبیاییە. سەناتۆری پێشووی کۆلۆمبیایی و چالاکی دژی گەندەڵی ئیداری بوو. لە ساڵی ٢٠٠٢ پاڵێوراوی هەڵبژاردنەکانی سەرۆك کۆماری کلۆمبیا بوو، لە کاتی کێبرکێی هەڵبژاردنەکان دا ڕفاندیان و بۆ ماوەی شەش ساڵ و نیو یەخسیری ڕێکخراوی چریکە شۆڕشی-یەکانی فارك دا بوو. سەرەنجام لە ڕێکەوتی ٢ی ژوئیەی ٢٠٠٨ی زایینی، لە گەڵ سێ گرۆگانی ئەمریکایی، لە عەمەلیاتێکی ئەمنییەتیدا لە لایەن هێزە ئەمنییەتی-یەکانی کلۆمبیاوە ئازاد کرا.

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

نزا

✍ دایکی هاموون

ئەو شەوە دایکی تا بەیانی لەسەر بەرماڵەکە دەستەودوعا پاڕایەوە: خوایە گیان ئەم جارەش کوڕەکەم نەجات بدە، بیکە بە خاتری ئەو دڵە نائومیدەم، خوایە منو هیچ دایکێك زگ سوتاو نەکەی .....

بەدەم پاڕانەوە چۆ ناو فکرەوە بیری ئەو ڕۆژانەوئەو ساتە شیرینوسەختانەی کردەوە کە چۆن بە خێوی کردوەو چەندە شەووشەونخوونی لەگەڵ دا کێشاوە تا گەیاندوویەتە ئەمرۆو گەورەی کردوە.

" کورەکەمان پێ دەکەنێ، پیاوەکە ....گاگۆڵکە دەکا ......بەدیوارەوە رادەوەستێ، وادیارە خەریکە پێ دەگرێ...... دەبێ سبەی بەیانی بچیە بازارو کەوشانی بۆ بکڕی. دارە دارە دار داریەتی وەختی ژنو ماڵیەتی "

"دایە ـ بابە مامە دادە "." بە قوربانی هەمووی ئەوانەت بم. دە قسان بکە بابی بابم. بڵێ چیت دەوێ لە دایە. دایە دەسەرسەرت گەڕێ، بەقوربانت بێ دایە."

" دەبێ بچی شتومەکی قوتابخانەی بۆ بکڕی. دەبێ بخوێنێ نابێ وەك منوتۆ نەخوێندەوار بێو ڕەشو سپی لێك نەکاتەوە."......

"بەقوربانی ئەو قوتابیەی بم. چرای ماڵێ دەبیە چرای دایەوبابە. دەبێتە دوکتور. دایەو بابە دەحەسێنێتەوە. نەخۆشانم بۆ تیمار دەکا"......

" بۆی دەچینە خوازبێنی گوڵێ ،تا لە ژیان دا ماوم دەبێ نەوە چاوگەشەکانم ببینمو خەنی بم." بە دەنگی قاقای نەوەکانی وەخۆ هاتەوە کە دەوریان دابوو.

بیرەوەریی رابردووی کوڕەکەی تەواوی بیرو زەینی داگرتبوو. لەگەڵ بیرەوەرییە خۆشەکانی روخساری دەگەشایەوەو لە کاتی وەبیرهاتنەوی مەینەتیو کلۆڵیەکانی ئاهی حەسرەتی لە ناخی دڵییەوە هەڵ دەکێشا. جارناجارێك لەپڕ وەبیری دەهاتەوە کە لە زیندان دایەو وەك هەورێکی رەش بیرەوەرییەکانی دادەپۆشیو وێنەی خەیاڵاتەکەی لێ دەشێواند. لە سیلەی پەنجەرەکەوە چاوی لە رووناکییەك بوو تێگەیشت رۆژ بۆتەوە دڵی داخورپا دەنگی دوعاونزای بەرز کردەوەو رەنگی بە روویەوە نەمابوو....دیار بوو چاوەڕوانی هەواڵێك بوو.

لە دەرگا درا. بە تەواوی ئەژنۆی شکا. بە کووڕە کووڕ هەستا دەرگا بکاتەوە... هێزی لێ برابوو . لەبەردەرگا چاوی بە چەکمەی سەربازەکان کەوت ."

پیرێژن وەرن و لەگەل خۆشتان پاکەتێك شیرینیوچەپکێك گولْ ئامادە بکەنو کوڕەکەتان وەرگرنەوە. لە جێگای خۆی ڕۆنیشت، چاوی لە چرای ماڵەکەی بڕی کە لە بەر بێ نەوتی کوژابۆوە.....

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

ژنانی نێو کۆڕی خەبات

دیمانە: شوعلە قادری

وتووێژی گۆشەی (ژنانی نێو کۆڕی خەبات) لەگەڵ خوشکە ئایشێ دەورانی هاوسەری شەهید مەلا ڕەسووڵ گەردی یە

لە نێو جەرگەی لاپەڕە زێڕینەکانی مێژووی نەتەوەی کورددا، بە سانایی دەردەکەوێ کە لە خەبات و تێکۆشان و بزووتنەوەکانی ڕزگاریخوازیی نەتەوەی کورد دا، کچان و ژنانی ئەو نەتەوەیە، دەورێکی یەکجار سەرەکی و کاریگەریان لە هەموو کات و سەردەمێکدا گێڕاوە. یەکێک لە تایبەتمەندییە هەرە گرینگەکانی ژنانی نەتەوەی کورد ئەوەیە کە زۆر ژیرانەو وشیارانە لەگەڵ کات و سەردەم و هەستان و کەوتن ڕۆیشتوون و بۆ ئالوگۆڕو پێشکەوتوویی کۆمەڵگا لە هیچ شتێک نەپرینگاونەوە.

ژنانی کورد لە هەموو کات و ساتێکدا، پشتیوانی سەرەکیی پیاوان بوون. یان لە بەرەکانی شەڕدا، دژی دوژمنان جەنگاون و بە گوڕو تین و هێزێکی مەزنی نیشتیمانپەروەری لە بەرامبەر بێگانەدا، بەرەنگاریان کردوە و یان زۆر فیداکارانە بە تەنیا سەرپەرشتی ماڵ و منداڵیان خستۆتە سەر شانی خۆیان، بۆ ئەوەی کە هاوسەرەکانیان بە خەیاڵی ئاسوودە لە مەیدانی بەربەرەکانی لە گەڵ دوژمندا برۆنە پێش.

یەکێک لەو ژنە فیداکارانە، حاجی ئایشێ دەورانی، خێزانی شەهید مەلا ڕەسوڵ گەردییە کە لاپەڕەی ژنانی نێو کۆڕی خەبات بۆ ئەو جارە، دەچێتە لای ئەم دایکە دڵسۆزەو بۆ ساتێک، سەرنجی خوێنەرەکانی بۆ بەسەرهات ودەردی دڵەکانی ڕادەکێشێ:

پ: سەرەتا داوات لێ دەکەم خۆت بە خوێنەرانی گۆڤارەکەمان بناسێنە؟

و: ناوم ئایشێ دەورانییە، لە یەکێک لە ڕۆژەکانی پاییزی ساڵی ١٩٣٣ی زایینی لە گوندی شێخ ئاودەلانی نزیک بە شاری قەلادزێ لە دایک بووم، دیارە ماڵی باوکم ئەو کات لەوێ ژیاون و دواتر ڕوویان کردۆتە کوردستانی ڕۆژهەلات.

پ: چۆن لە گەڵ شەهید مەلا ڕەسووڵ ئاشنا بووی و پەیمانی هاوسەریتان دا؟

و: ناسیاویم لە گەڵ مەلارەسوڵدا دەگەڕێتەوە بۆ یەکێک لە ڕۆژەکانی بەهار کە ئەو کات ماڵمان لە گوندی دێلزێی ناوچەی پیرانی پیرانشار بوو. لەگەڵ دەستە خوشکەکانم چووبووین بۆ کوێستان بۆ کردنی کارگ و ڕیواس. لە نەکاو دای دایە ڕێژنەی باران. ئێمەش بۆ ئەوەی خۆمان لە تەڕبوون بپارێزین چووینە بن تاشە بەردان، لە هەمان کاتدا دەستەیەک فەقێ بە لاماندا ڕەد دەبوون. ئەوانیش لایاندا لای ئێمە. یەکێک لەو فەقێیانە مەلا ڕەسوول گەردی بوو کە ناسیاویم لە گەڵ پەیداکرد و دواتر پەیمانی هاوسەریمان بە یەک دا.

پ: کاری سیاسیی هاوسەری شەهیدت لە کەیەوە دەستی پێ کرد؟

و: کاری سیاسیی ئەو هەر ئەو کاتە دەستی پێکردبوو کە فەقێ بووە لە حوجرەی فەقێیاندا. دیارە پێش دەستپێکردنی ژیانی هاوسەری لە گەڵ مندا.

پ: کاتێک شەهید مەلا ڕەسووڵ دەستی دایە کاری سیاسی، چ ئاڵوگۆڕێک لە ژیانی تۆدا وەک هاوسەری ئەو هاتە پێش؟

و: هەر لەو کاتەدا کە ئەوداوای لە من کرد کە ژیانی هاوسەری لە گەڵ پێک بێنم، گۆڕان لەژیانی مندا دروست

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

بوو کە دەبوایە خۆم لە گەڵ ژیانی ئەو تەتبیق بدەم ، یانی نەهێنی پارێز بم و زار بەدەرەوە نەبم، بۆ ئەوەی تووشی موشکیلەو دەردەسەری نەکەم و هاوکارێکی بە وەفای ئەو بم و لە کاتی تەنگانەدا بە تەنیا بەجێی نەهێڵم.

پ: چ گۆڕانێک بە سەر پەیوەندی خەڵک یان تەنانەت خزمان هاتە پێش، کاتێک زانیان هاوسەرەکەت سیاسی یە؟ چونکە زەمانی پاشایەتی کاری سیاسی زور قاچاغ بوو؟

و: نوختە گۆڕانی جیددی لە ژیانی ئێمەدا، ئەو کاتە دەستی پێکرد کە شەهید مەلا ڕەسووڵ لە درێژەی تێکۆشانی سیاسیی خۆیدا، بە نەهێنی سەفەرێکی بۆ کوردستانی گەرمێن واتە عێراق کرد، لە گەڕانەوەیدا هەندێک لە ئاغاکانی ناوچە کە نەیاری ئەو بوون، ڕاپۆرتیان لێدا و بە هۆی ئەوانەوە ڕۆژێکیان لە نەکاو ژاندرمە و مەئموورانی ساواک دەوری ماڵی ئێمەیان دا و مەلا ڕەسووڵ بۆ یەکەمجار گیرا، دوای ئەوەی حوکم درا پێنج ساڵی زیندانی بۆ بڕایەوە. ئەوکات من چوار منداڵم هەبوو کە هەموویان چووکە بوون، ئەوەش بۆ من زور سەخت بوو کە ئەرکی پەروەردەکردن و بە خێوکردنی منداڵەکانم بە تەنیا کەوتە سەرشانم، وە تەنانەت براکانی هاوسەرەکەشم نەیان دەوێرا یارمەتیم بدەن.ئێمەش پەیداکردنی بژیوی ژیانمان لە ڕێی وەرزێریەوە بوو، دیارە ئەوکات لە دێ دەژیاین. پێویستە ئاماژە بەوە بکرێ کە براکانی شەهید مەلارەسووڵ لە ترسی فشاری زۆری ڕژێمی ئێستای ئێرانش بە داخەوە نەیان توانیوە هاوکاریمان بکەن، بەڵام خوشکی مەلا ڕەسووڵ بە ناوی ئایشێ گەردی زۆر جاران ئاوڕی لێدەداینەوە و سەردانی دەکردین، کە بەداخەوە ئەویش لە ژیاندا نەماوە.

پ: هەر وەک ئیشارەت پێ کرد، ئێوە لە دێ دەژیان و هەموومان دەزانین کە ژیانی لادێ سەختە. تۆش سەرەڕای ژیانی سەختی لادێ منداڵیشت هەبووە و کەس و کاری هاوسەرەکەت نەیان وێراوە ئەو کاتانەی کە براکەیان لە زیندان بووە هاوکاریتان بکەن، چ کەسانێکی دیکە هەبوون کە هاوکاریان کردبێ تا ئەو ژیانە سەختە بەرییە پێش؟

و: هەر وەک باسم کرد پەیداکردنی بژێوی ژیانمان لە ڕێێ وەرزێرییەوە بووە. دیارە ئەو بۆ خۆی مەلا بوو، بەڵام پیشەکەی خۆی لە ژیانیدا وەلا نابوو. ئەو پێی وابوو کە دەبێ بۆ خۆی، خۆی بژیەنێت نەک لە ڕێی مەلایەتیەوە بژی. کارەکەی وەرزێری بوو. خەڵکی ئاوایی جاران کە تا ئینقلابیش دەستی پێ کرد، ئێمە هەر لەوێ دەژیاین، زۆر یارمەتیدەری بوون و کارەکانیان بە هەرەوەزی بۆ رادەپەڕاند، بەڵام کاتێک کەوتە زیندان، خەڵکەکەش دەترسان کە لە ڕێی ساواکەوە تووشی موشکیلە ببن و دەردەسەرییان بۆ دروست بکرێ. لە بەرئەوە تەنانەت دراوسێکانیش بە ئاشکرا نەیان دەوێرا هاوکاریمان بکەن، منیش مەجبوور بووم هێندێک زەویە کشت وکاڵیەکانمان بە نرخێکی زۆر کەم بە ئیجارە بدەم کە لەویشدا زۆریان زوڵم لێدەکردین. دەتوانم بڵێم تەنها هاودەم و هاوکاریشم لەو ژیانە سەختە دا چوارمنداڵەکانم و دایکم بوون.

بەڵام وەک شتێکی ڕاستەقینە کە دەبێ ئیشارەی پێ بکەم ئەوەیە کە ئەو کەسانەی سەریان لە سیاسەت دەردەچوو وەک قارەمانێک سەیری مەلا ڕەسووڵیان دەکرد وەک ڕێزلێنانێک بۆ کاری سیاسی ئەو.

پ: بەرهەمی ژیانی هاوبەشتان چی یە؟

و: بەرهەمی ژیانی هاوبەشم لەگەڵ شەهید مەلا ڕەسووڵ سێ کچو چوار کوڕە کە ئێستا هەموویان بە ژیانی خۆیانەوە خەریکن.

پ: لەگەڵ ئەوەدا کە زۆربەی ژیانت بە تەنیا ئەو هەموو زەحمەتەت لە سەر شان بووە بۆ پێگەیاندنی منداڵەکانت، هەڵسوکەوتی کوڕو کچەکانت بە نیسبەت جەنابت وەک دایکێکی فیداکار چۆن بۆوە، لێیان ڕازی؟

و: من وەک دایک کە زۆرتر بۆخۆم پەروەردەی منداڵەکانم وەئەستۆ گرتوە و پێم گەیاندوون، زۆر لێیان ڕازیم، چونکە لە هەموو ژیانم دا ئەوان هاوڕێ و هاوکارم بوونە. هەر لە بەر ئەوەش کە بە هۆی سیاسی بوونی باوکیانەوە تووشی ژیانی ئاوارەیی بوون و دەربەدەر بوون و هەمیشە میللەتی خۆیان خۆش ویستووە، بۆ من پیرۆزو موقەدەسە. بە تایبەتی لەو لایەنەوە کە دوو لە کوڕەکانم ڕێبازی باوکیان گرتە بەر و ماوەی نزیک بە ٣٠ ساڵ لە ڕیزی پێشمەرگەکانی حیزبی دێموکڕاتی کوردستان دا بوون. بەڵام بە هۆی درێژ بوونەوەی مەودای خەبات، بۆ پێراگەیشتن و پەروەردە کردنی منداڵەکانیان، ئەوانیش پەڕیوەی هەندەران بوون.

پ: باجی ئایشێ چۆن یان بڵێین کەی بەو قەناعەتە گەیشتی کە پەڕیوەی هەندەران بێ؟

و: کاتێک کە ساڵی ١٩٩٢ی زایینی، بە هۆی کردەوەیەکی تێرۆریستی مەلا ڕەسووڵ لە گەڵ دوو هاوسەنگەری دیکەی بە ناوەکانی حەسۆ عەلیپوور و جەلیل مامایی شەهید بوو، دەرەتانی ژیان بۆمان سەختتر بوو. ئەو کات بڕیارم دا بۆ ئەوەی باشتر بە منداڵەکانم ڕابگەم ئەو ڕێگایە بگرمە بەر. پەیوەندیم بە بەشی پەنابەری(یوو ئێن) لە شاری هەولێر گرت و دوای پێنج ساڵ چاوەڕوانی، لە وڵاتی سوئێد مافی پەنابەریمان پێدرا و ئێستا لە شاری ئۆرێبرووی سوئێد لەگەڵ هەموو کوڕو کچەکانم دەژیم.

پ: بێشک هەموو ئینسانەکان ئاوات و ئارەزوویان زۆرن، بەڵام بۆ جەنابت چ ئاواتێک سەرووی هەموو ئاواتەکانە؟

و: ئاواتی سەرەکیی من ئەوەیە کە وڵاتەکەمان لە دەست دیکتاتۆری ئاخۆندی ڕزگاری بێ و بە ئازادی و سەربەرزی بگەڕێمەوە زێدی خۆمان و سەردانی گۆڕی دایکم بکەم کە بە وەفاترین هاوڕێی ڕۆژە سەختەکانی ژیانم بوو.

پ: دوا وتە یا پێشنیارت چییە؟

و: دوا وتەی من ئەوەیە کە زۆرن کەسانی فیداکاری وەک شەهید مەلا ڕەسووڵ کە ژیانی خۆیان فیدای ڕزگاری میللەتەکەیان کردوە، بەڵام ئێستا وەک سەربازی ون وانە و ئاوڕیان لێ نەدراوەتەوەو پشت گوێ خروان. هیوادارم گرینگی بە لایەنە شاراوەکانی ژیانی ئەو ڕۆڵە گیان بەخت کردوانە بدرێ بۆ ئەوەی نەوەکانی داهاتوو بتوانن دەرس لە فیداکاری ژیانی وان وەربگرن.

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

ژن لە ئەستێرە

چوار ژن لە ئاوێنەی مێژوودا

ئا: دایکی یەسنا

١ـ "ماری کوری"

ماری کوری لە ساڵی ١٨٦٧ دا لە "ورشو" لە دایک بووە. ئەو کچی ژن و مێردێکی مامۆستا بە ناوی ئەسکلودفسکلا بوو. دوای قۆناغی سەرەتایی بۆ درێژەدان بە خوێندن رۆیشتە پاریس. ساڵی ١٨٩٥ لە گەڵ مامۆستایەکی کیمیا و فیزیا بە ناوی دوکتۆر "پیرکوری" زەماوەندی کرد. لەساڵی ١٩٠٢دا ماری توانی بۆ یەکەم جار (عنصر) تۆخمی رادیۆم ساز بکا. ساڵی ١٩٠٣ ئەو و هاوسەرەکەی و "بکرلی" فیزیازان خەڵاتی نۆبێلیان لەبەشی کیمیادا پێبەخشرا. ساڵی١٩٣٤ماری بە هۆی کاریگەری زیانهێنەری تیشکەکان لەسەر خوێنی لە ساسلمۆز(سوئیس) کۆچی دوایی کرد.

٢ـ"مەهدی عولیا"

مەلوک جیهان خانم یان جیهان خانم ناسراو بە مەهدی عولیا کچی ئەمیر محەممەد خانی قاجار و دایکی ناسرەدین شای قاجار لە ساڵی ١٢٢٠ هـ.ق و ١٨٠٥م هاتە سەر دونیا.

ئەو کە هاوسەری محەممەد شا، سێهەمین پاشای سلسلەی قاجار بوو دوای گەیشتنی کورەکەی بە پاشایەتی نازناوی مەهدی عولیایان پێ دا. مەهدی عولیا لە روخساردا جوان نەبوو، بەڵام ژنێکی زانا و وشیار بوو. ئەدەبیاتی فارسی و گرامێری زمانی عەربی بەباشی دەزانی و خۆشنووس بوو.

ئۆگری خوێندنەوەی مێژوو و شێعر بوو بە چەشنێك کە پەرتووکخانەکەی زیاتر لەو جۆرە کتێبانە پێك هاتبوو. ژنێکی قسەزان و حازر جواب بوو. پەند و شێعر و نوکتەی زۆری دەزانی و لەجێگای خۆیدا بە کاری دێنان هۆش و ئازایەتی مەهدی عولیا بە جۆریك بوو کە سەرنجی مێژوو نووسانی بۆلای خۆی راکێشاوە، بەڵام بە داخەوە هێندك جار بە هەڵە کەڵکی لێ وەرگرتوە و بۆ نموونە لە رووداوی کوشتنی ئەمیر کەبیردا دەستی هەبووە.

٣ـ "مادام دستان"

"ژرمینەنکر" هاوسەری "بارۆن دستان"ـ هول شتاین لە ئاوریلی ١٧٦٦ لە پاریس لەدایك بووە ئەو کە کچی بانکدار و وەزیرێك بوو، لە ژیانی دا هیچ کات خەمی بێ پووڵی نەکێشا. بەڵام هەرگیزیش کاتەکانی خۆی بە فیرۆ نەدا، بەڵکوو کتێب گەلێکی سیاسی نووسی و زیاتر لەهەموو ژنانی بەر لەخۆی و دوای خۆی لەرووداوە سیاسیەکان دا دەست تێوەردانی هەبوو.

بە جۆرێک کە ناپلیۆن ئەوی لە پاریس و دواتر لە تەواوی فەرەنسە دوورخستەوە. ئەو سەفەری بۆ ئیتالیا و ئەڵمانیا کرد و ماوەی چەندین ساڵیش لە سوئیس ژیا. زۆر کتێب و شاکاری لەپاش خۆی بە جێ هێشت و ساڵی ١٨١٧ م. بەهۆی وەستانی مێشك کۆچی دوایی کرد.

٤ـ "ژان دارك"

ژان لە گوندێك لە ناوچەی "لوترینگن" بە ناوی "دومرمی"هاتە سەر دونیا.

ئەو کچی وەرزێرێك بوو کە هەستێك لە دەروونیەوە پێی دەگوت کە دەبێ فەرانسە لە چنگی بریتانیا رزگار بکا. لە ساڵی ١٤٢٩دا لەلایەن "کارلی حەوتەم" شای فەرانسەوە ئەرکی پێ سپێردرا کە بچێتە ریزی هێزە نیزامیەکانی ئەرتەشی فەرانسە، مەیل بۆ رزگاری لەودا بوو بە هۆی ئەوە کە ببێتە هۆکاری سەرەکیی رزگار بوونی ئەرتەشی ئۆرلئا لەچنگی بریتانیەکان.

بەڵام بە هۆی خەیانەتی چەند کەس لە هاورێکانیەوە لە ساڵی ١٤٣٠دا ژان دەسبەسەر کرا و دواتر تەحویلی هێزەکانی بریتانیا درا. لەلایەن دەسەڵاتی فەرانسەوە هیچ هاوکاریەکی ژان نەکرا و لە ئاکام دا ئەو تاوانبار کرا و لە ٣٠ مانگی مەی ساڵی ١٤٣١ دا لە شەقامی گشتی "روان"دا سووتاندیان.

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

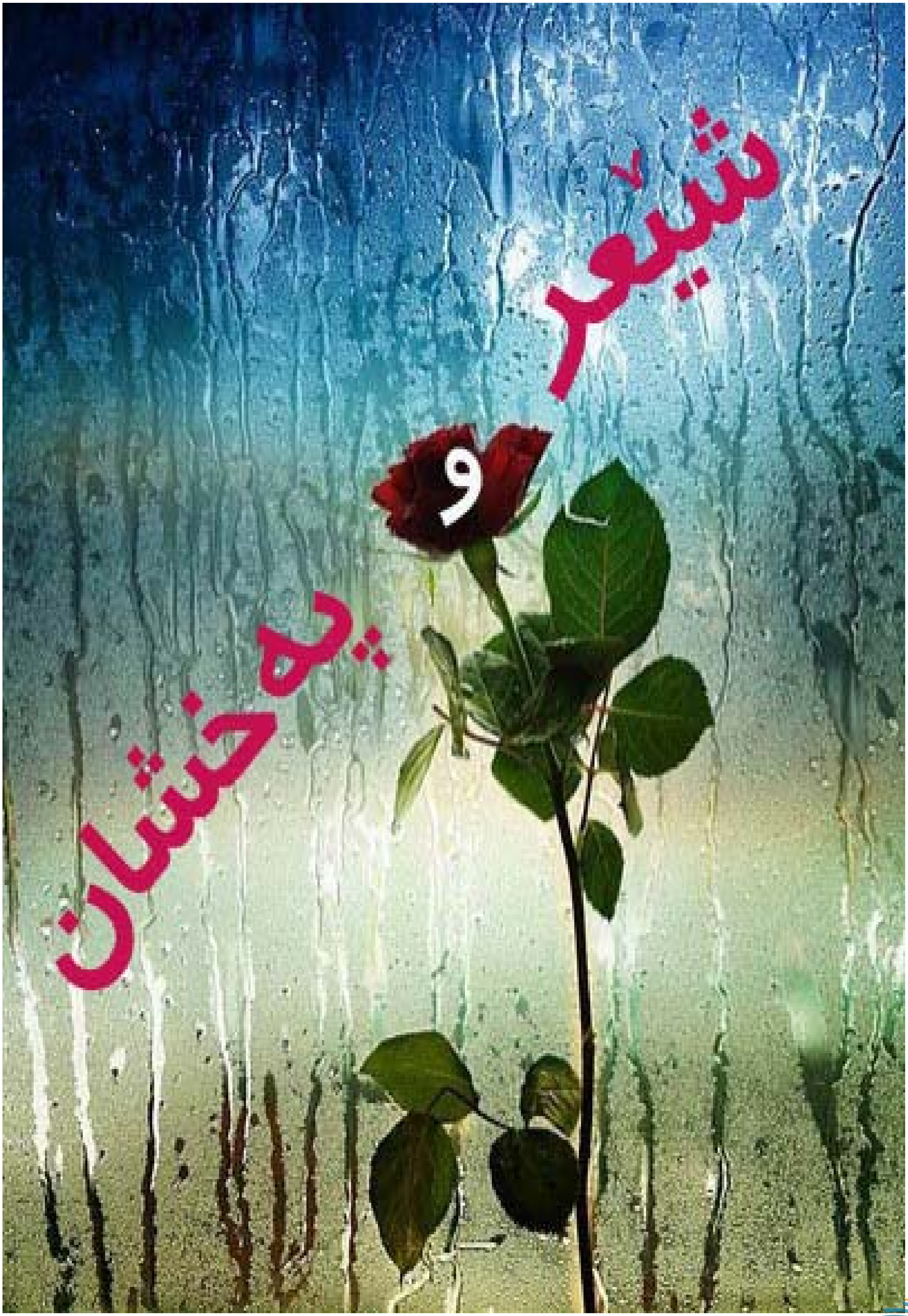

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

ئەو ژنە، خۆر لە چاوەکانی دا لە دایک بوو

کەژاڵ ئیسماعیل

ئەو چونکە ژنە
شەیتان تاوانی خواردنی سێوی
داوەتە پاڵ
چونکە خودا بە رووتی
دروستی کرد...
ئاواش لە بەهەشت دەری کرد،
بەو تاوانە
هەموو رۆژێک
لە دادگای پێویژدانیدا
مەحکووم ئەکرێت
لە گۆرەپانی زەمەندا لە خاچ
ئەدرێت...
بەڵام،
خاچ ئەو و
خاچی عیسا جیاوازن
عیسا چونکە ناویان نابوو کوڕی خودا
هەموو حەرامەکانی لێ حەلآڵ کران
ئەو،
حەڵاڵەکانی لێ حەرام ئەکرێت
ئەو، چونکە ژنە..
دەستەسڕێکە وا لە گیرفانی ناپلیۆندا
بەرگێکی ئودامانییە
وا لەبەر هۆلاکۆدا..
یۆنانییەک لەسەر شانۆ
رووتی دەکاتەوە
هەمووشەوێک
بە دەم کەلبەی راسپۆتینەوە
جەستەی شەلاڵی خوێن ئەکرێت
بەو تاوانەش مەحکووم ئەکرێت
لە خا...چ ئەدرێت
بەڵام خاچی ئەو و
خاچی عیسا جیاوان
عیسا بۆلای خودا ئەچێ و
ئەویش ئەبێتە کەنیزەکێ
لە کۆشی هاڕوونە رەشیددا
ئەو ژنە،
خۆر لە چاوەکانیدا لەدایک بوو
باران... لە گریانی
زریان.. رقی ناخی ئەوە
هەناسەشی.. گەردەلوول،
رووبار لە سۆزی ئەو هات
دەریاش .. ئەوینی ئەو
گوڵ..لە دەشت ئارامی دا
ماسی.. لە دەریای حوزنی ئەودا
فێرە مەلە بوو
بەهار..دەمی ئەوە
هاوین.. هەنسکەکانی
پاییز.. غەمەکانی
زستان.. دڵی ساردی
ئەو ژنێکە!
چاوەکانی وان بەلای ئاڤێستاوە
لێوەکانی.. بەسەر زاری مۆنالیزاوە
قامکەکانی..
لەسەر دوا سیمفۆنیای بیتهۆڤن جێ
ماون
بسکەکانی..
لە ریشەی لیۆنارد داوێنچی ئاڵاون
باڵاشی..
تەنها شاعیرەکان ئەیڕازێننەوە
بەم تاوانانەش مەحکووم ئەکرێت
لە خا..چ ئەدرێت
بەڵام خاچی ئەو و
خاچی عیسا جیاوازن
عیسا مەسیحییەکان بۆی ئەگرین
ئەویش..من
عیسا بۆ بەرزترین ئاسمان ئەچێ و
ئەویش بۆ ژێر قاچی راسپۆتین..
ئەی ژن!
گەر تاوانەکان دەستەکانت ببڕن
من ماچیان ئەکەم
چون "دایک"ت هێنایە سەر دونیایە
ئەی ژن!
گەر پێیەکانت ببڕن
من بە ژوور سەرمەوە هەڵیان دەواسم
چونکە بەهەشتیان وا لە ژێر پێ
دایە..!

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

خۆشەویستی

ـ خۆشم دەوێی هەڵبەت هۆکارەکەی ناگەڕێتەوە بۆ کەسایەتی تۆ، بەڵکوو دەگەڕێتەوە سەر ئەو کەسایەتیەی کە من لەکاتی لەگەڵ تۆ بوون دا هەستی پێ دەکەم.

ـ هیچ مرۆڤێک لەو ئاستە دا نیە کە تۆ فرمێسکی بۆ هەڵ وەڕێنی،گەر کەسێکیش ئەو بایەخەی هەبێ هەرگیز ئیزن بەخۆی نادا کە بێیتە هۆی فرمێسک ڕشتنی تۆ!

ـ خۆشەویستی ڕاستەقینە ئەوەیەکە بۆ ساتێکیش پشتی بەرانبەرەکەت بەرنەدەی و بەردەوام ترپەی دڵی لە ناخت دا بزرینگێتەوە.

ـ تاڵترین و ناخۆشترین تراژدیا ئەوەیە کە کەسێکت خۆش بوێ و لێشت ڕوون بێ کە هەرگیز پێی ناگەی

ـ ئەگەرچی تۆ تەنیا یەک کەسی، بەڵام لای من هەموو دونیای!

ـ هیچ کات کاتەکانت لەگەڵ کەسێک مەبەسەرێ کە حەز بە تێپەڕکردنی کات لەگەڵ تۆ دا ناکا.

ـ خەمی ئەو شتانە مەخۆ کە تێپەڕ بوون و گەشبین بە بەو شتانەی کە لە داهاتوودا بەرەوپیلت دێن.

ـ بەردەوام کەسانێک هەن کە ئازارت دەدەن، بەڵام بێ متمانە مەبە، هەرگیزیش متمانە بە کەسێک مەکە کە ئازاری داوی.

سەرچاوە ئینتێرنێت

ئازادیی خوێندگا

نەجات ڕۆستی

ئۆخەی جارێکتر دەرگای ئازادیم لێ کرایەوەو لە بەیانییەوە تێر دەبم لەو هەموو ژیانە خۆشەی کە بە ئارەزووی خۆمان هاتووچۆو گفتوگۆ لەگەڵ دەوروبەرەکەمان دەکەین، ئەوەی لە ناخمان دایە بۆ هاوڕێکانمان هەڵیدەڕێژین."

ئەوە چەند قسەیەکی کچێکی خوێندکارە کە بەرلە دەستپێکردنەوەی خوێندنگا بە موبایل پێی وتم. ئەم چەند پەیڤە خۆی دنیایەکە لە ناخی مرۆڤێک کە دەیەوێ سادەترین مافی ژیانی پیادە بکا. ئەگەر لایەنە سایکۆلۆژییەکەی ئەم مرۆڤەو هاوچەشنەکانی بخوێنینەوە بۆمان ڕوون دەبێتەوە کە چواردیواریماڵ زیندانێکە و دایک و براو باوک ئەو پاسەوانانەن کە

هەمیشە بە دیار زیندانییەکانەوەن و چاویان بڕیوەتە هەڵسووکەوت و هەموو ئەو شتانەی کە مرۆڤ حەز بە ئەنجامدانی دەکات.

قسەی ئەم کچە کە گوزارشتە لە هەزاران کیژی چاو کەژاڵی ئەم وڵاتە، کەسێکە خودی خۆی لەو کێشانەدا دەژی و ژیانی ئەویش ڕەنگدانەوەی ناخی سەدان و هەزارانیترە.

کردنەوەی خوێندنگا، ئازادبوونی هەزاران کچە خوێندکارە کە لە چواردیواری ماڵدا ماوەی سێ مانگە ژیان دەگوزەرێنێت. دڵنیام سەدان و هەزاران کچ لەو ساتەوەی ساڵی خوێندن کۆتایی دێت، نەیانتوانیوە بە ئارەزووی خۆیان هاتووچۆی دەرەوەو هەواڵپرسێتی هاوڕێکانیان بکەن، ئەو کاتەی ئەو پەیڤانەی سەرەوەی پێ وتم، باسی لە چەندین هاوڕێیەکی کرد کە لە ماوەی سێ مانگی پشووی خوێندندا، هەواڵیان نازانێ. تەنانەت نەیتوانیوە بە تەلەفوونیش پەیوەندییان پێوە بکات، بۆیە زۆر خۆشحاڵ بوو کە لە ماڵ ئازاد دەکرێت و لە بواری کارکردنیش ببێتە ڕۆژنامەنووس، چونکە چەندین بیرۆکەی جوان لە ناخیدا چەکەرەی کردبوو و حەزی دەکرد ببێتە ڕۆژنامەنووس، چونکە هەر ئەو بوارە هێندە جورئەت بە مرۆڤ دەدا کە باس لە شتە بڤەو قەدەغەکراوەکانی دۆزی ژنانیش بکرێت.

ئەو پێی وابوو دەبی ڕۆژانێک بێتەدی کە دوور لە چاوی براو باوک و ئەوانیتر، بتوانێ بچێتە چەندین کۆڕی ڕۆشنبیری و شایی و ڕەشبەڵەك و ئازادانە باس لە کێشەو گرفتەکانیشی بکات. ئەمەش ئومێدێکە کە پێویستی بە هەوڵی ئێستایەو وەڵامەکەشی لای ئایندەیە.

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

دەبێ دەستێک درێژ بێ

[redacted]

خاسە کەو

[redacted]

لە بەر دەرگا ڕاوەستاوم. بەڵێ هەرئێستا گەیشتوومە ئێرە.
نازانم چۆناوچۆن تا ئێرە هاتووم!
دوو دڵم؛ لەوەی لە دەرگا بدەم یان لە زەنگەکە.
لەوجێگایەی ڕاوەستاوم شتێکی ناخۆش دڵم دادەگرێ.
هەر بۆیەش چەند هەنگاو دەگەڕێمەوە و دیسان دێمەوە بەرانبەر دەرگاکە، جێگای هەوەڵم.
لە پەنام ورکە نان ڕژاوە. چۆلەکەکان جریوەجریویانە.
بڵێی وەختێک بمبینێ چ بکا ؟
دەهێڵێ بچمە ژووری . دەست ڕادەدێرێ دانیشم؛ دادەنیشم.
چاییم بو دادەنێ.
تەماشام دەکا؛ دەڵێ: شەو و ڕۆژ هەوڵ دەدەم ئاسوودە بم.
دەڵێ: ئاسان نیە، بەڵام .. وابزانم...بەجۆرێک... تا جێگایەک... شایەد بتوانم...
نەختێک دەجووڵێتەوە و درێژە بە قسەکانی دەدا:
– زۆر شتم وەلاناوە...وانیە؟
بە پێکەنینەوە دەڵێ: گۆڕاوم ؛ نا؟ قاقایەک دەکێشێ.
لەگەڵ ئەوەی کایە بە قامکەکانی دەکا دەڵێ: ئێستا خۆشحاڵم.
دوایی چاییەک هەڵ دەقوڕێنێ و دەڵێ: لێت بێزارم.
گوێم لە دەنگی چۆلەکەکانە ورکەنانەکانیان هەموو هەڵ گرتۆتەوە.
جریوەجریویانە . پێموایە داوای هی دیکەش دەکەن.
ماوەیەکە هەروا وێستاوم ، دەرگا دەکرێتەوە.
ئەو لە نێو دەرگاکەدا ڕاوەستاوە.
دەمەوێ تەکانێک لە خۆم بدەم و بڕۆم ؛ ناتوانم؛ قەتم وا لێ نەهاتووە.
سوور هەڵ دەگەڕێم . ئەو چاوی تێ بریوم.
دوایی دەرگاکە پێوە دەدا.
بە ڕێگاکەی خۆمدا دەگەڕێمەوە دواوە. هەتا زۆر دوورنەکەوتوومەوە؛ئاوڕێک دەدەمەوە و بۆ ئاخر جار تەماشای چۆلەکەکان دەکەم.
پێم وایە دەبێ دەرگاکە بکرێتەوە و دەستێک درێژ بێ و مستێک ورکە نان فڕێ داتە درێ.
ئەرێ، دەبێ دەستێک درێژ بێ...

✍ نەشمیل مەلایوسفی

✍ ئەمین گەردیکلانی

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

دڵتەنگییەکانی ژنێکی ٣٢ ساڵە

عەزیز محەممەدپوور

بێتو ڕۆژێک لە ڕۆژان لە خیابان تووشی ژنێک بێن کە بە ئیمانی زۆربەی خەڵک باڵایەکی بەرزی هەیە و بە بێ ئەوەی سەرنج بداتە کەسێک بە شێوەیەک کە پێت وابێ بەسەر هەوردا دەڕوا و تەنیا و تەنیا لە بەرامبەر خۆی دەڕوانێ و سەرنجی ئەو ڕێبوارانەی بە تەنیشتیدا تێدەپەڕن بۆ گرینگ نیە، بێ گومان ئەو ژنە شایستە خانمە. شایستە خانم لەو ژنانە نییە کە بکرێ لە بیری بکەی یان لە بیر خۆتی ببەیەوە . کەمتاکورت سێ و دوو ساڵی تەمەنە. هەرچەن بۆ خۆی پێی وایە تەنیا بیست و نۆ ساڵ و هەشت مانگە و سجیلەکەیان خراپ بۆ وەرگرتوە. سێ منداڵی هەیە و قەت پێی خۆش نییە لەم بارەوە پرسیاری لێ بکەن. تەنانەت پێی خۆش نییە لە گەڵ منداڵەکانی بچێ بۆ بازار و خەڵک بزانن کە بەم تەمەنە کەمەوە خاوەنی سێ منداڵە کە دوانیان دەچن بۆ مەدرەسە. یەکێک لەو شتانەی دڵی شایستەخانمی پێ خۆش دەبێ و پێی دەگەشێتەوە، سەرنجی دەوروبەریەتی. جا با بۆخۆی وا بنوێنێ کە گوێی ناداتێ و بۆی گرینگ نییە چۆناوچۆنی هەڵ دەسەنگێنن. بەڵام ئەوەی ڕاست بێ شایستە خانم لەو ژنانەیە کە بچوکترین قسەی دەوروبەر کاری تێ دەکا، هەرچەن پێی وابێ وەها شتێک لە گۆڕێدا نیە. بۆ وێنە چەندین و چەن ساعەت دادەنیشێ و بیر لە قسەیەک دەکاتەوە کە سەبارەت بەو گوتراوە -کە لەوانەیە قسەیەکی زۆر ئاساییش بێت- کەچی هەر ئەو قسەیە بۆ ماوەیەکی زۆر لە زەینی ئەودا دێت و دەچێ و لە کۆتایشدا بە بێ ئەوەی بە ئاکامێک بگات وەک تەلیسم و گرێ پووچکەیەک فڕێی دەداتە تاریکخانەی زەینییەوە.

ئێستاش کە بۆ کرینی دەسماڵێکی ڕەنگ کاهوویی کە لە شایی ئامۆزاکەیدا بە شانی ژنە دوکتوریکەوەی دیویەتی هاتوتە بازاڕ، بە خەست و خۆڵی بە خۆی ڕاگەیشتوە و بەو جۆرەی کە دڵی خۆی لێی حەساوەتەوە ئارایشی کردوە. ئارایش لەو شتانەیە کە شایستە خانم وەختێکی زۆری بۆ دادەنێ و بێتو لەم وەختەدا عەرز و عاسمان لێک درێن، هەتا کاری خۆی بە باشی بە ئاکام نەگەیەنێ گوێ ناداتە هیچ شتێکی دیکە. لەم کاتانەدا نە منداڵ، نە مێرد و نە هیچ

شتێکی دیکە گرینگی ئەوەیان نیە کە شایستە خانم لە کارەکەی هەڵ بچڕن و سەرنجی ڕاکێشن. هەر بۆیەش وەختایەک بۆ ئاخر جار لە ئاوێنەی ڕوانی و زانی کارەکەی تەواو بووە، دەستی دایە کیفەکەی و ڕووی لە بازار کرد. لەوەختی بە ڕێدا ڕۆیشتن، حاڵەتێکی تایبەت بە خۆوە دەگرێ کە جیای دەکاتەوە لەو ڕێبوارانەی بە شەقامدا تێ دەپەڕن. هەر کەسێکی بۆ جارێک شایستە خانمی لەم حاڵەتەدا دیبێ، بێتو چەن حەوتووش لەو چاوپێکەوتنە تێپەڕیبێ سەر لە نوێ شایستە خانم دەناسێتەوە، چونکو شایستە خانم بە شێوەیەکی یەکجار تایبەت بە ڕێدا دەڕوا. هەنگاوەکانی ورد و خێران. دەستی بە هەوای هەنگاوەکانی ڕادەوەشێنێ و ئەو قۆڵەی وا کیفەکەی پێوە هەڵواسیوە بە بێ جوڵە ڕادەگرێ. گۆشەیەکی چل و پێنج دەرەجەیی دەدا بە چەناگەی و هەر ئەوەش دەبێتە هۆی ئەوە وا بنوێنێ کە کەمەکێک لووتی هەڵێناوە و هەر ئەم لووت هەڵێنانەشە کە هەیبەتێکی بێ وێنەی پێ دەبەخشێ. جارجار بە مۆنیکەوە سەرنج دەداتە ئەو ژنانەی بە تەنیشتیدا تێدەپەڕن و وردە مێلورەیەکی نزیک بە تەزوو بە لەشیاندا تێدەپەڕێنێ. هەر لەم حاڵەتەدا بە ئاسپایی و بە ویقارێکی تایبەتەوە خۆ بە بەزازییەکدا دەکا. بە بێ ئەوەی چاو لە کابرای بەزاز کە پیاوێکە بە چاوی تایبەت و زمانێکی تایبەتتر، نیوە جەغزێک لە سەر پەنجەی پێی هەڵدەسووڕێ و چاوێک بە تۆپە قوماش و پارچەکاندا دەگێڕێ. پرسیاری کابرای بەزاز کە بە لەبزێکی نەرمەوە لێی دەپرسی:"فەرموون لە خزمەتتاندام." بێ وڵام دێڵێتەوە. چاوێکی دیکە بە پارچەکاندا دەگێڕێ و چاوی لەسەر دانەیەکیان ئۆقرە دەگرێ. لۆیەکی هەڵدەداتەوە و وەختایەک دڵنیا دەبێ، بە کابرای بەزاز کە خۆی بە ماشێن حیسابەکەیەوە خلافاندوە دەڵێ:"بەشی دەسماڵێکم لەم ڕەنگە بۆ لێبکەوە." پووڵەکەی دەدا بە کابرای بەزاز و دێتە دەرێ. سەرلەنوێ خۆی ئامادە دەکا بۆوەی بەو شێوە تایبەتە بە ڕێدا بڕواتەوە. پێش ئەوەی تەواو هەنگاوەکانی بە دڵی خۆی هەماهەنگ بکات هەستی کرد، دوو کورە جحێڵە بە تەنیشتیدا تێدەپەڕن و هەر ورتەیان دێ. "ماشەڵڵا لەو لوتە ئاگات لەخۆت بێ لە عەرزی نەکوتی." هەرچەن شایستە خانم لە وەختی بە ڕێدا ڕۆیشتن کەم وایە سەر وەرسووڕێنێ، بەڵام هەستی دەکرد ئەم جارەیان فەرق دەکا. هەربۆیەش نیوچاوانی تێک نا و لەو دوو کورە جحێڵەی ڕوانی. بەلەباریک بوون و پێکەنینێکی ناجسنانە بە

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

ڕوخساریاندا بڵاو ببۆوە. بە دەم حیلکەحیلکەوە لە شایستە خانم دوور کەوتنەوە. شایستەخانم هەرچەن حەولی دەدا کە بە ڕووی خۆی نەهێنێ نەیدەتوانی. هەنگاوەکانی بۆ میزان نەدەبوون و نەیدەتوانی ئەو حاڵەتە سەرمەستانە لە ڕێگا ڕۆیشتنیدا بەدی بێنێ. هەر بۆیەش چووە سەر خیابان و دەستی بۆ تاکسییەک هەڵێنا و سوار بوو. پێش ئەوەی ئادرەسی ماڵەکەیان بە شۆفیر تاکسی بڵێ کیفەکەی کردەوە و ئاوێنە چکۆلانەکەی دەرهێنا و بە بێ ئەوەی بیلێ شۆفیر تاکسی ئاگادار بێت لە ئاوێنەکەرا لە لووتی خۆی ڕوانی. حەە بۆ هێندە گەورە بوو. ئەی چۆن بووە هەتا ئێستا بەم شتەی نەزانیوە! لە هەر کوێیەکی ئاوێنەکەی دەڕوانی هەر لووت بوو. دڵی پڕ ببوو لە خورپە و وەختایەک شۆفیر تاکسی لێی پرسی:"تەشریفتان بۆ کوێ دەچێ؟" بە ناقاییلییەوە کوتی:"بیمارستانی کۆن." نەیزانی چۆناوچۆن لە تاکسی دابەزی و چۆناوچۆن چووە ماڵی خۆیان. بە بێ ئەوەی چاو لە دەسماڵە کاهوویییەکەی بکات و نەخشەی بۆ بکێشێ چ زەنگیانە و مەلیلەیەکی لێبدا، یەکسەر هەلات بۆ دیوی خەوەکەی و لەسەر سەندەڵی میزی ئارایشەکەی دانیشت و پڕ بە چاو لە لووتی ڕوانی و بە قامکەکانی ئەندازەکەی هەڵسەنگاند. هەرچۆنێکی لێک دەداوە هەر گەورە بوو و بۆوە نەدەبوو شایستە خانم خاوەنی وەها لووتێک بێ. تەواوی ئەو نیگایانەی دەهاتەوە بیر کە زۆر جار دەیانڕوانییە ڕوخساری و ئەو دڵنیا بوو کە هەر هەموویان بە لووتیەوە هەڵواسراون و ئەو چەن شێت بووە کە بەم شتەی نەزانیوە. لە مێشکیدا بە دوای ئەو قسانەدا دەگەڕا کە جارێک لە جاران سەبارەت بە ئەندازەی لووتی ئەو کوتراوە. بێ فایدە بوو، وەها قسەیەکی نەدەهاتەوە بیر. هاتە سەر ئەم ڕایە کە تەنیا لە بەر حورمەتی ئەو باس لەم مەسەلەیە نەکراوە، دەنا کوێرێکیش بە کوێری خۆی دەیزانی لووتی شایستە خانم گەورەترین لووتە. سەری دایە ژان و لە داخان دەستی کرد بە ددانە چیرە. ڕەنگە سەیر بێ، بەڵام شایستە خانم لەو ژنانە نییە کە وەختایەک کۆسپێکیان دێتە ڕێ دەست بکا بە گریان، بەڵکو بە پێچەوانە سەری لە نێوان هەرتک دەستیدا ڕێک دەکوشێ و چاوی بە ئارامی دەقوچێنێ و دەست دەکا بە ددانە چیرە و نەخشە بۆ چارەسەری دەکێشێ. کاری بەوە نییە نەخشەکەی چەندی تێدەچێ و چەندی تێناچێ. ئەوەی بۆ شایستە خانم گرینگە چارەسەر بوونە و هیچی دی. ئەویش نەک بە شێوەیەکی ئاسایی بەڵکو بەو شێوەیەی کە بۆخۆی پێی وایە دروستە و پاش ئەوەی کە لەسەر بڕیارێکیش ساغ بۆوە، بێتوو تەواوی دنیاش لێی بێنە تکا ناتوانن لە بڕیاری خۆی پاشگەزی کەنەوە. بە تایبەت میرزا ڕەحمانی مێردی کە پیاوێکی زێرینگەرە، لە هەموو کەس باشتر دەزانێ کە شایستە خانم بۆوە نابێ قسەی لە قسەدا بکەی و قسە دەبێ قسەی ئەو بێ. هەر بۆیە وەختایەک شایستە خانم شەوێ لە نێو جێدا و لە حاڵێکدا پشتی تێکردبوو پێی ڕاگەیاند کە دەیهەوێ لووتی عەمەل بکا، بە بێ ئەوەی شتێک بڵێ تەنیا کوتبووی کەیفی خۆتە. هەرچەن میرزاڕەحمانی مێردی شایستە خانم پیاوێکی نەدوێن و کەم قسە بوو و دایم و دەرهەم سەری لە نێو حیساباتی دووکانە زێرینگەرییەکەیدا بوو، بەڵام کە دەهاتەوە ماڵێ دەبووە پیاوێکی دیکە و لە حاند شایستەخانم دا دەبووە مێو و ڕۆن. دایم چاوەڕوانی بزەیەکی ئەو بوو و خوداخودای بوو سەری قسەی لە گەڵ بکاتەوە کە کەم وابوو بەم ئاواتەی خۆی بگا. دایم لە نێوان میرزاڕەحمان و شایستەخانمدا نێوانێک هەبوو کە میرزاڕەحمان پێی دەکوت ترس. ترسێکی منداڵانە و لە هەمان کاتدا شیرین کە ببووە هۆی ئەوە میرزاڕەحمان بە شێوەیەکی تاقانە شایستەخانمی خۆش بوێ. شایستە خانم کچە پووری میرزا ڕەحمان بوو و هەر لە دەبیرستان پێش ئەوەی بچێ بۆ دانشگا لەویان مارە کردبوو. میرزاڕەحمان نزیک بە دەساڵ لە شایستەخانم بە تەمەنتر بوو و هەر ئەوەش ببووە هۆی ئەوە ڕق و مل بادانێکی دیار و نا دیار بە ڕەفتاری شایستەخانمەوە دیار بێ و تا ڕادەیەکی زۆر لە مرچ و مۆنی میرزاڕەحمان کەم کاتەوە و لە حاند داواکارییەکانی شایستەخانمدا خاوی کاتەوە. هەربۆیە پاش ئەوەی شایستە خانم ئادرەسی دوکتورێکی باشی لە تەورێز پەیدا کرد، میرزا ڕەحمان دووکانی زێرینگەرییەکەی داخست و بە خۆی و منداڵەکانیەوە ڕوویان کردە تەورێز و پاش چوار ڕۆژ گەڕانەوە بۆ بۆکان. شایستەخانم جارجار دەچووە بەر ئاوێنە و چەندین و چەند ساعەت لەسەر سەندەڵییەک دادەنیشت و لە لووتی خۆی کە کۆلێک چەسپ و پانسمانی پێوە نووسابوو دەڕوانی. ئەوەی لەم کاتانەدا بە خەیاڵیدا ڕادەبوورد جۆراوجۆر بوو. بەڵام تەواوی خەیاڵەکانی لەم حەدوسەرە نێزیک دەبوونەوە، بڵێی لووتم شووش و باریک بووبێتەوە؟ ئەوەش شتێک بوو کە پاش چەن ڕۆژی دی مەعلووم دەبوو. بەڵام ئەوەی ڕاست بێ لووتی شایستەخانم هەر لەپێشداش شووش و لەبار بوو و ئەوەی کە بڕیاری دابوو کە عەمەلی بکا شتێک بوو کە تەنیا بۆ خۆی دەیتوانی وڵامی بداتەوە. ئەوەی وا لە ماوەی ئەو چەن ڕۆژەدا بەرچاو و جێی باس بوو ئەو ئاڵ و گۆڕە ڕووحییە بوو کە خەریک بوو لە شایستە خانمدا بەدی دەهات. شایستە خانم بە تەواوی بۆی دەرکەوتبوو کە ئەو باوەڕبەخۆییەی کە جاران بووی ئێستا لە کەمی داوە. ئەو وەختایەک بەم شتەی زانی کە دەیدی ئێواران وەختایەک میرزاڕەحمان دێتەوە لەڕێوە بەرەو پیری دەچێ و چاوەڕوانی بیروبۆچوونی ئەوە سەبارەت بە لووتی خۆی. میرزاڕەحمانیش کە وەبیری نەدەهاتەوە شایستە خانم قەت ئاوا ڕوو خۆش بووبێت، دادەنیشت بە ئیشتییاوە لە کار و باری ئەو ڕۆژەی و مشتەرییەکانی بۆی دەدوا و تەنیا شتێکی کە سەرنجی ئەوی ڕاندەکێشا لووتی شایستەخانم بوو. هەر ئەوەش دەبووە هۆی ئەوە دڵە خورپەی لە زیادی بدا و ڕێچارەیەکی بۆ وەدۆزێ. ئێستاش کە دوو ڕۆژە چەسپ و پانسمانەکەی لە لووتی کردۆتەوە، بە پارێزەوە چۆتە دەرێ و بە بێ ئەوەی توانیبێتی هەماهەنگییەک لە نێوان هەنگاوەکانیدا دروست بکا و بەو شێوە تایبەتەی خۆی بە ڕێدا بڕوا گوێ قڵاغی دەوروبەریەتی کە دەڵێن چی و ناڵێن چی. کەچی کەس گوێ ناداتە ئەم مەسەلەیە و هەر ئەوەش دەهری دەکات و وای لێدەکا بە پەلە بڕواتەوە بۆ ماڵێ و بەرامبەر بە ئاوێنە دانیشێ و بە بێ ئەوەی سەری لە نێوان هەرتک دەستیدا ڕێک کوشێ و دەست بکا بە ددانە چیرە و ڕێیەک بۆ ئەم گرفتەی ببینێتەوە، لە قوڵپەی گریان دەدا. گریان بۆ لووتێک کە وێنەدەچوو ئەوەندە گەورە بێت کە عەمەل بکردرایە

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

كالیسیۆم

كالیسۆم زۆرترین ماددەیە لە لەشی مرۆڤ دا و بە زۆرترین پێداویستی مرۆڤ دەژمێردرێ.

هەر بۆیە ئێمە رۆژانە پێویستیمان بە نیو گرام هەتا دوو گرام كالیسۆم هەیە، دەنا لەوانەیە بە نەخۆشی پووكی ئێسك یان لەگەڵ خراپ بوونی ددان بەرەورِوو بین.

كالیسیۆم باشترین خۆراك بۆ ئێسك و ددانەكانە تا دەتوانین دەبێ ئەو خۆراكانە بە كار بێنین كە ویتامین (D) یان تێدایە.

كالیسیۆم زیاتر لە كەلەم، پەتاتە، كاهوو، پەنیر، شێلم، گەنم، توت فەرِەنگی، مۆز، كیوی، خورما، نیسك، پیواز، بادام، لوبیا، گوێز، وێنجە، سپێنەی هێلكەو بەتایبەت شیردا دەست دەكەوێ.

پیێوانەی كالیسیۆم لە خواردنەكان دا

له هەر كیلۆگرەم	گرام	له هەر كیلۆگرام	گرام
شیری دایك	٥/٣٤	پیواز	٪٣٤
شیری مانگا	١/٢٠	هێلكه	٪٦٧
شیری بزن	١/٢٨	پەنیر	٩/٣١
گوڵە كەلەم	١/٢٣	شیری كەم چەوری	١/٢٣
نیسك	١/٠٧	زەیتوون	١/٢٢
سێو	٪٠٧	هەرمێ	٪١٥
كەرە	٪١٥	كەرەوز	٪٧٨
هەنجیری ویشك	١/٢٢	فندق	٧/٨٧
دەنكە گەنم	٪٤٤	گەنمەشامی	٪٢٠
پەتاتە	٪١٤	لیمۆ ترش	٪٣٦
كاهوو	٪٤٣	مۆز	٪٠٩
گوێزی ویشك	٪٨٩	شەلغەم	٪٧٤
نان	٪٥٠	بادامی ویشك	٢/٣٩
توت فەرِەنگی	٪٤١	دانەی جۆ	٪٣٤
نۆك	٪٨٤	گێلاس	٪١٩
تەرەتیزە	١/٨٧	گێزەر	٪٥٦
تەماتە	٪١١	ماسی	٪٢٢

كتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

شمشێری ساموورایی(ترسناكترین چەكی سارد)

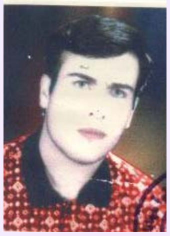

ن: یونس فەرهەنگ نیا

شمشێری ساموورایی به حەق مەترسیدارترین سیلاحی سارد بۆ هێرش‌و بەرگری كردن.

ساموورایی یەكێك لە تەواوترین‌و تیژترین‌و بەهێزترین چەكە ساردەكان دەژمێردرێ‌و لە ئاستی خۆی دا بە هۆی تایبەتمەندییەكانیەوە بەهێزترین‌و بێ وێنەترین‌و بێ هاوتاترین حیساب دەكرێ. تیغەكەی لەڕادەبەدەر تیژو كارامەیەو كێشەكەی بە هۆی ئەستوورایی پۆلا زۆر قورسەو دەسكەكەی بەرزو بڵندو خۆش دەستەو ئەوەش بە مەبەستی ئەوەیە كە خاوەنی بە هەر دوو دەست بتوانێ رایگرێت. ئەگەر بمانەوێت قسە لەسەر شمشێری ساموورایی بكەین دەبێ بە وردی باسی بكەین چونكە خاڵی بەهێزی زۆرەو كەیفیەتی لە ئاستێكی بەرزدایە.

تێپەڕ كردنی دەورەی ساموورایی لە مانگەكانی یەكەم دا لەبەر قورس بوونی‌و هەڵسووڕانی‌و تەكنیكە ئاڵۆزەكانی موشكیلە بەڵام ئەگەر راهاتی‌و هەڵسووڕانت هەبوو دەتوانی مسەیتەر بی بەسەر ساموورایی دا ئەگەر پێ داگیر بی دەتوانی سەركەوتووانە قۆناغی فێربوونی ساموورای تەواو بكەیت‌و لە پاشان پشت بە لێهاتوویی‌و سەلیقەی خۆت ببەستی.

ساموورایی تیغەكەی زۆر تیژەو قورسایی لە چاو قەوارەكەی زۆرە ئەمەش لەبەر ئەوەی كە پۆلایەو هەر لایەكی لە ١٠ تا ٢٠ سانت پێكهاتوو و گەرم دەكرێ‌و كووتراوەو ئەوەندەی دەكوتنەوەی تاوەكو ئەستورایی دەبێتە ١ سانتیمەتر. كارێكی قورسە، لە ژاپۆن‌و چین ئەو كەسانەی سەرقاڵی درووست كردنی ساموورایی ئەسڵین زۆر كەمن.

ئەم پۆلایە ٢٠ سانتیمەتر ئەستووری كە لە نەتیجەی كوتانەوەی دەبێتە ١ سانتیمەتر چ مقاومەیەكی هەیە كە بە شێوازێك كە دەتوانێ دارێكی ئەستوور یا ئاسنێك بە بێ تێكچوون دوو لەت بكات.

ئەو كەسانەی ئیشی درووست كردنی ساموورایی دەكەن بە وردبینییەكی تەواو دەڕوانە تیغی ساموورایی كە تیژە یان نا، و

كتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

بڕوایان وایە کە ساموورایی دەبێ ئەوەندە تیژ بێت کە لەگەڵ دانانی تیغ لەسەر دەست بە بی هیچ زەختو فشارێك توانایی بڕینی پەنجەکانی دەستی هەبێت. قورساییو کێشی ساموورایی دەگاتە ٢ تا ٧/٥ کیلۆ، ئەگەر کەسێك بیهەوێت فێری ساموورایی بێت دەبێ لانیکەم بۆ ماوە چەند ساعەت شمشێرەکە لە بەرامبەر خۆی راگرێت بە شێوەیەکی راست کە ئەمەش بە یەکێك لە گرنگترین دەورەکان دەناسرێت. سەریع بوونی ساموورایی لە دەرەجەی یەکەم دا وەك بنەما دەژمێردرێو ساموورایی کار دەبێ زۆر سەریعو دەقیق بێت کە بتوانێ ئامانجی خۆی بپێکێ بۆ وێنە سەرێك لە لەش جیا کاتەوە بە بێ ئەوەی سەرەکە بکەوێتە خوارەوە. سەرسوورهێنەرە بەڵام بەردەوام بوون لە کارو تێکۆشان دەکری بەسەر هەر کارێك دا سەرکەوتوو بێت.

پەیامی هاوبەشی یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان و یەکیەتیی لاوانی دێموکراتی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەبۆنەی ٢٦ی سەرماوەز ڕۆژی پێشمەرگەی کوردستان

سۆیلا قادری سکرتێری یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان

بەشدارانی بەڕێز:
میوانە خۆشەویستەکان!
پێشمەرگە بە جەرگەکان!

لە لایەن دەستەی بەڕێوەبەری گشتی و هەموو ئەندامانی یەکیەتیی ژنانی دیموکراتی کوردستان و یەکیەتیی لاوانی دیموکراتی ڕۆژهەڵاتی کوردستانەوە گەرمترین پیرۆزبایی خۆمان بە بۆنەی ٢٦ی سەرماوەز ڕۆژی پێشمەرگەی کوردستان پێشکەشی بنەماڵەی سەربەرزی شەهیدان، زیندانیانی خۆڕاگرو بنەماڵەکانیان و هەموو کادرو پێشمەرگەو ئەندامانی حیزبی دیموکراتی کوردستان دەکەین.

بەڕێزان:
لە وەها کات و ساتێك دا کە هەر کەسێك بۆ ئازادیی نەتەوەکەی گیانی دەکاتە قوربانی و هەر یەکەو بە شێوەیەك لە دژی سەرەڕۆیی کۆماری ئیسلامی و پێشێلکارییەکانی خەبات دەکا، بێ گومان ڕۆڵی ژنان و لاوان لەم پێناوەدا دیارو بەرچاوەو لە هەمان کات دا ئەرکی سەر شانمانە کە بۆ وەدیهێنانی ئامانجە رەواو بەرحەقەکانمان خەبات بکەین .

ژنان دەبێ بۆ وەدەسهێنانی ئازادی و یەکسانی دەنگ هەڵبڕن و پەردەیی بێ دەنگی بدڕێنن. دیارە بە خۆشیەوە دەبینین کە ژنان توانیویانە لە ژێر ئەو هەموو زوڵم و ستەم و پێشێلکاریانەی کە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بە سەری دا زاڵ کردوون و لە دژی هەموو یاساو ڕێسا دژە مرۆڤییەکانی کۆماری ئیسلامی بێنە مەیدانی خەبات.

زۆرن ئەو کیژو لاوانەی کە لە مەیدانی خەبات لە دژی نەبوونی مافەکانیان ئازایانە هاتوونە مەیدان و لە دژ دڕندانەترین ئەشکەنجەدا لەشی ناسکیان کەوتۆتە بەر ئازارو ئەزیەت، بەڵام بە چۆك دا نەهاتوون. ئەوانە هەموویان لە جێگەی خۆیان دا پێشمەرگەن. ئەوانە کە لە شارو ناوچەکان و بەو پەڕی فیداکارییەوە سیاسەتەکانی ئێمە بڵاو دەکەنەوە پێشمەرگەن کەواتە هەموو ئەو ژنانە و هەموو ئەو لاوانە لە نێو ریزی خەبات دان و تەواو وەخت لە خزمەت حیزب و گەل دان و هەموو ئەو کچ و کوڕانەی لە نێوخۆی وڵات دا چالاکیی دەنوێنن پێشمەرگەن. کەواتە هەمووی ئێمە کە بۆ یەك ئامانج تێدەکۆشین پێشمەرگەین. ئێمە وەك دوو ڕێکخراوی سینفی و هاوخەباتی حیزبی دیموکراتی کوردستان داوا دەکەین کە ژنانی کورد بێنە مەیدان و بە دژی سەرەڕۆیی بۆ وەدیهێنانی ئامانجەکانی نەتەوەکەیان و بۆ وەدەستهێنانی مافی خۆیان خەبات بکەن.

لاوان، سەرمایەو سامانی نەتەوە بەشخوراوەکەمان، بە دژی هەموو داواکانی کە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بۆ لەناوبردنی ئەو سامانەی نەتەوەکەمان هەوڵی بۆ دەدا خۆڕاگر بن و تێبکۆشن کە خەباتمان بێتە بەرهەم و ئێوەش لەو خەباتە پشکتان هەبێ.

لە کۆتایی دا جارێکی دیکە ٢٦ی سەرماوەز ڕۆژی پێشمەرگەی کوردستان لە هەموو کوردێکی بە شەرەف پیرۆز بێ.

دەستەی بەڕێوەبەری گشتیی یەکیەتیی ژنانی دیموکراتی کوردستان

کۆمیتەی بەڕێوەبەری گشتیی یەکیەتیی لاوانی دیموکراتی ڕۆژهەڵاتی کوردستان

٢٦ی سەرماوەزی ١٣٨٨ی هەتاوی

٢٥ی نوامبر ڕۆژی بەرەنگاربوونەوە دژی توندوتیژی لە سەر ژنان

ڕۆژی ٢٥ی نوامبر، وەک ڕۆژێکی سەمبولیک بۆ چڕکردنەوەی خەبات لە دژی توندوتیژی بە دژی ژنان لە لایەن ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە پەسەند کراوە.

لە ڕۆژی ٢٥ی نوامبری ساڵی ١٩٦٠ی زایینی سێ خوشک بە ناوەکانی پێتریسیا، مینرۆوا و ماری کە بە خوشکانی میرابێل بە ناوبانگ بوون، دوای چەندین مانگ ئازار و ئەشکەنجە لە لایەن ڕێکخراوی ئەمنیەتیی ئەرتەشی دۆمینیکەن، تەرمەکانیان لە باکووری ئەو وڵاتە لە تەنیشت زۆنگاوێک دۆزرانەوە. تاوانی ئەوان خەبات دژی دیکتاتۆریی حاکم لە وڵاتەکەیان،رافائێل تروخیۆ بوو. حکومەت، وەک پیشەی هەموو حکومەتە دیکتاتۆریەکان رای گەیاند کە ئەوان لە ڕووداوێکی هاتوچۆدا گیانیان لە دەست داوە. بەڵام خەڵک بڕوایان بەوە نەکرد و دژ بەو تاوانە ڕژانە سەر شەقامەکان. ئەوەش هۆکارێک بوو بۆ بڵێسە سەندنی هەرچی زیاتری خەبات لە دژی دیکتاتۆریی ترۆخیۆ تا سەرەنجام سەرکەوت.

٢١ ساڵ دوای ئەو ڕووداوە، واتە لە ساڵی ١٩٨١، لە کۆبوونەوەیەکدا کە بە بەشداریی چالاکانی بواری مافەکانی ژنان لە ئەمریکای لاتین و ناوچەی کارائیب، لە شاری بوگوتای پێتەختی کۆلۆمبیا بەڕێوە چوو، پێشنیار کرا تا ڕۆژی ٢٥ی نوامبر، ڕۆژی کوژرانی خوشکانی میرابێل بە ڕۆژی بەرەنگاربوونەوە دژی توندوتیژی لەسەر ژنان نێودێر بکرێ. ئامانجیش لە لایەک ڕێزگرتن لە خەبات و بەرخودانی ئەو سێ خوشکە بوو و لە لایەکی تریشەوە سەرنجی بیروڕای گشتی بۆ لای توندوتیژی دژ بە ژنان و هەوڵەکان بۆ بنەبڕ کردنی ئەو ستەم و ناعەداڵەتیە رابکێشرێ.

لەو کاتەوە لە زۆرێک لە وڵاتانی جیهان بە تایبەتی لە وڵاتانی ئەمریکای لاتین ڕۆژی ٢٥ی نوامبر وەک ڕۆژی بەرەنگاربوونەوە لە دژی توندوتیژی دژ بە ژنان ڕێزی لێ دەگیرا بەڵام لە ساڵی ١٩٩٩ ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانیش ئەو بۆنەیەی بە ڕەسمی پەسەند کرد.

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

هەواڵ و چالاکی

سمینارێك بە بۆنەی ڕۆژی جیهانیی سڕینەوەی توندوتیژی دژی ژنان لە سلێمانی

ڕۆژی چوارشەممە ٤ی سەرماوەز (٢٥ نوامبر) لە بنکەی ڕێکخراوی گەشەپێدانی مەدەنییە"CDO" لە شاری سلێمانی باشووری کوردستان سمینارێک لە ژێر ناوی "نا بۆ توندو تیژی" پێک هات. لەم سمینارەدا خاتوو سەمیرە محەممەد، نووسەر و چالاکی بواری ژنان باسێکی تێر و تەسەلی لە سەر توندو تیژی دژی ژنان پێشکەش کرد. ناوبراو لە باسەکەی دا پێناسەیەکی لە توندو تیژی دژی ژنان کردو جۆرەکانی توندو تیژی، ئامانج لە توندو تیژی، هۆکارە بابەتیەکان و زیانەکانی ئەم دیاردەیە بە وردی هێنایە بەر باس. هەروەها خاتوو سەمیرە لە بەشێکی دیکە قسەکانی دا باسی لە کۆمەڵگەی کوردستان کرد و ئەو دیاردانەی ناو برد کە بوونەتە هۆی پەرەسەندن و بەربلاوی توندوتیژی دژی ژنان. پاشان کۆمەڵێک خاڵی دەستنیشان کرد کە بۆ سڕینەوەی ئەم دیاردەیە پێویستە لە لایەن نیهاد و ڕێکخراوەکانی ژنان و دەزگاکانی حکوومەت و ڕاگەیاندنەوە لە بەر چاو بگیردرێن وەک: وشیار کردنەوەی کۆمەڵگە، گەشە پێدانی مرۆیی واتە وشیاریی خێزان، پیادە کردنی پرۆژەیەکی سەردەمیانە لە لایەن حکومەتەوە، هەوڵدان بۆ چەسپاندنی یاسایەکی دادپەروەرانە و گۆڕینی یاسا پڕ لە جیاوازییەکان و هتد.

لە دوایین بەشی کۆڕەکەدا بەشدارانی ئەو سمینارە کە ژنانی ڕێکخراوەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بوون، ڕوانگە و تێبینییەکانی خۆیان سەبارەت بەو مژارە خستە بەر باس.

شایانی باسە هەیئەتێکی یەکیەتیی ژنانی دیموکراتی کوردستان بە سەرپەرەستیی سوهەیلا قادری، سکرتێری ئەو ڕێکخراوەیە بەشدارییان لەو سمینارە و باسەکانیدا کرد.

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

بەڕێوەچوونی کۆڕێکی ڕووناکبیری بۆ دوو ڕووناکبیری تاراوگەنشین لە سلێمانی

سەنتەری ڕاگەیاندن و ڕووناکبیری ژنان لە شاری سلێمانی ڕۆژی سێ شەممە ١٧ی سەرماوەزی ١٣٨٨ هەتاوی، کۆڕێکی بۆ دوو ڕووناکبیری تاراوگەنشینی کورد، ئەحمەد ئەسکەندەری و ڕەسووڵ سمایل عەبدوڵاو هەروەها ڕووناکبیری بیانی خاتوو ئونی ڤیکان پێک هێنا.

لە بەشی یەکەمی باسەکانی کۆڕەکەدا ڕەسووڵ سمایل عەبدوڵا خەڵکی باشووری کوردستان و نیشتەجێی تاراوگە بابەتێکی لە ژێر ناوی "کوشتن بە ناوی شەرەف و پێوەندیی بە ئیسلامەوە" پێشکەش کرد.

لە باسەکەی‌دا ناوبراو چەند ڕوونکردنەوەیەک لەسەر چەمکەکانی، نەتەوەی ناموس‌پەرست و مەبەستەکانی کوشتن لە پێناو ناموس دا تیشکیان خرابووە سەر.

کۆڕگێڕێکی دیکەی ئەو ئێوارەیە مامۆستای ئەنترپلۆژیی لە زانکۆی ئۆسلو، خاتوو ئونی ڤیکان بوو کە لە یونسیف ڕاوێژکارە و نۆ بەرهەمی لە چاپ داوە. ناوبراو بابەتێکی لەژێر ناوی (قوربانیانی کوشتن بە ناوی شەرەف) پێشکەش کرد کە باسیان لە کۆمەڵێک ئەزموون کرد لە وڵاتانی جۆراوجۆر لەسەر شێوازەکانی توندوتیژی دژی ژنان و چۆنیەتی کوشتنیان، یان ئەو هۆکارانەی کە دەکرێتە پێوەر بۆ کوشتنی ژنان کە زۆربەی هەرە زۆری ئەم کوشتنانە بە بیانووی پاراستنی شەرەفەوە کران و چەندین نموونەی خستەڕوو کە هۆکاری سەرەکیی هەموو کوشتنەکان هێنانەوەی پاساوی شەرەفی لە پشت بووە.

دوایین بەشداریی کۆڕەکە بەڕێز ئەحمەد ئەسکەندەری بوو کە بابەتێکی لەسەر (توندوتیژی دژ بە ژنان کاری پێشگیرانە و ڕۆڵی دەسەڵات و کۆمەڵگە) پێشکەش کرد.

باسەکەی ناوبراو خستنەڕووی چەند ڕوانگە و بۆچوونی ڕەخنەگرانە بوو لە سەر دامودەزگاکانی پێوەندیدار بە ژنان بە گشتی دەسەڵاتی سیاسی لە کوردستاندا کە نەیانتوانیوە کوشتنی ژن لە ژێر ناوی شەرەفپارێزیدا کەم بکەنەوە. ناوبراو ئەوەشی گوت کە کوشتنی ژنان تەنیا تایبەت نییە بە کۆمەڵگای کوردستانەوە، بەڵکوو ئەم کێشەیە پانتاییەکی جیهانی هەیەو ڕووبەڕووی ڕەگەزی مێینەی مرۆڤایەتی دەبێتەوە.

کۆڕگێڕ لە باسەکەی داچەند نموونەیەکی خستەڕوو کە بۆ ژنان شەرەفی پیاون بەڵام پیاو بە پێچەوانە بەم جۆرە و بەو مەبەستە چاو لێ ناکا، هەروەها باسێکی کورتی لەسەر کاریگەریی یاسا لەسەر کەمکردنەوەی تاوان دەر حەق بە ژنان کردو بەداخبوونی خۆی لە فرەژنی و بە کەم گرتنی ژنانی لە کوردستان ئەویش لە ڕێگەی یاساوە ڕای گەیاند کە فرەژنی بۆ لە یاسادا ڕێگەی پێ دراوە. هیوای خواست ژنان لە مافە بەرحەقەکانی خۆیان چ لە خێزان و چ لە کۆمەڵگە کۆتا نەبن و سووربن لەسەر پاراستن یان بە دەستهێنانی.

جێگای ئاماژە پێ کردنە کە بەشێکی بەر چاو لە ژنانی ڕووناکبیرو خەباتکار لە بوارە جۆراوجۆرەکانی کۆمەڵایەتی و سیاسی بەشدار بوون.

شایانی باسە کە هەیئەتێکی چەند کەسیی یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستانیش بۆ ئەو کۆڕە بانگهێشت کرابوون و بەشدارییان لەو کۆڕەدا کرد.

سەردانی هەیئەتێکی یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان بە مەبەستی پیرۆزبایی ساڵیادی دامەزرانی یەکیەتیی ئافرەتانی کوردستان

ڕێکەوتی ٢٠٠٩/١٢/١٣ هەیئەتێکی یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان بە مەبەستی پیرۆزبایی ساڵیادی دامەزرانی یەکیەتیی ئافرەتانی کوردستان سەردانی بنکەی یەکیەتیی ئافرەتانی کوردستان لقی کۆیەیان کرد.

ئەم هەیئەتە کە بە فەرمی بانگهێشت کرابوون لەلایەن هەموو ئەندامانی یەکیەتیی ژنانەوە پەیامی پیرۆزباییان هاوڕێ لەگەڵ چەپکە گوڵ پێشکەش بە ژنانی ئەندام لە ڕێکخراوی یەکیەتیی ئافرەتان کردو بەشدارییان لە ڕێوڕەسمی ئەم یادەوەرییە کرد.

پێویستە ئاماژەی پێبکرێ کە هەیئەتی یەکیەتیی ژنان کە بریتی بوون لە بەڕێزان: فەریبا وەیسی ئەندامی بەڕێوەبەریی، ئایشە ئیسماعیل نژاد، گوڵاڵە محەممەدی و شیلان شێخی ئەندامانی یەکیەتیی ژنان کە لەلایەن بەڕێز نەشمیل خان بەرپرسی لقی کۆیە یەکیەتیی ئافرەتانی کوردستان و چەند کەس لە ئەندامانیانەوە پێشوازییان لێکرا.

سەردانی هەیئەتێکی یەکیەتیی ژنان لە سەنتەری ڕووناکبیریی ژنان لە سلێمانی

هەیئەتێکی یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان بە سەرپەرستیی خاتوو سۆهەیلا قادری، سکرتێری ئەو ڕێکخراوەیە ڕۆژی شەممە، ١٤ ی سەرماوەزی ١٣٨٨ ی هەتاوی سەردانی بەڕێوەبەرانی سەنتەری ڕاگەیاندن و ڕووناکبیریی ژنان لە سلێمانییان کردو لە لایەن هەیئەتێکی خانەخوێ بە سەرپەرستیی خاتوو ڕووناک فەرەج، لێپرسراوی سەنتەرەوە بە گەرمی پێشوازییان لێ کرا.

لە کۆبوونەوەی ئەو دوو هەیئەتە دا باس لە کێشە و ئاریشەکانی ژنان و بزووتنەوەی ژنان لە هەموو بەشەکانی کوردستان دا کرا و لە سەر گرفت و ئاستەنگی بزووتنەوەی هەر کام لەو بەشانەی کوردستان ئاڵوگۆڕی بیرورا کرا.

لەو کۆبوونەوەیەدا لە سەر ئەوە پێ داگیرایەوە کە ڕێکخراوەکان ڕۆڵی گرینگیان لە بەرەو پێشبردنی بزووتنەوەی یەکسانیخوازیی ژنان دا هەیە و ئەوەش ئەوە دەخوازێ کە ئەو ڕێکخراو و ناوەندانەی کار لە سەر پرسی ژنان دەکەن، زیاتر و بەرفراوانتر هاوکاریی یەکتر بکەن و پێوەندییەکانیان لە گەڵ یەکتر و هەوڵەکانیان بۆ کار و پرۆژەی هاوبەش پەرە پێ بدەن.

شایانی باسە کە بەڕێزان گەلاوێژ حەسەنزادە شیرین ڕۆژە، و شلێر قادرزادە لەو سەردانەدا و لە هەیئەتی یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان دا هاوڕێیەتی سکرتێری ئەو ڕێکخراوەیان کردبوو.

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

بەڕێوەچوونی سمیناری "ژنان بەرەو دەسەڵات"، لەلایەن یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان لە وڵاتی سوئێد

ڕۆژی شەممە، ٣٠ ی خەزەڵوەر (٢١ی نوامبری ٢٠٠٩) بە بۆنەی ڕۆژی نێونەتەوەیی بەرەنگار بوونەوەی توندوتیژی دژ بە ژنان، سیمینارێکی یەک ڕۆژە لە ژێر ناوی" ژنان بەرەو دەسەڵات" لە لایەن یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان لە وڵاتی سوئێد بەڕێوە چوو.

ئەو سمینارە سەرەتا بە خولەکێک بێدەنگی بۆ ڕێز گرتن لە گیانی پاکی ئەو ژنانە کە گیانیان فیدای یەکسانی لە کۆمەڵگادا کردوە و هەروەها هەموو شەهیدانی سەربەرزی کوردستان، ڕاگەیاندرا. پاشان بە بیستنی پارچە مۆسیقایەکی حەزین هاوەدردی لەگەل بنەماڵەی نوێترین شەهیدی ڕێگای ڕزگاری، ئێحسان فەتاحیان کرا.

دواتر لە لایەن کاک کەماڵ حەسەنپور باسێکی تیرو تەسەل لە سەر کاری ڕێکخراوەیی لە وڵاتی سوید پێشکەش کرا.

لە بەشێکی دیکەی سیمینارەکە دا کورتە فیلمێک کە لەسەر چۆنیەتی ژنان بەرەو دەسەڵات، کە لە لایەن یەکیەتیی ژنانی دێموکراتەوە ئامادە کرابوو، نیشان درا و دوا بەدوای کورتە فیلمەکە بەشی یەکەمی پانێل دەستی پێ کرد.

لەو پانێلەدا خاتوو زیبا سەروەری باسێکی لەسەر "شەڕ و نەخۆشیە دەروونییەکان" پێشکەش کرد.

پاشان سۆران عەلیپور باسەکەی خۆی لە سەر میدیا و خەباتی یەکسانیخوازی دا پێشکەشی ئامادەبووان کرد.

لە بەشی دووهەمی پانێلی ئەم سمینارەدا ئەحمەد ئەسکەندری باسێکی لەسەر باوەر بەخۆ بوونی ژنان پێشکەشی بەشداران کرد. دوا بە دوای ئەو خاتوو گوڵاڵە شەرەفکەندی وتارێکی لە ژێر ناوی ژن بەرەو دەسەڵات پێشکەش کرد.

شایانی باسە بەشێکی دیکەی بەرنامەکانی ئەم سمینارە بۆ نیشاندانی جۆرەکانی جلوبەرگی کوردی تەرخان کرابوو. دواتر ئەو لاوانە بە پێشکەش کردنی چەپکەگوڵ لە لایەن بەرپرسی یەکیەتیی ژنان لە وڵاتی سوئێد خاتوو شوعلە قادری، ڕێزیان لێ گیرا

پێکهێنانی شەوێکی کوردی بەبۆنەی ٢٦ی سەرماوەز لە شاری لینشۆپینگ

لە درێژەی کارو چالاکییەکانی یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان لە شاری لینشۆپینگ دا، ئێوارەی ڕۆژی هەینی ١٣ ی سەرماوەز(٠٤ - ١٢ - ٢٠٠٩) بەشێکی بەرچاو لە بنەماڵەکان و ئەندامانی سەر بە یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان بە مەبەستی ڕێز لێنان لە ڕۆژی ٢٦ ی سەرماوەز ڕۆژی پێشمەرگەی کوردستان لە یەکێک لە ساڵۆنەکانی ئەم شارە کۆبوونەوە. ئەم شەوە کە بە مەبەستی ڕێزلێنان لە خەبات و تێکۆشانی پێشمەرگەکانی کوردستان پێک هاتبوو، سەرەتا لە لایەن بەڕێوەبەری ئەم شەوە کوردییە بەخێرهاتنی گشت بەشداربووان کرا و ئەوجار ئێوارە خوانێکی کوردانەیان بە خواردنی کوردی بۆ گشت لایەک پێک هێنا.

پاشان لە لایەن هەر دوو بەڕێزان کوێستان بابایی و شلێر حەسەنپوور بەرنامەیەکی کێبەرکێ لە چەندین بواری جۆراجۆر: مێژوویی، کولتووری، هونەری بۆ ئەندامان بە شێوەی پرسیارو وەڵام ڕێک خراو و هەموو لایەک بە گەرمی بەشداریان لەم کێبەرکێیە دا کرد.

لە بەشێکی دیکەی ئەو بەرنامەیەدا لە لایەن بەڕێز کاک قادر نەبیزادە، کادری پێشووی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە سەر چۆنیەتی ڕۆژی ٢٦ ی سەرماوەز و ئەرکی پێشمەرگە لە قۆناغە جیاجیاکاندا چەند وتەیەک پێشکەش کرد و هەروەها لە لایەن حەمەرەسووڵ کەریمی چەند وتەیەک بە شێوەی پەخشان لە سەر ورەو ئیمان و خۆراگری پێشمەرگە پێشکەش کرا. دوای ئەم بەشە بەشدارانی ئەم شەوکۆڕە بە گوتنی گۆرانی و سروودی نیشتمانی و هەروەها بە بەڕێوەبردنی ڕیزە هەڵپەڕکێیەکی جوان لە لایەن ئەندامانی یەکیەتیی لاوانی دێموکراتی ڕۆژهەڵاتی کوردستان تا درەنگ وەختانێک لە شەوە درێژەیان بە کارەکانی ئەم شەوە کوردییە دا و بەم شێوەیە یادو بیرەوەرییەکانی ڕۆژانی سەختی خەبات و قۆناغی ئێمرۆی خەباتیان زیندوو ڕاگرت.

فەتاح سەوزەواری لە کۆنسێرتێك دا بۆ یەکیەتیی ژنان

ڕۆژی ١٠ی بەفرانباری ١٣٨٨ (٣١ی دێسامبری ٢٠٠٩) سەعات ٢/٣٠ی پاش نیوەڕۆ لە یەکێك لە کەمپەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستان بەبۆنەی ساڵی تازەی زایینییەوە یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان کۆنسێرتێکی گۆرانیی بۆ هونەرمەند فەتاح سەوزەواری پێك هێنا کە لەگەڵ پێشوازی گەرمی بەشداربووان بەرەوروو بوو. لەو ماوەیەدا کۆمەڵێك گۆرانی شادو خۆش لەلایەن ئەم هونەرمەندەوە گوتران. سەعات ٥ی ئێوارە کۆتایی بە کۆنسێرتەکە هات.

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

ندا ئاقاسوڵتان بوو بە یەکێك لە پاڵەوانانی ساڵی ٢٠٠٩ی زایینی

بڵاوڤۆکی تایم کە لە ئامریکا چاپ و بڵاو دەبێتەوە، ندا ئاقا سولتانی وەک یەکێک لە پاڵەوانەکانی ساڵی ٢٠٠٩ ی زایین ناساندوە.
ندا ئاقا سولتان لە نێو ١٠ پاڵەوانی هەڵکەوتووی ساڵی ٢٠٠٩ لە پلەی دووهەمی ئەو ریزبەندییەدا جێی گرتوە.
بلاڤۆکی تایم هەموو ساڵێک ١٠ کەس لەو کەسانەی بە چالاکییەکانیان کاریگەریی لە سەر دنیا و بیروڕای گشتیی جیهان دادەنێن، وەک پاڵەوانانی ساڵ ناویان دەبا و دەیان ناسێنێ.
" جێلسی سولنبێرگ" ، ئەو فرۆکەوانەی کە گیانی زیاتر لە ١٥٠ کەسی لە مردن رزگار کردبوو، لە پلەی یەکەمی ئەو ریزبەندییەدا جێی گرتوە.
شایانی باسە کە پێشتریش زانکۆی ئاکسفۆردی بریتانیا بورسییەیەکی بە ناوی ندا ئاقا سولتان لە لقی فەلسەفە دا کردبۆوە و خوێندکاری تایبەتی بۆ وەردەگرێ.
ندا ئاقا سولتان کە لە کاتی خۆپیشاندانەکانی دوای هەڵبژاردنی سەرۆک کۆماریی ئێران لە لایەن هێزە ئەمنیەتییەکانی رژێیمەوە بە گوللە پێکرا، بۆتە یەکێک لە سەمبووڵەکانی خەبات و بەرخودانی نەیارانی کۆماری ئیسلامی و لەوبارەوە هەواڵدەرییەکان بڵاویان کردەوە کە ساتەکانی گیان بەختکردنی ئەو خوێندکارەی ئێران لە مێژووی مرۆڤایەتی پڕبینەرترین ساتی گیانەڵڵای مرۆڤێکە کە لە دنیادا خەڵک لە ڕێگەی تەلەڤزیۆنەکانەوە بینیویانە.

دیاردەی "ژن بە ژنە" لە سەقز هێشتا هەر ماوە

دیاردەی ژن بە ژنە لە ناوچەی سەقز بنەبڕ نەکراوە و هێشتا بەشێکی بەرچاو لە گوندنشینان و تەنانەت دانیشتووانی نێو شاری سەقز بە شێوەی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ، ئەم نەریتە کۆن و دزێوە بەڕێوەدەبەن. بە گوێرەی ڕاپۆرتی "ناوەندی هەواڵدەریی سەقز"، شارەزایەکی بواری کۆمەڵایەتی لە شاری سەقز، سەبارەت بەم دیاردە ئاشکرای کردوە کە هۆکاری بنەبڕ نەبوون و تەنانەت پەرەسەندنی دیاردەی ناحەزی ژن بە ژنە، سەرەتا بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە هێشتا کۆمەڵگای ئێمە تا رادەیەکی بەرچاو خێڵەکییە و داب و نەریتی کۆن و ناشارستانی تێدا ماوە. هەروەها لەم سەردەمەدا بە هۆی چوونە سەرەوەی تێچووی ژن هێنان و کچ بە شوودان، هەندێک لە بنەماڵە هەژارەکان پێیان باشە بە مەبەستی کەمکردنەوەی تێچووی زەماوندەکان و هاوکات هێنانە خوارەوەی داخوازییەکانی ماڵی بووک و زاوا، پەنا بۆ ئەم دیاردە ببەن.
ئەم کۆمەڵناسە هەروەها ئەوەشی گوتوە کە ئەزموون نیشانی داوە کە زۆربەی ئەو کەسانەی کە بە شێوازی ژن بە ژنە، ژیانی هاوبەشیان پێک هێناوە، پاش ماوەیەک تووشی کێشە و ناکۆکیی بنەماڵەیی و تەنانەت جیابوونەوە دەبن و کەمتر کەسێک بەم شێوە بەختەوەر بووە.
شایانی باسە ، ڕاپۆرتەکان باس لەوە دەکەن کە هێشتا کۆمەڵێکی بەرچاو لە بنەماڵەکان لە شارە جۆراوجۆرەکانی کوردستان، ئەم نەریتە کۆنە کۆمەڵایەتییە ڕەچاو دەکەن.

هەڵوێستی ژنانی ئازادیخوازی ئێران لە دژی سەرکوتی خەڵکی کوردستان

ژمارەیەکی بەرچاو لە ژنانی چالاکی بواری یەکسانی لە راگەیەندراوێک دا سەبارەت بە ئێعدامی ئیحسانی فەتاحیان و مەترسیی ئێعدامی چالاکانی دیکەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان نارەزایەتی دەردەبڕن و داوا لە نەتەوە یەکگرتووەکان و ولاتانی جیهان دەکەن تا بۆ پێشگرتن لە سەرکوت و ئێعدامی چالاکانی کورد نارەزایەتی دەربڕن و هەوڵ بە بەرگرتن لەو ئێعدامانە بدەن.
لەو راگەیەندراوەدا کە لە ژێر ناوی "نارەزایەتی بەرامبەر بە ئێعدامی خەباتکارانی سیاسیی کورد، خەبات لە دژی تیرۆر لە ئێرانە" بڵاو بۆتەوە، وێڕای مەحکووم کردنی کۆماری ئیسلامی سەبارەت بە کار و کردەوەکانی، داوا لە سەرجەم ویژدانە وشیارەکان کراوە کە پشتیوانی لە چالاکانی سیاسی و کۆمەڵایەتی کەمایەتییە نەتەوەییەکان لە ئێران دا بکەن.
لە بەشێکی ئەم راگەیەندراوەدا هاتوە: کۆماری ئیسلامیی ئێران پێشێلکردنی مافی هاوڵاتیان و هەڵاواردنی مەزهەبی، قەومی ، نەتەوەییو رەگەزیی وەک یاسایەیەک بەڕێوە دەبا و هەموو گرووپە سیاسی ـ کۆمەڵایەتییەکان بە ناپاسایی لە قەڵەم دەدا و لەم نێوەدا وەک جیاییخواز و تیرۆریست لە قەڵەم دراون. ئێمە دەپرسین کێن ئەوانەی شایانی ئەوەن ناوی تیرۆریستیان لە سەر دابندرێ؟
وڵام ئەوەیە: ئەوانەی بۆ پەرەپێدان بە چالاکیە تیرۆریستییەکانی حیزبوڵڵاکان و حەماسەکان لە سەرانسەری دنیادا سامانی وڵات خەرج دەکەن، ئەوانەی خەباتی مافخوازانەی خەڵک لە سەرانسەری ئێراندا بە زیندان و ئەشکەنجە و کوشتن وڵام دەدەنەوە.
ئەو کۆمەڵە کەسە لە ژنانی چالاکی ئێران داوا لە گشت ویژدانە وشیارەکانی ئێرانو سەرانسەری جیهان دەکەن کە بۆ پشتیوانی هەمەلایەنە لە زیندانیانی سیاسی یەکدەنگ بن.
شایانی باسە لە کۆتایی ئەو راگەیەندراوەدا داوا لە ڕێکخراوی نەتەوەیەکگرتووەکان و ئەو دەوڵەتانەی کە لایەنی دانوستانەکانی ئابووری و ناوکی لەگەڵ کۆماری ئیسلامین، کراوە کە ڕێز لە ماف و داخوازییەکانی خەڵکی ئێران بگرن و مەرجی پاراستنی گیانی ئەو بەندکراوانە لە دانوستانەکانی خۆیاندا بگونجێنن.

زۆرترین ڕێژەی تەڵاق لە ئێراندا لە پارێزگاکانی سنەو کرماشاندا روو دەدەن

بە پێی وتەی جێگری ناوەندی زانیاری و ئاماری شوورای کلتووری و کۆمەڵایەتیی ژنان، ڕێژەی تەڵاقدان لەچاو کۆی گشتیی حەشیمەت نیشان دەدا کە پارێزگای سنە بە ٢١ دەرسەدی تەڵاق، پارێزگای تاران بە هەمان ڕێژە و پارێزگای کرماشان بە ١٩دەرسەدی تەڵاقدان پلەی سەرەوەی ئاماری تەڵاقیان لە ئاستی ئێراندا گرتوتە دەست.
شارەزایانی بواری کۆمەڵایەتی هۆکاری ئەو ڕێژە زۆرەی تەڵاق لەو دوو پارێزگایەی کوردستان بۆ شەپۆلی ماڵوێرانکەری بێکاری و هەژاری، گیرۆدە بوون بە ماددە هۆشبەرەکان و زۆر گرفتی دیکە دەگەڕێننەوە کە ئەمرۆکە داوێنی کۆمەڵگای کوردستانی گرتوە و ڕۆژ نیە کە سەدان کەس و دەیان لاوی کورد لە ژنان و پیاوان بە هۆی ئەو گرفتانەوە هێلانە و کاولانی ئاوات و ئارەزووەکانیان تێک نەدرێ و پەنا بۆ جیابوونەوە و تەڵاق نەبەن. ئەوە لە کاتێک دایە کە کاربەدەستانی کۆماری ئیسلامی هیچ هەنگاوێکیان بۆ چارەسەری گرفتەکان و پێشگرتن لە پەرەسەندنی ئەو دیاردەیە هەڵ نەگرتوە و بێکاری لەو پارێزگایانەی کوردستان وەک هۆکاری سەرەکی لەبەریەک هەڵوەشانی تەڵاق تادێ پتر پەرە دەستێنێ.

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

بانگکرانی دوو کەسی دیکەش لە چالاکانی کەمپەینی یەک میلیۆن واژۆ بۆ دادگا

رۆژی شەممە، ٩ ی خەزەڵوەر دوو کەسی دیکەش لە چالاکانی کەمپەینی یەک ملیۆن واژۆ بۆ دادگای شۆرشی تاران بانگ کران.

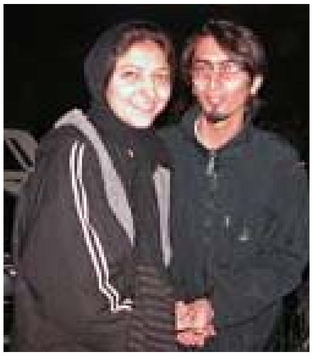

ماڵپەڕی گۆڕان لە پیناو یەکسانی بڵاوی کردەوە کە رۆژی شەممە، ٩ ی خەزەڵوەر جلوە جەواهیری و کاوە مزەففەری، دوو کەس لە چالاکانی کەمپەینی یەک ملیۆن واژۆ بۆ لقی ٣ ی لێپێچینەوەی دادسەرای شۆڕشی ئیسلامیی تاران بانگ کراون تا سەبارەت بە کۆمەڵێک داوا لێپێچینەوەیان لە گەڵدا بکرێ.

شایانی باسە کە لە دەقی بانگ کرانەکەی دادسەرای شۆڕشدا روون نەکراوەتەوە کە هۆی بانگکرانی ئەو دوو چالاکی مەدەنییە بۆ دادگا چیە؟

دیارە پێشتریش ئەو دوو چالاکەی کەمپەینی یەک ملیۆن واژۆ راپێچی دادگا کرابوون و لەو نێوە دا جلوە جەواهیری بە تاوانی بانگەشە دژی نیزام بە ٦ مانگ زیندانی تەعزیری مەحکووم کرابوو و کاوە مزەففەریش ١٨ ی پوشپەڕی ئەو ساڵ دەسبەسەر و دوای ٤٠ رۆژ مانەوە لە دەسبەسەر کرد کە بە بارمتەیەکی قورس بەردرابوو.

زەینەب جەلالیان مەترسیی ئێعدام کردنی لەسەرە

بە پێی ئەو هەواڵە نارەسمییانەی کە لە نێوخۆی وڵاتەوە بڵاو دەکرێنەوە، ژنێکی لاوی کورد لە مەترسیی ئیعدام کردن دایە.

بە گوێرەی هەواڵەکان ، کەسانی نزیک لە زیندانیی سیاسیی کورد" زێنەبی جەلالی" تەمەن ٢٧ ساڵ و خەڵکی شاری "ماکۆ"، کە بە تاوانی هاوکاری لەگەڵ حیزبێکی کوردیی نەیاری کۆماری ئیسلامی لە لایەن هێزە ئەمنیەتییەکانەوە قۆڵبەست کراوە، ئاشکرایان کردوە کە ناوبراو لە مەترسی ئێعدام کردن دایە، ئەوە لە حاڵێک دایە کە تا ئێستا هیچ سەرچاوەیەکی رەسمیی کۆماری ئیسلامی ئەو هەواڵەی پشتڕاست نەکردۆتەوە.

ئەو زیندانییە لە نامەیەک دا داوا لە چالاکانی بزووتنەوەی ژنان و مافی مرۆڤ دەکا کە پشتیوانیی لێ بکەن و هەوڵی هەڵوەشاندنەوەی حوکمی ئیعدامەکەی بدەن.

جەلالیان لەو بانگەوازەدا نوسیویەتی " لە دادگایەکی چەند خولەکی دا حوکم درام و تەنانەت پارێزەرێکیشم نیە کە بێ و بەرگریم لێ بکا".

شایانی باسە دوو زیندانیی سیاسیی دیکە بە ناوەکانی " شێرکۆ مەعاریفی" و حەبیبی لەتیفی" کە حوکمی ئیعدامیان بەسەر دا سەپاوە، ئێستا لە گرتووخانەی ناوەندیی سنە لە مەترسی لە سێدارەدان دان.

سەردانی هەیئەتێکی سەنتەری راگەیاندنی ژنانی سلێمانی لە یەکیەتیی ژنانی دێموکرات

رۆژی شەممە ٥ ی بەفرانبار هەیئەتێکی سەنتەری راگەیاندنی ژنان لە سلێمانی بە سەرپەرەستیی خاتوو رووناک رەئوف، بەرپرسی سەنتەر و هەیئەتێکی رێکخراوی چاوەدێری مافی مرۆڤی کورد سەردانی یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستانیان لە شاری کۆیە کرد و لە لایەن هەیئەتێکی یەکیەتیی ژنان بە سەرپەرەستی سوهەیلا قادری، سکرتێری یەکیەتی ژنان پێشوازییان لێ کرا. لە دانیشتنی هەر دوو هەیئەتدا کە بە بەشداریی بەرێزان مامۆستا عەبدوڵڵا حەسەن زادە، کەسایەتی سیاسیی

کورد و حەسەن قادر زادە، ئەندامی دەفتەری سیاسیی حیزب بەڕێوە چوو، باس لە پرسەکانی تایبەت بە ژنان لە کوردستان و ئاستەنگەکانی بەردەم چالاکیی ژنان و هەروەها پێداگری لە سەر پێویستیی هاوکاریی هەموو رێکخراوەکانی ژنانی کوردستان کرا. پاش نیوەڕۆی ئەو رۆژە تەرخان کرابوو بۆ پیشاندانی چەند کورتە فیلم کە باسی لە کێشە و گیر و گرفتەکانی ژنان لە کۆمەڵگەی کوردستان دا دەکرد و لە لایەن رێکخراوی چاوەدێری مافی مرۆڤی کوردەوە ئامادە کرا بوو. شایانی باسە کە پیشاندانی ئەو چەند کورتە فیلمە لە لایەن ئەندامانی یەکیەتیی ژنان و ئامادە بووانەوە پێشوازی لێ کرا.

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

هەڵدانەوەی لاپەڕێك لە ژیانی ژنێك

پەروین رووحی، ژنێکی پێشمەرگەی سەنگەر بناسن

خالید وەنەوشە

شەهید پەروین رووحی

لە دێر زەمانەوە لە زمان گەورە پیاوانی بە ئەزموون و خەباتکارو شۆڕشگێڕ گوتراوەو بیستراوە کە ئەو کەسانەی سەرکردایەتیی حەرەکەتێکی سیاسی و یا شۆڕشێك دەکەن و ئەو شۆڕشە بە شەمەندەفەرێك وەسف دەکەن کە لە یەکەم ویستگە کە هەنگاو دەنێ کە تا دەگاتە ئاخر ویستگە سوار بوون و دابەزینەکان بێ ئەژمارن و بە هەزاران و دەیان هەزار سوار دەبن و بە هەزاران و دەیان هەزاریش دادەبەزن و کۆمەڵێکیش هەن کە سوار بوونەو دابەزینیان بە فکر دانەهاتوەو بەرەو مەنزڵگەی سەرکەوتن، ئەو رێگا دوورو درێژە پڕ هەورازو لێژە مەترسییە بە برسێیەتی و نەداری و هەژاری دەبڕن و یا ئەوەی کە شەمەندەفەرەکە بەرەو لووتکەی سەرکەوتن پەلکێش دەکەن و یا ئەوەی کە لە پێناوی دا گیان بەخت دەکەن و ئەو شەمەندەفەرە بەرەو رێگای بەختەوەری دەبن و درێژە بە رێگای هاوڕێیان و هاوقەتارانی لە دەستچوویان دەدەن و تا ئەو شەمەندەفەرە نەگاتە ویستگەی مەبەست دانابەزن لە شۆڕشی ئەو جارەمان دا کە ئەوە سێ دەیە بەڕێ دەکا و کەم نەبوون ئەو ژنانەی لە چەندین ویستگەدا سواری ئەو شەمەندەفەرە بوون و زۆریشیان بۆ دەستەبەرکردنی مەبەستی ئاخر وێستگە گیانیان بەخت کردوەو گەلێکیش هەروا درێژەدەری رێبازییانن و دابەزین و سواربوونیش هەروا بەردەوامە و بەڕێوەیە. هەروەك گوتراوە حەق نادرێ بەڵکوو دەستێندرێ، بەراستی دەقاو دەق وایە و لە کوێ دیتراوە کە زۆرداران و داگیرکەران دەستی کەرەمیان وەپێش خستبێ و حەقی ژێردەستان و ماف خوراوانیان دابین کردبێ یا نا؟!و چیدیکە درێژەیان بەو زۆروزۆرداریانە نەدابێ. بەڵکوو رابوون و وەخۆهاتنی مرۆڤی گەلانی ژێردەستە بۆ وەدەستهێنانی مافی زەوتکراویان و رزگار بوونیان لە دەست کۆیلەتی و دیکتاتۆری و خۆدیتنەوەیان لەناو کۆمەڵگەی بەشەرییەت دا و دەبینێ ئەو حەقەی کە بە دوای دا دەچێ دەبێ بەهای خۆشی بۆ دابین بکرێو ئەستاندنی ئەو حەقە جۆگەلەی خوێنی مرۆڤیشی دەوێ بۆ دەستەبەرکردنی ئازادی بەشەرییەت و رزگاری گەلانی ژێردەستە، کە واتە گەلی کورد بە درێژایی مێژووی بەشەرییەت بە دەست داگیرکەران و زاڵمانی خوێنرێژ هەر چەوساوەتەوەو غەدری لێکراوەو شارو گوندیان وێران کراوە و مرۆڤەکانی بە کۆمەڵ ژێرخاك کراون و تەنانەت رووحم بە ئاژەڵیشیان نەکراوەو کانیاوەکانی ئاوی ئەو وڵاتە کە سروشتی جوانی ئەو وڵاتەیان رازاندۆتەوە دەستی جینایەتیان گەیشتۆتێ و بە سیمانکاری پڕ کراونتەوەو سروشتی ئەو وڵاتە جوانەیان سڕیوەتەوەو دارو رەزو باغ و گیاو گوڵ و گیانلەبەرە کێوییەکانیشیان قڕ کردوە.

راست بۆیە مرۆڤی کوردیش دوای ئەو مافەی کەوتوە کە لە دوژمنی وەربگرێتەوە.

پەروین کچێکی کورد کە لە شارە جوانەکەی ١٢ سوارەی مەریوان چاوی بە دنیا هەڵێناوەو تەمەنی منداڵی و مێرمنداڵی هەروەك هاوتەمەنەکانی خۆی بە شێوەیەکی ئاسایی تێپەڕ کردوەو لە بنەماڵەیەکی هەژاری کوردەواری دا گەیشتۆتە تەمەنی باڵغی خۆی، ئەو کچە کوردە بیری لە زوڵم و زۆرداری حاکمانی وڵات کردۆتەوەو هەستی بەوە کردوە کە دەبێ ئەویش یاری رێگەیەکی پیرۆزی براو کەسەکانی خۆی بێ و بڕیاری دا بێتە ریزی خەباتکارانی رێگەی رزگاری و سەربەستی لە ریزی حیزبی دێموکراتی کوردستان.

هاوڕێ پەروین روحی کە ساڵی

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

١٣٧٠ بەرگی پیرۆزی پێشمەرگایەتی لەبەر کردو بوو بەو ژنە پێشمەرگەیە کە هەتا دنیا بمێنێ ناوی ئەو قارەمانەی کە بەخوێنی خۆی ئیمزای سەرکەوتنی بۆ گەل و وڵاتەکەی لە سەر خاکی پیرۆزی کوردستان تۆمار کرد، دەمێنێ. ئەگەر باس لە ژیانی پێشمەرگایەتی ژنێکی پێشمەرگەی کورد بکەم هەرچەند ئەمن ناتوانم بە تەواوەتی وەسفی ژیان و تێکۆشانی هاوڕێ پەروین روحی بکەم و ئەو حەقەی خۆی پێ بدەم، بەڵام ئەوەندەی لە توانای فکرو بیرو هۆشی ئەمن دایە لەسەری دەنووسم.

هەرچەند کۆمەڵگەی کوردەواری ئێستاش نەگەیشتۆتە ئەو قەناعەتە کە بۆ دەستەبەر کردنی ئازادی و سەربەستی دەبێ ژن و پیاو شان بە شانی یەکتر کار بکەن و خەبات بکەن تا ئەوەی کە لە لووتکەی سەرکەوتن نیزیك ببنەوە، و ئەو سەردەمانەی پەروینی پێشمەرگە بڕیاری داوە شان بە شانی براکانی ئەرکی کوردایەتیی بەڕێوەبەرێ. زۆر بە زەحمەت بۆ فەرهەنگ و کلتووری کۆنی کوردەواری هەزم دەبوو کە ئەوە چۆن دەبێ و کوا دەکرێ کە ژن پێشمەرگە بێ و ژن هەر دەبێ لە گۆشەی متبەق دا چێشت دروست بکاو چۆن دەبێ چەکی لە شان دابێ و ئەوە عەیب و عارێکی گەورەیە و کەسری شانی بنەماڵەکەی‌و کورد دەگەیەنێ و ئەگەر ئەو کچە خزم و کەس و برای خۆی لەگەڵ نەبێ چۆن دەبێ پێشمەرگە بێ! ژن بۆ خۆی وجوودی خۆی عەیبەیەو داوێنی خۆی لە خۆی دوژمنە و تەنانەت ئەگەر هات و لە شەڕێك دا بەشداری کرد و ئەو کچە پێشمەرگەیە شەهید بکرێ و تەرمەکەی بکەوێتە دەستی هێرشبەرانی رێژیمی ئاخوندی و هەر ئەو حاڵەتەی بە ئیرادێکی زۆر گەورە دەزاندرێ و بە سووکایەتی بە گەلی کوردی بە حیساب دەهێنن و دەڵێن دوژمن رەفتاری غەیری ئینسانی لەگەڵ دەکا و تەنانەت بۆ ژیانی خۆی ژن چۆن دەتوانێ تەئمینی پێداویستییەکانی خۆی بکا و جل و بەرگ بگۆڕێ و حەمام و پاك و خاوێنی خۆی بکاو چۆن ژن دەبێ بە تفەنگەوە نیگابانی بداو لە کەمینی دژی دوژمن بەشدار بێ، بە عەیبەیەکی گەورە دەزاندرێ و ژنە پێشمەرگە شاخ بە شاخ و ناوچە بە ناوچە لەگەڵ پێشمەرگەی پیاو دا بگەڕێ و هەر لای زۆرێك لەو کەسانەی کە پێشمەرگەش بوون، ئەو فەرهەنگ و فکرە دواکەوتوویانە لە بیرو مێشکیان دا هەبووە، بەڵام بەخۆشییەوە زۆری لە کزی داوە و قەناعەتێك دروست بووە کە دەبێ بە عەقڵ و مەنتیق بیر بکرێتەوە و رزگاری و دەستەبەرکردنی ئازادی کۆمەڵێك ، یا گەلێك و یا وڵاتێك دەبێ خەباتی هاوبەشی ژن و پیاو لە یەك گرێ بدرێ و ئەو فەرق و جیاوازییانە لە نێوان رەگەزی نێر و مێ دا نەمێنێ.

ئەوە خەباتی هاوبەشی ژن و پیاوە کە دەتوانێ ئاڵای سەرکەوتن لە بەرزترین نوقتەی وڵات بلەرێنێتەوە.

هاوڕێ پەروین هەر کە لە نێو حیزبی دێموکراتی کوردستان دا خۆی دیتەوە، زۆری نەخایاند کە لەنێو کۆڕی هاوخەباتیانی دا وەك تەوارێك باڵی گرت، دیارە هەرچەند خوێندن و نووسینی تا ئاستی سەرەتایی هەبوو، بەڵام ئینسانێکی ژیرو وریا بوو و زۆری هەوڵ دەدا کە فێر بێ لەگەڵ موتالەعەی گۆڤارەکانی دەرچووی حیزب و هتد... خۆی خەریك دەکرد و کەسێکی شەرمن نەبوو بەڵکوو کەسێکی کراوە بوو لە باس و مناقشەکان دا زۆری بەشداری دەکردو لە دەورەکانی یەکیەتیی ژنان دا بەشداری کردو ئەندامێکی چالاکی یەکیەتیی ژنانی دێموکرات بوو و سەرەڕای ئەوەش لە کاتی جەولەی پێشمەرگەدا بۆ ناوخۆی وڵات قەت خۆی دوورەپەرێز نەگرت و لە زۆر جەولەی هێزی پێشمەرگە بۆ ناوخۆی وڵاتدا بەشداری کردو پێش ئەوەی کە هاوڕێ پەروین بۆ جەولەی ئاخری کە گیانی لە پێناو وەدەستهێنانی ئازادی و رزگاری گەلەکەی دا بەخت بکا لە کومیسیۆنی چاپەمەنی و رادیۆ دەنگی کوردستان دا ئەرکی حیزبی بەڕێوە دەبرد.

لە بەهاری ١٣٧٣ی هەتاوی دابوو کە فکرو جووڵەی ئەوە هەبوو کە هێزی پێشمەرگە خۆی ئامادە دەکا بۆ چوونەوەی ناوخۆی وڵات و خەریکی دابینکردنی کەل و پەلی پێویستە و پێشمەرگەش لە فکری ئەوەدا بوو جیا لە ئەوەی کە فکرێکی جوان و پەسندی هەبوو ئەخلاق و رەوشتی سیاسیی خاوێنی هەیەو بیری لە ئەوەش دەکردەوە کە جل و بەرگی جوان و رەخت و فیشەکدان و خەشاب و سەرشان و پۆزەوانەی جوان و ئاغابانووی تازەشی هەبێ بۆ ئەوەیکە لە ناوچەدا کە لەگەڵ هەرتاك و کۆمەڵێك بەرەوڕوو دەبێ، خاوێنی فکرو ئەهدافیشی لەگەڵ جل و بەرگ و قەدو فیشەکدانی یەکتر بخوێنێتەوە.

شەهید پەروین چاو لێ دەکا پێشمەرگەکانی ناوەندی یەکی کوردستان کە خەریکی خۆ جەم و جۆر کردن و خۆ ئامادە کردنن بە حوکمی ئەوەی کە ئەمن بەرپرسی ناوەندی یەکی کوردستان بووم هات بۆ لام. لە دیوی کاری ناوەند دانیشتبووم سەرم بەسەر رۆژنامەی کوردستانی داگرتبوو لە دەرگای داو پاشان فەرموو کراو دوای سڵاو چاك و چۆنی گوتی فلان کەس هاتووم بۆلات داوا دەکەم کە منیش لەگەڵ ئێوە بەشداریی ئەو جەولەیە بکەم و زۆرم قسە لەگەڵ کرد بە دەلیلی ئەوەی کە ئێمە مەئموورییەتەکەمان بۆ ناوچەکانی پیرانشارو شنۆو نەغەدە بوو و ئەمنیش گوتم پەروین گیان تۆ شارەزاییت لەو ناوچانە نیە کە ئێمە بۆی دەچین هەربۆیە نەیەی باشترە، بەڵام پەروین کۆڵی نەداو گوتی دەبێ بەشداری بکەم و منیش گوتم بەپێی رواڵەتی کارمان تۆ دەبێ لە رێگەی ئۆرگانی پێوەندیدار موافەقەتت لەگەڵ بکرێ لە ئۆرگانەکەی خۆت موافەقەت بکرێ و بە کومیسیۆنی تەشکیلاتت بناسێنن و ئەوانیش ئێمە ئاگادار بکەنەوە و ئەمن ئەوکات مخالەفەت لەگەڵ بوونی تۆ ناکەم و زۆریشی بە باش دەزانم لە ناوچەدا لەگەڵ خوشکان قسە بکەی و بۆ سازماندەهی لێك نیزیك بوونەوەیان لە برا پێشمەرگەکان. پاشان چوو نامەی موافەقەتی هێناو سازماندراو رۆژی ١ی پووشپەڕ بەرەو ناوچەکانی سنووری پیرانشار لە مەسیری سێلووی وەرێ کەوتین و چەند رۆژێك لە سەر سنوورەکان دەسووڕاینەوە تا ئەوەی کە شارەزاییمان وەدەست هێنا و بەناو هەوارچییەکانی ئەو مەڵبەندەدا جەولەمان دەکرد. رۆژێك ئەندامانی ناوەندو بەرپرسی ناوچەکان کۆبوونەوەو بڕیاریاندا کە هێزەکەمان دابەش بکەین بۆ چەندین ناوچەی کومیتە شارستانەکانی پیرانشارو شنۆو نەغەدە بۆ کاری تەبلیغی و جەولەی سیاسی و کاری رێکخستن و سازماندانیان بە شێوەیەکی ئوسوولی حیزبایەتی، تیمێکی ١٠ کەسیش ئامادە کرا بۆ ئەوەی کە هەموو کومیتە ناوچەکانی ئەو سێ شارستانە تا قووڵایی ناوچە هیدایەت بکەن و پاشان جێگایەك دیاری کرابوو کە لەگەڵ مەرکەزی ناوەندی یەکی کوردستان یەکتر بگرینەوەو ئەو تیمە

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

ڕۆژی ١ی پووشپەڕ وەڕێ کەوتن و لە ئێمە جوودا بوونەوە تا ڕێکەوتی شەوی ٢٠ لەسەر ٢١ی پووشپەڕ هەموو تیمەکان بەرەو شوێنی دیاریکراوی خۆیان وەڕێ دەکەون و ئێوارەکەشی تێکڕای کادرو پێشمەرگەکانی ناوەندی یەك لە ئاوایی سەرووکانی پیرانشار میوان دەبن و خەڵکی ئاوایی ڕێزو حورمەتێکی زۆریان لێ دەگرن و دواتر لە مزگەوتی ئەو ئاواییە کۆبوونەوە بۆ خەڵکی ئاوایی دەگرن و پاشان هەر تیمە بەرەو شوێنی دیاری کراوی خۆی ماڵئاوایی لە یەکتر دەکەن و ئەو تیمەی کە قالەڕەشی فەرماندەیان لەگەڵ دەبێ بڕیار دەدا بەرەو گوندی بەردەقەڵ وەڕێ بکەون و نیزیك بەرەبەری بەیانی دەگەنە ئاوایی بەردەقەڵ و دابەش دەبن لە دوو ماڵان دەمێننەوەو بەشێوەی نهێنی خۆ حەشاردەدەن بێ خەبەر لە ئەوەی کە خائینێك بە ناوی سلێمان بەرەندەگان خەڵکی ئاوایی سەرووکانی کە پێشتر خۆی خزاندبۆە ریزی پێشمەرگەکان و ئەو خائینە کە لەگەڵ ئەو تیمە بوو و ساعەت ٨ی بەیانی کە لە ئەو ماڵە کە لە خەو هەڵ دەستێ و تاو دەداتە تفەنگەکەی و بە رەگباری کەلاشینکۆفەکەی هاورێکانی خۆی ئاژن ئاژن دەکا و یەکسەر لە ماڵەکە دەردەپەڕێ و بەرەو پادگانی پەسوێ رادەکا، دیارە چەند کەس لە هاورێیانی پێشمەرگە بریندار دەبن و فەرماندەی ناسراوو خۆشناو قادر عەبدوللاپوور ناسراو بە قالە رەش هاوار دەکا دابەش بن و ناو باغەکان بگرن سەنگەری لێ بگرن، بەڵام کار لە کار ترازاوەو قادری فەرماندە برستی لێ براوەو خالید جۆخۆریش کە دوای قادر شارەزای ناوچەکەش بووە ئەویش بریندار بووە لاقی شکاوە و محەممەد ئەمین نەلۆسەیش بریندار دەبێ و سەرەڕای ئەوەی کە ئەو پۆلە پێشمەرگەیە خیانەتیان پێ دەکرێ و بەو حاڵەش دەم و دەست رادەپەڕن و خۆیان سازمان دەدەن و لە نزیك پادگانی پەسوێ و جەڵدیان لە ناو باغەکانی ئاوایی بەردەقەل سەنگەر دەگرن. پاش ماوەیەك کە هێزی زۆری دوژمن دەرژێتە سەر ئەو پۆلە پێشمەرگەیە و لە پادگانەکانی جەڵدیان و پەسوێ و بەرزاییەکانی دەوروبەری را بە تۆپ و خومپارەو کاتیۆشا ئاگرباران دەکرێن و پاشان دوژمن بە پیادە هێرشیان بۆ دەکا، بەڵام لەگەڵ خۆراگری و بوێری ئەو چەند کەسە رووبەڕووی دەبنەوە کە دوژمن دەشکێنن و پاشەکشەی پێ دەکەن. لێرەدایە کە دەبێ بزانین پەروینی پێشمەرگە کێ بوو؟

کاتێك پەروین چاو لێ دەکا دوو کەس مەسئوولی ئەو پۆلە پێشمەرگەیە بریندارن و تواناییان لە بەردا نەماوە کە بڕیار بدەن و شارەزایی تەواوی ناوچەکەش بوونەو پەروین روحی نابەڵەد هاوار دەکا قالە رەش نیگەران مەبەو ئێمە هەین و مقاومەت دەکەین و یا ئەوەی کە ئێوەش دەباز دەکەین و هێزی دوژمن دەشکێنین یا ئەوەی کە ئێمەش لەگەڵ ئێوە دەبین بە پردەبازی ڕێگای سەربەرزی و شەهید دەبین بەڵام کارێك دەکەین و دەرسێك بە دوژمن دەدەین کە قەت لە یادی نەچێتەوە. ڕاستە خۆفرۆشێکی خائین کە خۆی خزاندبۆە ریزی پێشمەرگەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستان و ئەو خیانەتەی دەرحەقیان کرد و قەت لە بیر ناچێتەوە و هێزی باوەڕی ئێمە لەوە بەهێزترە کە تۆپ و هێزی زۆر و بۆریی دوژمن ئێمە بترسێنێت و دەستی بە عینوانی تەسلیم بوون بۆ بەرز بکەینەوەو هەست و غیرەتی ئەو شێرەژنەو قسەکانی بۆ باقی پێشمەرگەکانی دیکە وای کردبوو کە غیرەتێکی دیکەی بە گیانی کوڕە پێشمەرگەکانی دیکەدا کردبووو هەر لە ساعت ٩ی بەیانی هێرشی دوژمن دەست پێ دەکاو چوار جاران هێرشی دوژمن تێك دەشکێنن و دوژمن وا هەست دەکا کە ئەوە دەستەیەك پێشمەرگە نین، بەڵکوو دەبێ زۆر لەوە زیاترین کە ئەوخائینە بۆی باس کردوون و هەر لە یەکەم دەستدرێژی ئەو خائینە چەندین کەسیان لی کوژراون یا برینداربوون. هەر بۆیە ئەو نیگەرانیەی کە لای دوژمن دروست بووە بە تۆپخانەی قورس و کاتیۆشا بارانی دوژمن کارێکی کردبوو کە داری ئەو باغچەیەی کە پێشمەرگەکان سەنگەریان تێدا گرتبوو یەکیان بە ساغی بە حەواوە نەهێشتبوو و تاریخی ئەو شەڕە لە ڕۆژی ٢١ی پووشپەڕی ساڵی ١٣٧٣ی هەتاوی لە زمان ئەو کەسانە باس بکرێت کە خۆیان شاهیدی ئەو حەماسیە و دوژمن تەزێنە بوون و ئاوری چەکی دوژمن چەندە بەهێزبوو. دەگێرنەوە کە پەروینی قارەمان چۆن سەنگەری خۆی لە کەلاکی جاش و فەرماندەری سوپای پاسدارانی پیرانشار دروست کردبوو و چ حەول و وەلایەکی وە دوژمن خستبوو و چەندین کەلاکی هێزەکانی دوژمن دەخاتەسەر یەکەوە وەك سەنگەری شەر و بەربەرەکانی کەڵکی لێ وەردەگرێ. دیارە دوژمن بە هێز و جەبەخانەی زۆری خۆی کۆڵ نادا و تا سەعات ٤ی پاش نیوەڕۆیە شەر بەردەوام دەبێ و ئاخری بە دەیان کەس لە هێزەکانی دوژمن دەکوژرێن و بریندار دەبن، بەڵام داخی گرانم حەوت کەس لە ئەو پۆلە پێشمەرگەیە شەهیددەبن کە بریتین لە:

ـ قادرعبداللاپوور ناسراو بە قالەرەش ئەندامی ناوەندی یەك و فەرماندەری هێزی ئەو ناوندە.

- خالید جۆخۆر سەرپەلی ناوندی یەك کە بە برینداری گیرا و پاشان ئێعدام کرا.

ـ پەروین روحی شەهیدی ئاخر سەنگەر کە فیداکاری ئەو ژنە لە بیر ناکرێ .

- محەممەد هەرکی کە لە شەڕدا شەهید بوو.

ـ حامید سوور کە لە شەڕ دا شەهید بوو.

ـ محەممەدئەمین نەلۆسی بە برینداری ئەسیر کرا و پاشان لە زیندان دا ئێعدام کرا.

- فەردین سدقی گیراو دوای چەندین ساڵ زیندانی ئازاد کرا.

ئەو شەرە لە ئاوایی بەردە قەل کرا و شار بە شار و گوند بە گوند و گەرەك بە گەرك و دەم بە دەم ئێستاشی لەگەڵ بێ دەگێردرێتەوە بەتایبەتی قارمانەتی و ئازایەتی پەروین روحی .

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

چەند دیمەنێک لە ڕێوڕەسمی سەری ساڵی زایینی

هونەرمەند فەتاح سەوزەواری

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

www.rabari.org